

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ ТА
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:

студентка 6 курсу, 603 групи

Українець Катерина Сергіївна

Керівник:

кандидат філософських наук,

доцент Струтинський В.Є.

Рецензисти:

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2025 р.
Зав. кафедрою _____ проф. Макар В.Ю.*

Чернівці – 2025

Анотація

У кваліфікаційній роботі досліджено зовнішню політику країн Вишеградської четвірки (Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини) у контексті російсько-української війни. Проаналізовано особливості формування зовнішньополітичних пріоритетів цих держав у пострадянський період, визначено вплив євроінтеграційних процесів на їхні зовнішньополітичні орієнтири. Розкрито позиції країн Вишеградської групи у межах Європейського Союзу та НАТО в умовах російської агресії проти України. Здійснено порівняльний аналіз підходів до питань безпеки, енергетичної політики та регіональної співпраці. Визначено роль внутрішньополітичних чинників у формуванні позицій держав та рівень регіональної солідарності в умовах сучасних викликів для європейської безпеки.

Ключові слова: *Вишеградська четвірка, зовнішня політика, російсько-українська війна, Європейський Союз, НАТО, регіональна безпека, Центральна Європа.*

Summary

The qualifying work examines the foreign policy of the Visegrad Group countries (Poland, the Czech Republic, Slovakia, and Hungary) in the context of the Russian–Ukrainian war. The study analyzes the formation of foreign policy priorities of these states in the post-Soviet period and the influence of European integration processes on their foreign policy orientations. It reveals the positions of the Visegrad countries within the European Union and NATO under the conditions of Russian aggression against Ukraine. A comparative analysis of their approaches to security issues, energy policy, and regional cooperation has been conducted. The research identifies the role of domestic political factors in shaping the countries' foreign policy positions and the level of regional solidarity amid current challenges to European security.

Keywords: *Visegrad Group, foreign policy, Russian–Ukrainian war, European Union, NATO, regional security, Central Europe.*

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів має посилання на відповідне джерело

_____ К.С.Українець

Заява

Студентка _____

Номер студентської книжки: _____

Я заявляю, що наукова робота:

« Зовнішня політика країн Вишеградської четвірки та російсько-українська війна: порівняльний аналіз »

Була підготовлена виключно мною, * і:

А. Не порушує авторські права третіх осіб у відповідність із законом про авторське право.

Б. Повністю або частково була використана в якості основи для отримання диплому про вищу освіту або наукового ступеня мною чи іншою особою.

1) Крім того, я заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи збігається з друкованою.

Даною заявою я підтверджую, що була, проінформована, про права та обов'язки студентки Університету, про правила, що стосуються перевірки оригінальності наукових робіт. Тому я заявляю, що я згодна, на обробку моїх письмових робіт у відповідності з антиплагіатними процедурами Університету, а також на архівування цих робіт в базі даних інтернет системи Turnitin Similarity згідно з антиплагіатними правилами і процедурами Університету.

Я також свідому, того, що у випадку, якщо робота написана мною, за рішенням Комісії університету буде містити факти, які суперечать умовам зазначеним у цій заяві, або, якщо коефіцієнти виходять за межі гранично допустимих норм (згідно Додатку 2), робота буде повернута на доопрацювання.

Дата

Підпис

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Концептуальні підходи до дослідження зовнішньої політики та безпеки країн Вишеградської четвірки.....	10
1.2. Джерельна база дослідження.....	18
Висновки до 1-го розділу.....	21
РОЗДІЛ II. СТРАТЕГІЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ПРІОРИТЕТИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ.....	23
2.1. Формування зовнішньої політики Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини у пострадянський період	23
2.2. Зовнішньополітичні пріоритети країн Вишеградської четвірки в контексті євроінтеграційних процесів.....	41
2.3. Позиція країн Вишеградської четвірки в структурах ЄС та НАТО в умовах російсько-української війни	47
Висновки до 2-го розділу.....	58
РОЗДІЛ III. ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ.....	61
3.1. Спільні риси та відмінності у підходах країн Вишеградської четвірки до російсько-української війни.....	61
3.2. Вплив внутрішніх політичних факторів на зовнішню політику країн Вишеградської четвірки.....	78
3.3. Регіональна солідарність як об'єктивна складова співробітництва у контексті безпеки в Європі.....	101
Висновки до 3-го розділу.....	106
ВИСНОВКИ.....	110
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	112
SUMMARY.....	132

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ

БРСР – Білоруська Радянська Соціалістична Республіка

В4 – Вишеградська четвірка

ЄС – Європейський Союз

ЄПБО/СПБО – Єдина політика безпеки та оборони / Спільна політика безпеки та оборони (Common Security and Defence Policy, CSDP)

ЛитРСР – Литовська Радянська Соціалістична Республіка

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

СЗБП – Спільна зовнішня та безпекова політика (Common Foreign and Security Policy, CFSP)

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЧСФР – Чеська і Словацька Федеративна Республіка

SWIFT – Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication

(Міжнародна міжбанківська система фінансових телекомунікацій)

ВСТУП

Актуальність дослідження. Російсько-українська війна, що триває з 2014 року набувши повномасштабного характеру у 2022 році, стала випробуванням для міжнародної безпекової системи та зовнішньополітичних стратегій європейських держав. Країни Вишеградської четвірки (Польща, Угорщина, Чехія та Словаччина) як частина Європейського Союзу та НАТО відіграють важливу роль у формуванні регіональної відповіді на виклики, що виникли у зв'язку з агресією Росії. При цьому їхня зовнішньополітична поведінка щодо війни демонструє як спільні риси, так і суттєві відмінності, обумовлені історичним досвідом, національними інтересами та політичними орієнтаціями.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю комплексного осмислення ролі держав Вишеградської групи у сучасній геополітичній динаміці, оскільки саме вони перебувають на стику інтересів ЄС, НАТО та пострадянського простору. Їхня зовнішньополітична поведінка в умовах війни в Україні відображає не лише національні пріоритети безпеки, але й внутрішньополітичні розклади, енергетичну залежність, а також історичні стереотипи у відносинах із Росією. Порівняльне вивчення політики країн В4 дозволяє виявити різні моделі реагування на кризу — від послідовної підтримки України (Польща, Чехія) до прагматично-амбівалентних або обережних підходів (Угорщина, частково Словаччина).

Порівняльний аналіз політики країн Вишеградської четвірки у контексті російсько-української війни дозволяє глибше зрозуміти регіональні тенденції у сфері безпеки, внутрішньополітичні мотиви окремих урядів, а також загальні процеси в межах ЄС та НАТО. Своєю чергою, це надає можливості для виявлення потенціалу солідарності або розбіжностей у Центральній Європі, оцінки перспектив подальшої підтримки України, а також розробки рекомендацій для ефективнішого міжнародного реагування на загрози, спричинені російською агресією.

Питанням, які пов'язані з дослідженням зовнішньої політики країн Вишеградської четвірки в контексті російсько-української війни присвятили свої праці ряд дослідників, зокрема такі як П. Байда, Г. Бауєрова, О. Бирська, Л. Гура, Л.Капада, В. Струтинський, Д. Ткач, Л. Чаппел, Г. Щолокова та ін.

Поряд з цим, варто наголосити, що у вітчизняній дослідницькій літературі досі залишаються недостатньо розробленими аспекти порівняльного аналізу розвитку зовнішньої політики окремих країн Вишеградської четвірки в контексті російсько-української війни. Отже, актуальність теми дослідження визначається не лише її безпосереднім зв'язком із подіями, що формують сучасний міжнародний порядок, але й її значенням для вироблення стратегічного бачення майбутньої архітектури безпеки в Європі.

Метою дослідження є проведення порівняльного аналізу змін у зовнішній політиці країн Вишеградської четвірки (В4) у контексті російсько-української війни, виявлення спільних тенденцій та відмінностей у їхніх підходах до підтримки України, а також визначення перспектив подальшої взаємодії цих країн у сфері регіональної безпеки.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- розглянути концептуальні підходи до дослідження сучасної зовнішньої політики та безпеки країн Вишеградської четвірки;
- дослідити джерельну базу дослідження;
- охарактеризувати історичні передумови формування зовнішньополітичних пріоритетів у країн Вишеградської четвірки в контексті євроінтеграційних процесів;
- дослідити позицію країн Вишеградської четвірки в структурах ЄС та НАТО;
- висвітлити спільні риси та причини формування відмінностей у підходах країн Вишеградської групи щодо російсько-української війни;

- розглянути аспекти регіональної солідарності та перспективи подальшого співробітництва між країнами Вишеградської четвірки у контексті безпеки в Європі.

Об'єктом дослідження є зовнішньополітична діяльність країн Вишеградської четвірки (Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини) у контексті російсько-української війни.

Предметом дослідження є особливості формування, реалізації та трансформації зовнішньополітичних стратегій цих держав щодо російсько-української війни, їхні підходи до підтримки України, взаємодії із міжнародними організаціями та вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на їхню політику.

Хронологічні рамки дослідження. Дослідження охоплює охоплюють період від 2022 до 2025 року, тобто час повномасштабної російсько-української війни, що суттєво вплинула на зовнішню політику країн Вишеградської четвірки. Водночас для кращого розуміння сучасних підходів цих держав до питань безпеки та міжнародного співробітництва, дослідження частково звертається до подій постсоціалістичного періоду від 1990 року.

Методи дослідження. У процесі дослідження зовнішньої політики країн Вишеградської четвірки у контексті російсько-української війни було застосовано комплекс методів, притаманних аналізу міжнародних відносин. Такий підхід зумовлений необхідністю врахування багатовимірної природи зовнішньополітичних процесів, що охоплюють внутрішньополітичні чинники, регіональні динаміки та глобальні безпекові виклики.

Основним інструментом аналізу було обрано аналітичний метод, який дозволив виявити спільні риси і відмінності стратегічних позицій Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини стосовно війни в Україні. За його допомогою здійснено зіставлення політичних рішень, дискурсивних практик та практичних дій, що визначають зовнішню політику цих держав. Для розуміння логіки ухвалення зовнішньополітичних рішень застосовано метод аналізу зовнішньополітичних рішень, який дозволив реконструювати процеси

утворення політики, враховуючи вплив національних інтересів, політичних режимів, громадської думки та зовнішнього тиску.

З метою вивчення офіційної позиції країн Вишеградської четвірки було використано контент-аналіз урядових документів, публічних заяв, міжнародних угод та резолюцій. Це забезпечило можливість об'єктивного та системного вивчення формальних зовнішньополітичних орієнтирів і заявлених пріоритетів.

Для аналізу впливу міжнародних структур на формування зовнішньої політики держав Вишеградської групи застосовано інституційний підхід, який дозволив виявити роль і значення таких організацій, як Європейський Союз та НАТО, у контексті російсько-української війни.

Загальним методологічним тлом дослідження став системний метод, що розглядає зовнішню політику як елемент складної системи міжнародних відносин, де кожне рішення є наслідком взаємодії багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників.

Практичне значення проблеми дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення підходів до аналізу зовнішньої політики країн Центрально-Східної Європи, зокрема держав Вишеградської четвірки, у контексті сучасних викликів, спричинених російсько-українською війною. Проведений порівняльний аналіз дозволяє глибше зрозуміти специфіку формування позицій Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини щодо безпекових питань, санкційної політики, енергетичної залежності та гуманітарного реагування на наслідки війни.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та результати дослідження пройшли апробацію під час наукових конференцій, де автор мала можливість представити та обговорити ключові аспекти роботи. Зокрема, результати дослідження були представлені на XVIII Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (8 листопада 2024 р., м. Чернівці), де

автор виступив із доповіддю «Зовнішня політика країн Вишеградської четвірки у контексті російсько-української війни».

Крім того, у 2025 році результати дослідження були представлені на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції регіональної співпраці: україно-румуно-молдовський вимір», де автор також виступив із доповіддю «Зовнішня політика країн Вишеградської четвірки у контексті російсько-української війни».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 136 сторінок, з яких основного тексту – 110 сторінок.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Концептуальні підходи до дослідження зовнішньої політики та безпеки країн Вишеградської четвірки

У сучасній політичній науці дослідження зовнішньої політики та безпеки країн Вишеградської четвірки набуває особливого значення у контексті трансформації європейського безпекового середовища та пошуку оптимальних моделей регіональної взаємодії. Теоретичне осмислення цього процесу ґрунтується на низці концептуальних підходів, які дозволяють виявити закономірності поведінки держав у міжнародній системі, визначити їхні стратегічні пріоритети та механізми досягнення національних інтересів.

Існує кілька основних концептуальних підходів до дослідження зовнішньої політики та безпеки країн Вишеградської четвірки (Чехія, Польща, Словаччина, Угорщина).

Реалістичний підхід до аналізу зовнішньої політики та безпеки країн Вишеградської четвірки базується на фундаментальних засадах теорії політичного реалізму. Цей підхід підкреслює ключову роль національних інтересів, забезпечення суверенітету, а також прагнення держав до балансу сил у міжнародній системі, де панує анархія. Реалісти вважають, що виживання держави є найвищим пріоритетом, а зовнішня політика повинна відповідати імперативу зміцнення безпеки.

Одним із найвизначніших теоретиків реалізму є німецько-американський науковець, професор Чиказького університету Ганс Моргентау [94], який розробив концептуальні основи цього підходу. Він наголошував, що зовнішня політика держав визначається не лише моральними принципами, але й прагматичними інтересами, що зумовлює їхню поведінку у міжнародному середовищі. Його ідеї є універсальними і застосовуються до аналізу поведінки країн Вишеградської четвірки в умовах їхньої геополітичної вразливості.

У контексті Центрально-Східної Європи помітний внесок зробив польський дослідник, голова Польської асоціації міжнародних досліджень Едвард Халізак [73], який детально аналізував специфіку реалізму в регіональному вимірі. Його роботи висвітлюють, як країни Вишеградської четвірки використовують свої ресурси для зміцнення національної безпеки та прагнуть зберегти суверенітет у відносинах із великими державами, такими як Росія, Німеччина чи США.

Значний внесок у розвиток реалістичного підходу в контексті політики Польщі зробив політолог і колишній Радник президента США з національної безпеки Збігнєв Бжезінський. У своїх працях [42] він описував Польщу як «фронтір» між Сходом і Заходом, наголошуючи на її ключовій ролі у формуванні регіонального балансу сил. Його геостратегічні концепції підкреслювали важливість трансатлантичного співробітництва та зміцнення позицій НАТО для забезпечення безпеки країн Центральної Європи.

Ліберальний підхід є однією з провідних концепцій у теорії міжнародних відносин, що наголошує на важливості співробітництва між державами, демократичних цінностей та ролі міжнародних організацій у формуванні стабільного глобального порядку. Цей підхід відображає оптимістичне бачення світу, де взаємозалежність і співпраця є ключовими факторами для досягнення миру, безпеки та економічного розвитку.

У центрі ліберального підходу лежить переконання, що міжнародні відносини можуть ґрунтуватися не лише на силі й конкуренції, але й на співпраці, взаємній вигоді та дотриманні загальнолюдських цінностей. Міжнародні організації, як, наприклад, Європейський Союз, стають платформами для гармонізації інтересів держав, сприяючи економічній інтеграції та зміцненню демократичних інститутів.

Особливу увагу ліберали приділяють ролі міжнародної економічної співпраці, яка, за їхнім переконанням, знижує ймовірність конфліктів. Крім того, ліберальний підхід підкреслює значення демократичних цінностей, які сприяють стабільності та довірі між державами.

Професор політології в Школі громадських та міжнародних відносин імені Вудро Вілсона Роберт Кеохейн і американський політолог, колишній декан Гарвардського інституту державного управління імені Джона Ф. Кеннеді Джозеф Най [83] є основоположниками сучасного лібералізму, чії праці заклали фундамент для аналізу взаємозалежності та ролі міжнародних інституцій у формуванні багатосторонніх відносин. Їхні ідеї є основоположними для дослідження ролі Європейського Союзу як інституції, що сприяє економічній та політичній інтеграції країн Вишеградської четвірки (В4).

Своєю чергою, словацький науковець Університету економіки в Братиславі Мартін Худец [79] досліджує механізми взаємодії країн Вишеградської групи в рамках ЄС. роботи фокусуються на тому, як демократичні цінності та спільні економічні Їого інтереси сприяють згуртованості групи, водночас посилюючи її вплив у межах Європейського Союзу.

Ліберальний підхід дозволяє оцінювати перспективи розвитку Вишеградської четвірки як регіонального суб'єкта в рамках ЄС. Використання цього підходу сприяє глибшому розумінню того, як співпраця між державами на основі спільних цінностей та інтересів може стати основою для сталого розвитку й зміцнення регіональної ідентичності.

Конструктивістський підхід у міжнародних відносинах фокусується на вивченні нематеріальних факторів, таких як ідентичність, культура, норми та спільні цінності, які впливають на формування політичних рішень і міжнародної взаємодії. На відміну від раціоналістичних теорій, які підкреслюють матеріальні інтереси та прагматичний підхід до взаємодії між державами, конструктивізм вбачає основні рушії політики у соціальних конструкціях і значеннях, які надають їм актори.

Конструктивізм наголошує на тому, що держави діють не лише на основі об'єктивних інтересів, а й під впливом власної ідентичності та колективних уявлень про світ. Ідентичність формується історичними, культурними та

соціальними процесами, і саме вона визначає, як держави сприймають свої інтереси й інші міжнародні суб'єкти.

Особливу увагу конструктивісти приділяють символічним і культурним аспектам взаємодії. Вони аналізують, як спільні цінності, традиції та історичний досвід впливають на координацію між державами, особливо в межах регіональних союзів, таких як Вишеградська четвірка (В4).

Одним із ключових теоретиків конструктивізму є політичний науковець і один з головних дослідників соціального конструктивізму у галузі міжнародних відносин Александер Вендт, чий праці [119] стали основою для аналізу ролі ідентичності та норм у зовнішній політиці. Він стверджує, що міжнародна система є продуктом соціальної взаємодії, а отже, змінюється разом із трансформацією уявлень, ідентичностей і норм. Його теорії надають теоретичну базу для розуміння того, як країни Вишеградської четвірки формують свою політику через спільну історію, цінності та культуру.

Доктор філософії та доцент з міжнародних відносин факультету політології та міжнародних відносин Університету Матея Бела Ярослав Ушяк [116] зосереджується на символічних аспектах співпраці країн Вишеградської четвірки, таких як спільні культурні заходи, символіка єдності та ідея регіональної солідарності. Його роботи ілюструють, як символічна взаємодія зміцнює відчуття спільної ідентичності серед країн В4 і формує їхню спільну зовнішньополітичну стратегію.

Конструктивістський підхід дозволяє глибше зрозуміти, як нематеріальні фактори, такі як спільна ідентичність, культура та норми, впливають на політику Вишеградської четвірки. Він розкриває, як країни В4 використовують спільні цінності для зміцнення свого впливу в межах ЄС та посилення регіональної згуртованості.

Геополітичний підхід є однією з фундаментальних теорій у вивченні міжнародних відносин, що акцентує увагу на ролі географічного положення держав у формуванні їхньої зовнішньої політики, безпеки та стратегічних інтересів. Географічні фактори, такі як розташування, природні ресурси,

транспортні коридори та сусідство з іншими державами, вважаються ключовими детермінантами політичних і економічних стратегій країн.

У центрі геополітичного підходу лежить ідея про те, що географічне положення визначає можливості та обмеження для держав у міжнародній системі. Це стосується як доступу до ресурсів, так і здатності впливати на сусідні регіони. Геополітика також розглядає питання конкуренції між великими державами за контроль над стратегічно важливими територіями.

Особливу увагу представники цього підходу приділяють Центральній Європі, зокрема регіону Вишеградської четвірки (В4), який історично був перехрестям великих геополітичних інтересів і залишається ключовим елементом європейської безпеки.

Політолог і колишній Радник президента США з національної безпеки Збігнєв Бжезінський, один із найвпливовіших геополітичних мислителів ХХ століття, у своїх працях акцентував увагу на важливості Центральної Європи як «геополітичного мосту» між Сходом і Заходом. Він підкреслював, що контроль над цим регіоном має вирішальне значення для балансу сил у Євразії. Його теорії залишаються актуальними для аналізу стратегічного значення Вишеградської групи в сучасній Європі.

Також, старший науковий співробітник Групи геополітичних досліджень Євразійського центру в Університеті імені Яноша (Джона) фон Неймана Агнеш Бернек [39] зосереджується на впливі геополітичних факторів на регіональну безпеку, зокрема в контексті Центральної та Східної Європи. Роботи науковця показують, як географічне положення країн В4 впливає на їхні зобов'язання перед НАТО, співпрацю з ЄС та протидію зовнішнім загрозам, таким як російська агресія. Дослідник аналізує геостратегічні виклики для країн Центральної Європи. Він досліджує, як геополітичне становище впливає на енергетичну безпеку, логістичну роль регіону та його здатність бути буфером між Заходом і Сходом. Його дослідження розкривають, як країни Вишеградської четвірки використовують своє розташування для посилення регіональної інтеграції та міжнародного впливу.

Геополітичний підхід дозволяє глибше зрозуміти стратегічні пріоритети країн Вишеградської четвірки, їхню роль у забезпеченні регіональної безпеки та вплив на енергетичну і транспортну політику Європи. Він також допомагає визначити потенційні ризики як для стабільності в регіоні, так і джерела, що породжують розбіжності у стосунках між країнами Вишеграду, які впливають із їх географічного положення.

Інституціональний підхід у міжнародних відносинах розглядає регіональні та міжнародні організації як ключові механізми для сприяння співпраці між державами. Інституції створюють структури, які зменшують невизначеність, сприяють довірі й забезпечують узгодженість дій у сферах політики, економіки та безпеки. Цей підхід пояснює, як регіональні організації, такі як Вишеградська група, відіграють важливу роль у зміцненні регіональної інтеграції.

Інституціоналізм базується на переконанні, що держави, навіть у умовах конкуренції, здатні співпрацювати, якщо створюються спільні інституційні механізми, які допомагають регулювати їхню взаємодію. Такі інституції сприяють встановленню норм, правил і процедур, які забезпечують стабільність і прозорість.

Особливо актуальним цей підхід є для аналізу Вишеградської групи, яка виступає платформою для координації політик держав-членів у межах Європейського Союзу та регіонального співробітництва в Центральній Європі.

Французький політик, дипломат, один із «батьків-засновників» європейської інтеграції, який обіймав посади Прем'єр-міністра та міністра закордонних справ Франції Роберт Шуман є одним із засновників ідеї європейської інтеграції та сформулював теорії, які стали основою для інституціонального підходу [13]. Його бачення об'єднаної Європи базувалося на створенні спільних інституцій для врегулювання міждержавних конфліктів і досягнення економічного та політичного прогресу. Ці принципи були

адаптовані до реалій Центральної Європи, сприяючи формуванню таких регіональних організацій, як Вишеградська четвірка.

Професор, проректор з академічного розвитку Празького метрополійного університету Ладіслав Кабада [45] детально аналізує роль Вишеградської групи як інституційної платформи для співпраці країн Центральної Європи. Він наголошує, що В4 сприяє координації позицій держав-членів у ЄС, зокрема у питаннях регіональної безпеки, енергетичної політики та міграції. На його думку, інституційна структура В4 дозволяє державам ефективніше представляти свої інтереси на міжнародній арені.

Інституціональний підхід забезпечує розуміння того, як регіональні організації можуть мінімізувати конфлікти інтересів і сприяти стабільному розвитку через спільні зусилля. У випадку Вишеградської четвірки цей підхід дозволяє оцінити її роль у формуванні спільної політики країн-членів та їхньому впливі на процеси європейської інтеграції.

Критичний підхід передбачає аналіз складної взаємодії між політичними елітами, медійним дискурсом та суспільними настроями у процесі формування державної політики. Цей підхід зосереджується на тому, як ці три складові впливають одна на одну, створюючи політичну реальність, яка часто відображає не лише раціональні інтереси, а й емоції, цінності та ідеологічні упередження суспільства.

У межах критичного підходу здійснюється вивчення того, як політичні лідери формують і транслиують ідеї, які стають основою політичних рішень. Еліти не лише реагують на суспільні запити, а й активно впливають на їх формування через контроль над ресурсами та медійними платформами.

Науковці також присвячують свої дослідження аналізу того, як медіа відображають, формують і транслиують політичні ідеї та цінності. Важливим є розуміння, як медійний контент використовується для легітимації політичних рішень або, навпаки, для критики певних політичних курсів.

Здійснюються дослідження впливу колективних емоцій та ідеологій, які формують сприйняття політики серед населення. Ці настрої можуть підсилювати або послаблювати політичну легітимність.

Професор (доцент) Університету Трієста Маттіа Зуліанелло [121] досліджує популістські тенденції в країнах Центральної Європи, зокрема в Угорщині та Польщі. Його роботи акцентують увагу на тому, як політичні еліти використовують популістський дискурс для мобілізації суспільства та консолідації влади.

Порівняльний підхід зосереджується на аналізі схожостей і відмінностей у зовнішньополітичних стратегіях країн Вишеградської четвірки. Цей підхід дозволяє розкрити особливості політичних курсів кожної держави, виявити спільні виклики, які стоять перед регіоном, а також зрозуміти причини їх різних підходів до вирішення міжнародних питань.

Науковці аналізують політичні, економічні та соціокультурні чинники, які сприяють формуванню схожих зовнішньополітичних пріоритетів. Вони можуть включати, наприклад, спільні інтереси у сфері енергетичної безпеки або взаємодії з Європейським Союзом.

Робиться оцінка розходжень у політичних стратегіях, які зумовлені внутрішньополітичними особливостями, історичним досвідом або географічним положенням кожної країни.

Також здійснюється вивчення того, як країни В4 реагують на спільні виклики, такі як вплив глобальних акторів, міграційна криза або війна в Україні, через призму їхніх власних інтересів та політичних можливостей.

Так, аспірант Університету Масарика, та Жужанна Вег, програмний офіцер у Німецькому фонді Маршалла Сполучених Штатів Павліна Янебова [80] спеціалізуються на аналізі розходжень у зовнішньополітичних стратегіях країн В4. У своїх дослідженнях автори акцентують увагу на внутрішніх і зовнішніх факторах, що впливають на різність підходів цих країн до регіональної співпраці, відносин із Росією, ЄС та НАТО.

Порівняльний підхід є важливим інструментом у вивченні зовнішньої політики, оскільки він дозволяє не лише глибше зрозуміти динаміку міжнародних відносин у Центральній Європі, але й сприяє формуванню рекомендацій для покращення регіональної співпраці. Застосування цього підходу відкриває можливості для розробки узгоджених стратегій, що враховують як спільні інтереси країн В4, так і їхні унікальні потреби.

У роботі також використовується теорія ролей, зокрема, обговорюється, як усталені ролі, характерні для польської зовнішньої політики, були переосмислені у відповідь на російську агресію в безпосередній близькості від Польщі [48]. Своєю чергою, ми спираємося на роздуми про те, як зовнішні умови впливають на внутрішню політизацію зовнішньої політики, спираючись на існуючі дослідження політизації європейської та внутрішньої зовнішньої політики [41]. Поєднання обох підходів дозволяє нам продемонструвати ключові нові або переосмислені рамки польської реакції на війну.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельна база для вивчення зовнішньої політики країн Вишеградської четвірки та вплив на неї російсько-української війни охоплює широкий спектр офіційних документів, аналітичних звітів, медійних матеріалів та академічних публікацій. Ці джерела забезпечують комплексний аналіз позицій і стратегій Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини, дозволяючи оцінити їхні реакції на ключові виклики, пов'язані з конфліктом в Україні.

До основної групи джерел входять:

- Офіційні документи та заяви, що містять державні стратегії та концепції зовнішньої політики кожної країни В4, які окреслюють їхні довгострокові пріоритети в міжнародних відносинах. Наприклад, «Стратегія національної безпеки Польщі», «Зовнішньополітичні пріоритети Угорщини»; рішення та заяви урядів і парламентів щодо російсько-української війни, зокрема офіційні позиції щодо санкцій проти Росії, військової допомоги

Україні та участі в гуманітарних ініціативах; документи Європейського Союзу стосовно участі країн В4 у формуванні спільної політики ЄС щодо України та Росії. Так, у роботі було використано документ Eastern Policy, який детально висвітлює ключові напрямки зовнішньої політики Польщі щодо країн Східної Європи. У ньому наголошується на підтримці європейської інтеграції, суверенітету та територіальної цілісності пострадянських держав, а також на важливості впровадження реформ і модернізації за європейською моделлю. Документ підкреслює стратегічне розташування Польщі на перехресті Сходу та Заходу, її членство в ЄС і НАТО, а також особливі історичні зв'язки зі Сходом. Велику увагу приділено реагуванню на загрози з боку Російської Федерації, зокрема на її військову агресію та дезінформаційні кампанії, а також активній підтримці України під час повномасштабного вторгнення 2022 року через дипломатичні зусилля, санкції та співпрацю з демократичними країнами світу [137]. Документ слугує джерелом для аналізу зовнішньополітичних пріоритетів Польщі та її ролі у формуванні спільної політики ЄС щодо українського напрямку.

- Тексти міжнародних угод, укладених країнами В4, які стосуються безпеки, енергетики та регіональної співпраці, наприклад, угоди в рамках НАТО чи проекти спільної інфраструктури. Зокрема резолюції ООН, ЄС та інших міжнародних організацій, які аналізують позиції країн Вишеградської четвірки щодо війни. Наприклад, у роботі було проаналізовано Декларація Вишеграду 1991 року, яка окреслює засади співпраці Чехословаччини, Польщі та Угорщини в прагненні до європейської інтеграції. Документ визначає спільні цілі країн-учасниць, зокрема відновлення державної незалежності, утвердження демократії та верховенства права, створення сучасної ринкової економіки та повну інтеграцію у європейські політичні, економічні та безпекові структури. Декларація закладає основу для регіональної співпраці та зміцнення демократичних цінностей у Центральній Європі, що є важливим для аналізу позицій країн В4 у контексті сучасних викликів безпеки та європейської інтеграції [134].

- Медійні джерела, зокрема статті та репортажі провідних національних та міжнародних видань, які висвітлюють позиції урядів Вишеградських країн та реакцію громадськості на конфлікт в Україні; інтерв'ю з політичними лідерами та дипломатами, які деталізують офіційні позиції. Наприклад, у роботі було використано медійне джерело Reuters, яке висвітлює офіційні позиції Чехії щодо військової підтримки України. Зокрема, повідомляється, що уряд Чехії схвалив план спільної з Німеччиною закупівлі до 77 танків Leopard 2A8 для заміни радянської техніки, з урахуванням участі місцевої промисловості та з метою зниження вартості закупівлі [146]. Журналістський матеріал надає інформацію про конкретні кроки держави у межах НАТО, демонструючи готовність Чехії до зміцнення обороноздатності та підтримки України в умовах війни, а також висвітлює позицію уряду щодо фінансових і технічних аспектів спільної закупівлі озброєння.

- Академічна література (монографії, наукові статті), які аналізують історичні, економічні та політичні фактори, що впливають на зовнішню політику країн Вишеградської четвірки; дослідження з теорії міжнародних відносин, які допомагають пояснити поведінку країн Вишеградської групи в контексті війни. Так, у своїй праці науковці Ю. Макар та В. Макар приділяють увагу політичним і правовим засадам українсько-польського співробітництва в контексті європейських інтеграційних процесів. Дослідження проведено на тлі порушення Росією міжнародного права та територіальної цілісності України. Автори підкреслюють, що події Революції Гідності суттєво змінили національну самосвідомість українців і зумовили необхідність переосмислення шляхів внутрішнього розвитку держави та її місця у світовому співтоваристві. Польща розглядається як одна з країн Вишеградської групи, яка відіграє важливу роль у підтримці України, виступаючи посередником між Києвом і західними державами [127].

Корисною також стала праця науковиці, дослідниці (Fellow) у Програмі стратегічних досліджень Observer Research Foundation (ORF) А. Дутти, аналізує сучасні відносини країн групи Visegrad Group (Польща, Чехія,

Словаччина та Угорщина) з European Union, звертаючи увагу на те, як ці країни, які пройшли трансформацію з комуністичних режимів у ліберально-демократичні, дедалі частіше займають позиції, що відрізняються від загальноєвропейської, зокрема з питань масової міграції та конфлікту в Україні [162].

Різноманітні джерела дозволяють забезпечити багаторівневий аналіз зовнішньополітичних стратегій країн Вишеградської четвірки, враховуючи як офіційну риторику, так і реальні дії. Це дає змогу виявити як спільні підходи, так і розходження між країнами, а також зрозуміти, як внутрішні та зовнішні фактори впливають на їхню політику в умовах російсько-української війни.

Висновки до 1-го розділу.

У першому розділі було окреслено теоретико-концептуальні засади дослідження зовнішньої політики та безпеки країн Вишеградської четвірки у контексті російсько-української війни. Аналіз наявних концептуальних підходів і джерельної бази дослідження дозволив сформулювати цілісне уявлення про методологічні основи роботи.

Було встановлено, що дослідження зовнішньої політики країн Вишеградської четвірки потребує застосування мультидисциплінарного підходу. Комплексне застосування різнопланових підходів сприяє розумінню внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають динаміку зовнішньої політики та безпекових стратегій країн Вишеградської групи.

Джерельна база охоплює широкий спектр офіційних документів, міжнародних угод, аналітичних звітів, медійних матеріалів та академічної літератури, зокрема таких як:

- офіційні стратегії зовнішньої політики та рішення урядів країн В4 щодо війни в Україні;
- резолюції міжнародних організацій, які відображають спільні та індивідуальні підходи країн В4 до конфлікту;

Таким чином, комплексне застосування концептуальних підходів та джерельної бази забезпечують теоретичну та емпіричну основу для дослідження.

РОЗДІЛ II

СТРАТЕГІЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ПРІОРИТЕТИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

2.1. Формування зовнішньої політики Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини у пострадянський період

Зовнішня політика країн Вишеградської четвірки – Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини – є результатом складних історичних процесів, що формували їхні національні ідентичності та міжнародні орієнтації [1]. Ці держави мають доволі близьку історичну спадщину, яка формувалася під впливом численних змін кордонів, політичних режимів і боротьби за незалежність. Власне ці процеси визначали їхні сучасні стратегічні позиції на міжнародній арені [8]. Аналіз історичних передумов формування зовнішньої політики країн Вишеградської четвірки дозволяє зрозуміти, як вони впливали і впливають на їхню внутрішню та зовнішню політику, зокрема у формуванні конкретних стратегічних пріоритетів [14].

Заснування Вишеградської групи сприймалося її ініціаторами як відповідь на виклики часу та необхідність спільних дій в умовах нової геополітичної ситуації в Європі, що формувалася під впливом динамічних глобальних змін. З одного боку, це був закономірний крок керівництва Польщі, Угорщини та Чехословаччини на тлі політичної та економічної невизначеності, що виникла в Центральній Європі після розпуску Ради економічної взаємодопомоги та Організації Варшавського договору. З іншого боку, ця ініціатива могла слугувати відповіддю на процес возз'єднання Німеччини, який змінював баланс сил у регіоні. В таких умовах уряди Варшави, Будапешта та Праги розглядали нове об'єднання як ключовий механізм для розвитку відносин із НАТО та ЄС, що у довгостроковій перспективі мало сприяти їх інтеграції до цих міжнародних структур і створенню нового політичного центру в регіоні.

Аналіз діяльності Вишеградської групи дозволяє виділити п'ять основних етапів її розвитку.

Перший етап (1991–1998 рр.) характеризувався незначним рівнем співпраці, яка зводилася переважно до декларацій та зустрічей на високому президентському рівні. Внутрішні проблеми, пов'язані з подоланням комуністичних пережитків і процесом розбудови державності, значно ускладнювали розвиток регіонального співробітництва. Країни Вишеградської групи не мали єдиної позиції щодо інтенсивності співпраці з Євросоюзом та швидкості наближення до нього. Це підтверджується тим, що країни подали заявки на вступ до ЄС у різний час: Угорщина в березні 1994 р., Польща в квітні 1994 р., Словаччина в червні 1995 р., Чехія в січні 1996 р. Також не було узгоджених дій щодо відносин з НАТО: хоча спочатку існувала домовленість про одночасний вступ усіх країн до Альянсу, уряд Чехії намагався проводити самостійну політику в цьому напрямку.

15 лютого 1991 року у Вишеградському замку в Угорщині було підписано Декларацію про співпрацю трьох держав на шляху до європейської інтеграції. Документ затвердили президент Польщі Лех Валенса, глава Чеської та Словацької Федеративної Республіки Вацлав Гавел та прем'єр-міністр Угорщини Йозеф Антала.

Сприятливими факторами для досягнення поставлених цілей стали схожі суспільно-політичні зміни, що відбувалися в цих країнах, їхня доволі близька культурна та духовна спадщина, сформована історичним досвідом, а також усталені взаємні зв'язки. Підписуючи Вишеградську декларацію, керівники трьох держав того часу брали на себе зобов'язання дотримуватися принципу поваги до права народів на самовираження та збереження власної ідентичності. Вони вірили, що спільні зусилля допоможуть ефективніше подолати соціальні, економічні та ідеологічні наслідки тоталітарного минулого, сприятимуть інтеграції до європейського співтовариства, розбудові ринкової економіки та становленню парламентської демократії. Основою

нового суспільного порядку мала стати повага до прав і свобод кожної людини [20, с. 84].

Декларація, підписана 15 лютого 1991 року у Вишеградському замку, заклала міжнародно-правові засади для активної політичної співпраці між Польщею, Чехословаччиною та Угорщиною, сприяючи їхньому зближенню. Ці держави мали доволі схожий досвід перебування в орбіті впливу Радянського Союзу та поділяли схожий пострадянський спадок. Це проявлялося як у тривалих експериментах із плановою економікою, так і в драматичних спробах вирватися з-під радянського контролю, що закінчувалися жорстокими придушеннями: в Угорщині у 1956 році, у Чехословаччині в 1968-му, а в Польщі – у 1956, 1968, 1970, 1975 та 1981 роках. Однак спільним для цих країн було не лише минуле, а й прагнення до європейської інтеграції. Цей шлях вимагав докорінної трансформації постсоціалістичних структур у всіх сферах життя та здійснення ключових, часто непростих, але необхідних реформ.

Вишеградська декларація визначала головними завданнями співпраці повне утвердження державного суверенітету, зміцнення демократії та забезпечення громадянських свобод. Вона також передбачала подолання наслідків тоталітарного минулого у соціальній, економічній та культурній сферах, розбудову парламентської демократії, захист прав людини та створення ефективної ринкової економіки. Ключовим стратегічним напрямом було прагнення до повноцінної інтеграції в європейський простір, що охоплювало політичну, економічну та правову системи, а також питання безпеки.

Декларація наголошувала на важливості верховенства права, толерантності та поваги до духовної й культурної спадщини, а також до етнічних, мовних і релігійних прав національних меншин. Вона закликала до об'єднання на основі загальнолюдських цінностей, відкидаючи ненависть, радикальний націоналізм і ксенофобію. Документ підкреслював, що саме ці

принципи є фундаментом для розбудови та процвітання європейської економіки [20, с. 85].

На практичному рівні сторони погодилися щодо таких ключових напрямів співпраці: сприяння вільним контактам між громадянами, освітніми установами, релігійними та громадськими організаціями; підтримка розвитку підприємництва, адаптація його до ринкових умов і формування позитивних умов для притоку іноземного капіталу; узгодження спільних дій у сфері екологічного захисту; забезпечення вільного доступу до інформації, преси та культурної спадщини. Окрім міждержавної взаємодії, передбачалася також активізація контактів на субрегіональному рівні [57].

Окреслені в декларації цілі та завдання передбачали тривалу співпрацю між державами-учасниками Вишеградської зустрічі, головним напрямом якої було поступове входження до спільного європейського простору.

Другий етап тривав з 1998 по 2000 рр. У ці роки співробітництво між країнами Вишеградської четвірки відзначалося значною динамічністю: систематично відбувалися зустрічі й консультації профільних міністрів, активно розвивалася міжпарламентська взаємодія. Окрім зустрічей на рівні президентів, також почали проводитися саміти прем'єр-міністрів, які з 1999 року стали пріоритетними. Під час зустрічі у Братиславі в травні 1999 року був ухвалений механізм подальшої співпраці: прем'єри вирішили збиратися двічі на рік, зокрема одну з нарад проводити в неформальній обстановці («без краваток») [29, с. 280].

Зокрема, у «Змісті співпраці Вишеградської групи» йдеться про комплексне визначення напрямів співпраці між країнами Вишеградської групи, затверджене на саміті прем'єр-міністрів у Братиславі 14 травня 1999 року. Він охоплює ключові сфери діяльності, включаючи зовнішні справи та безпеку, де передбачено регулярні консультації, обмін інформацією щодо стратегій оборони та інтеграції в НАТО і ЄС, а також спільні позиції з питань регіональної стабільності. Документ також визначає співпрацю у внутрішніх справах, зокрема у питаннях кордонів, імміграції, боротьби з організованою

злочинністю та тероризмом. Значну увагу приділено освіті, культурі, молодіжній політиці та спорту, зокрема створенню спільних грантових і стипендіальних програм, обміну досвідом та ініціативам у галузі науки і технологій. Передбачено координацію у сфері охорони довкілля, управління водними ресурсами та енергетичної інфраструктури, а також стимулювання транскордонної співпраці та узгодження інфраструктурних проектів. Для реалізації цих завдань встановлено чітку структуру міжурядового співробітництва, включно із зустрічами прем'єрів, міністрів, послів та спеціальних координаторів, з чітким розподілом частоти та тематики консультацій [124].

Також, у червні 2000 року, під час неформальної зустрічі в Штірині, було підписано Угоду про заснування Міжнародного Вишеградського фонду. Йдеться про створення Міжнародного Вишеградського фонду зі штаб-квартирою в Братиславі, основною метою якого є розвиток співпраці та зміцнення зв'язків між країнами Вишеградської групи. Фонд підтримує культурні, освітні, наукові та молодіжні обміни, розвиток туризму і прикордонної співпраці, а також спільні проекти за участю не лише країн-учасниць, але й третіх держав. Встановлено організаційну структуру фонду: Конференція міністрів закордонних справ як вищий орган, Рада послів, Виконавчий директор та Секретаріат. Документ регламентує фінансування фонду, права і обов'язки органів управління, терміни повноважень посадових осіб, умови виходу країни з фонду та його можливе розпускання [125].

Країни продовжували активно співпрацювати з Європейським Союзом, впроваджуючи низку реформ для досягнення відповідності «копенгагенським критеріям» та одночасного вступу до Спільноти. 12 березня 1999 року Польща, Угорщина та Чехія стали офіційними повноправними членами НАТО, тоді як питання вступу Словаччини до Альянсу залишалося невирішеним.

Третій етап діяльності Вишеградської четвірки (2000–2004 рр.) розпочався з посилення суперечностей між країнами-членами. Угорщина, Чехія та Словаччина знову опинилися в центрі нерозв'язаного етнічного

конфлікту, територіальних і майнових претензій. Відносини між союзниками стали напруженими, що негативно вплинуло на їх євроінтеграційні перспективи: у Брюсселі почали серйозно сумніватися, чи варто приймати в Спільноту нестабільний регіон. Ситуація частково покращилася після парламентських виборів в Угорщині у травні 2002 року, коли до влади прийшли нові сили, готові вирішити конфлікти та відновити конструктивне співробітництво в рамках четвірки.

Відносини з Євросоюзом активізувались, і переговори щодо вступу набули динаміки. На саміті Ради ЄС у Копенгагені в грудні 2002 року було оголошено рішення про заплановане розширення Спільноти на 1 травня 2004 року. До складу десяти країн, які мали приєднатися до Європейського Союзу, увійшли всі держави Вишеградської четвірки. Польща, Угорщина, Чехія та Словаччина підписали договір про вступ 16 квітня 2003 року під час саміту Ради ЄС в Афінах. Попри різноманітні прогнози, після вступу країн Вишеградської групи до ЄС у травні 2004 року об'єднання продовжило свою діяльність. Ба більше, воно отримало нові стимули для посилення співпраці, що призвело до початку нового, *четвертого етапу* в діяльності четвірки, країни якої вже стали повноправними членами НАТО та ЄС.

Вишеградська четвірка утвердилася як дієва платформа для обміну досвідом та узгодження спільних позицій з питань, що мають значення як для майбутнього ЄС, так і для самих країн-учасниць. Протягом цього періоду країни В4 активно формували спільні підходи до ключових питань безпеки, оборони та внутрішньої політики в контексті членства у ЄС та НАТО. Вже в травні 2004 року, одразу після вступу до ЄС, була ухвалена Кромержицька декларація, яка закріплювала прагнення держав поглиблювати співпрацю в європейському вимірі та зміцнювати власну безпеку [126].

Початок п'ятого етапу діяльності Вишеградської групи був ознаменований заявою країн четвірки 12 травня 2011 року про створення спільного військового підрозділу під командуванням Польщі. Це рішення стало наслідком посилення впливу Кремля на колишні радянські республіки

та його зростаючого інтересу до Центрально-Східної Європи. Крім того, економічні труднощі та політична розрізненість у Євросоюзі знову порушили питання про цілісність та монолітність Європи. Нездатність Німеччини та Франції досягти згоди з важливих питань та несприятлива економічна політика Брюсселя викликали у країнах Вишеградської групи занепокоєння щодо майбутнього Європи. Окрім того, під питанням опинилася здатність НАТО забезпечувати безпеку країн Центрально-Східної Європи. Зокрема, в 2010 році НАТО ухвалило нову Стратегічну концепцію, згідно з якою для захисту Польщі в разі конфлікту Вашингтон може надати лише одну бригаду, чого виявляється недостатньо. Європейські військові підрозділи також показали свою неспроможність захистити регіон у разі необхідності. У відповідь на ці виклики змінилися зовнішньополітичні пріоритети Німеччини, яка почала все більше орієнтуватися на Росію, поступово зменшуючи свою прихильність до європейських та євроатлантичних інституцій. Це зміщення в політиці Німеччини створювало додаткові загрози для країн Вишеградської четвірки, зокрема для Польщі, яка почала розглядати свою географічну позицію між Німеччиною та Росією як потенційно небезпечною. Варшава все більше прагнула очолити військове формування, бажаючи стати його лідером у цих нових міжнародних умовах.

Формування Вишеградської групи стало важливим кроком у напрямку інтеграції Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини до європейського та трансатлантичного простору. Спільні історичні виклики та пострадянський спадок сприяли їхньому зближенню, а реалізація стратегічних цілей дозволила країнам-учасникам закріпити свої позиції на міжнародній арені. Однак, попри спільні тенденції, кожна з цих держав мала власні національні пріоритети, зумовлені історичним досвідом, політичними традиціями та геополітичним становищем.

Історія Польщі відзначена численними спробами збереження національної незалежності в умовах зовнішнього тиску, насамперед з боку Росії, Прусії та Австрії. За наслідками трьох поділів Польща втратила свою

державність більше ніж на 140 років. Протягом століть Польща намагалася відновити свою державність. Польська нація прагнула зберегти свою суверенність, що стало важливим чинником у формуванні зовнішньої політики країни. Особливо це стосується періодів бездержавності, коли польська територія після поділів підпорядковувалась Австрії, Російській імперії та Пруському королівству. У 1918 році Польща виборола незалежність і відновила свою державність. Але будучи геополітичною межею між Сходом і Заходом, вона у міжвоєнне двадцятиріччя стала об'єктом зазіхань з боку III Рейху і Радянського Союзу.

Можемо говорити про четвертий поділ Польщі який відбувся у 1939 році після підписання Пакту Молотова-Ріббентропа і проведення Польської кампанії. Після підписання угоди про кордон між Німеччиною та СРСР, територію Польщі поділили наступним чином: до Третього Райху відійшла вся польська етнічна територія, а також Холмщина. На частині території утворилася Генеральна губернія; До СРСР відійшли території Західної України та Білорусі, Віленщина, більша частина Білостоцького воєводства. Ці території були поділені між УРСР, БРСР та ЛитРСР.

Вже за результатами Другої світової війни переможці сформували територію сучасної Польщі.

Після 1989 року, з падінням комуністичних режимів у Східній Європі, Польща, усвідомлюючи уроки своєї історії, спрямувала зусилля на інтеграцію з Заходом, вбачаючи в НАТО та Європейському Союзі основні гарантії своєї безпеки та суверенітету. Тому прагнення до збереження національної незалежності, зокрема через участь у міжнародних безпекових структурах, стало основним чинником у формуванні сучасної зовнішньої політики Польщі. Першочерговим завданням став вступ до НАТО та Європейського Союзу [7]. що розглядалося політичними елітами як гарант незалежності та безпеки. Польща прагнула забезпечити стабільність у Центрально-Східній Європі, розвиваючи співпрацю з країнами-сусідами і зокрема з Україною, що

також ставала важливим партнером у питаннях безпеки та європейської інтеграції.

Це було зумовлено як історичними, так і геополітичними факторами, оскільки Польща розуміла, що безпека та стабільність України безпосередньо впливають на стабільність у регіоні. Як зазначають Ю. Макар та В. Макар, Польща активно виступає адвокатом України на міжнародній арені. Після визнання незалежності України розпочався інтенсивний двосторонній діалог у політичній, економічній та суспільній сферах. Ще 28 липня 1990 року Сейм Польщі визнав право українського народу на самовизначення, а після проголошення незалежності 24 серпня 1991 року привітав цей крок як реалізацію права України на вільний вибір внутрішньої та зовнішньої політики. Після грудневого референдуму 1991 року польський парламент підкреслив, що поява незалежної України відкриває нову епоху в польсько-українських відносинах і має значення не лише для обох країн, але й для Європи та світу загалом [127, с. 114-115].

В умовах російської агресії Польща стала одним із найбільших прихильників України на міжнародній арені, надаючи політичну, економічну, військову та гуманітарну допомогу, а також активно виступаючи за посилення санкцій проти Росії та розширення підтримки України з боку Європейського Союзу і НАТО. Співпраця між Польщею та Україною стала важливим елементом забезпечення безпеки в Центрально-Східній Європі, зокрема у контексті протидії російській агресії.

У той час, як Польща спрямувала свої зусилля на інтеграцію з Заходом, гарантуючи свою безпеку через НАТО та ЄС, інші країни Центрально-Східної Європи також переживали період значних політичних змін, що впливали на їхню зовнішню політику. Однією з таких змін стала ліквідація Чеської і Словацької Федеративної Республіки (ЧСФР) у 1992 році національно-політичними силами, які виникли з масових демократичних рухів. Чеська «Громадянська демократична партія» (ГДП), під керівництвом Вацлава Клауса, та словацький «Рух за демократичну Словаччину» (РЗДС),

очолюваний Владіміром Мечіаром, взяли на себе ініціативу щодо припинення функціонування федерації у другій половині 1992 року. Це було здійснено шляхом переговорів, політичних угод та розробки низки законодавчих актів з врахуванням вимог міжнародного права, щоб уникнути хаотичного розпаду ЧСФР. 17 липня 1992 року Народна рада Словаччини прийняла декларацію про незалежність Словацької республіки [128]. Остання хвилина 31 грудня 1992 року закінчила відлік часу в історії Чехословаччини. З боєм годинника опівночі на 1 січня 1993 року на карті Європи з'явилися дві нові держави – Чеська Республіка і Словацька Республіка.

Для Чехії цей процес був лише черговим етапом у її історії взаємодії з європейськими країнами. Чехія має давні історичні зв'язки з іншими європейськими країнами, які формувалися ще в XV столітті, коли країна була важливою політичною та культурною одиницею в Центральній Європі, що прагнула забезпечити свою незалежність через інтеграцію з іншими державами. У XV столітті, за правління короля Георгія з Подебрад, Чехія намагалася зберегти свою незалежність і навіть стала ініціатором пропозицій щодо створення європейського союзу, аби протистояти впливу великих європейських держав, таких як Священна Римська імперія і І Річ Посполита. Це вказує на ранню тенденцію Чехії до інтеграції з іншими європейськими державами з метою забезпечення стабільності та національної суверенності.

Потрібно зауважити, що під кінець 20 століття Чехія зробила акцент на євроатлантичну інтеграцію, орієнтуючись на вступ до ЄС та НАТО. Зокрема, президент Вацлав Гавел посів центральне місце у процесі інтеграції Чеської Республіки до Північноатлантичного альянсу. Як колишній дисидент та політичний в'язень комуністичного режиму, він став символом демократичної трансформації країни, обійнявши посаду першого демократично обраного президента після падіння комунізму. Його політична легітимність та моральний авторитет дозволили Гавелові стати одним із найпомітніших лідерів посткомуністичної Центральної Європи. Символічним жестом стало

його відвідання штаб-квартири НАТО в Брюсселі, що позначило перший крок до інституційного зближення з Альянсом [129].

У ширшому контексті трансформацій, які супроводжували завершення холодної війни, НАТО ініціювало формування механізмів співпраці з постсоціалістичними державами. Цей процес розпочався із заснування Ради північноатлантичного співробітництва 1991 р., яка забезпечила майданчик для консультацій між державами-членами НАТО та новими партнерами, включно з Чехословаччиною. Подальшим кроком стало створення у 1994 році програми «Партнерство заради миру», спрямованої на інституціоналізацію практичної взаємодії з країнами-кандидатами. Чехія активно долучалася до обох форматів, використовуючи їх як інструменти поступової інтеграції в євроатлантичні структури [129].

Вже у середині 1990-х років стало очевидним, що подібні механізми співпраці є лише підготовчим етапом до повноцінного розширення Альянсу. Як слушно зазначив президент США Білл Клінтон у 1994 році, питання вступу нових членів перетворилося з дискусії «чи» на дискусію «коли і як». Ця логіка матеріалізувалася на Мадридському саміті НАТО 1997 року, коли 16 держав-членів ухвалили рішення про початок переговорів щодо приєднання Чехії, Угорщини та Польщі, що стало визначальною віхою на шляху їхньої інтеграції в євроатлантичну систему безпеки [129].

Зовнішня політика Чехії вже як члена НАТО та ЄС була зосереджена на підтримці стабільності та безпеки в Європі, що включала активний розвиток партнерських відносин з країнами Європейського Союзу та США [49]. Чехія вважає інтеграцію з європейськими та атлантичними структурами основою своєї зовнішньої політики, зокрема в питаннях безпеки, економічного розвитку та демократичних реформ. Вона активно підтримує європейську інтеграцію країн Західних Балкан, а також є прихильником розширення ЄС і НАТО, оскільки це, на її думку, зміцнює стабільність у Центральній-Східній Європі та забезпечує загальну безпеку.

Зокрема, Чехія надає значну увагу підтримці трансатлантичного партнерства з США, вбачаючи в цьому гарантію стабільності в Європі та підвищення обороноздатності в рамках НАТО. Чехія бере активну участь у спільних військових операціях альянсу, таких як місії в Афганістані та Іраку, а також підтримує зміцнення східного флангу НАТО у відповідь на загрози з боку Росії. Крім того, офіційна Прага задіяна у різноманітних дипломатичних ініціативах і миротворчих місіях, спрямованих на підтримку миру та безпеки в Європі та за її межами.

Водночас Чехія підтримує ініціативи щодо покращення енергетичної безпеки та боротьби з міграційними викликами, розглядаючи ці питання як ключові для забезпечення стабільності в Європі. У сфері енергетичної безпеки Чехія надає пріоритет диверсифікації джерел енергії та забезпеченню енергетичної незалежності від Росії. Країна активно підтримує розвиток інфраструктури для транспортування енергоресурсів, таких як газові та електричні інтерконектори між державами ЄС, а також розвиток альтернативних джерел енергії. Чехія бере участь у ініціативах щодо створення спільної енергетичної політики Європейського Союзу та розвитку європейських проектів для забезпечення безпечних поставок енергії з різних джерел.

Щодо міграційних викликів, Чехія активно співпрацює з іншими країнами ЄС для вироблення спільної політики міграції та біженців, зокрема через зміцнення зовнішніх кордонів Євросоюзу та покращення механізмів контролю за міграційними потоками. Вона підтримує створення ефективних систем для управління міграцією, включаючи обмін розвідувальними даними та посилення охорони кордонів. Чехія також задіяна у гуманітарних ініціативах, спрямованих на допомогу країнам, що стикаються з великими міграційними потоками, та надає підтримку біженцям і мігрантам, дотримуючись зобов'язань перед ЄС і міжнародними організаціями.

Таким чином, питання міграційної політики постає для Чехії не лише як внутрішній виклик, а й як складова ширшої системи міжнародних зобов'язань

та партнерств. У цьому контексті особливого значення набули відносини з державами, що стали ключовими для формування європейської безпеки та регіональної стабільності, зокрема з Україною. Початок сучасних українсько-чеських відносин сягає періоду існування Чеської і Словацької Федеративної Республіки. Вже 8 грудня 1991 року ЧСФР визнала незалежність України, а 30 січня 1992 року між двома державами було встановлено офіційні дипломатичні контакти. У травні того ж року прем'єр-міністр Маріан Чалфа під час візиту до Києва парафував Договір про добросусідство і дружбу. Однак його підписання не відбулося у зв'язку з розпадом федерації та утворенням 1 січня 1993 року двох нових держав – Чеської та Словацької Республік [130].

Потрібно зазначити, що від самого початку як новоутворена держава Чеська Республіка сприймала Україну не лише як сусіда, але і як важливого партнера у Центрально-Східній Європі, з яким варто було розбудовувати відносини на принципах добросусідства, політичного діалогу та економічної співпраці.

Водночас варто враховувати, що в цей період розвиток зовнішньополітичних пріоритетів Словаччини значною мірою залежав від тих напрямів, які формувалися у Празі як столиці Чехословаччини. Після утворення Чехословаччини в 1918 році, Словаччина перебувала під значним впливом Чехії, хоча і прагнула зберегти свою культурну та національну ідентичність.

На початку 1990-х років, після падіння комуністичних режимів у Східній Європі, Словаччина разом із Чехією стала частиною перехідного процесу до демократії. Однак, політичні та економічні розбіжності між чеським і словацьким населенням призвели до мирного розпаду Чехословаччини в 1993 році, коли Словаччина стала незалежною державою. Цей перехідний період визначив нові виклики для зовнішньої політики Словаччини, зокрема необхідність визначити своє місце в новій європейській і глобальній політичній системі.

Після здобуття незалежності в 1993 році, Словаччина зіштовхнулася з необхідністю побудови своєї зовнішньополітичної стратегії в умовах глобалізації та європейської інтеграції. У нових політичних реаліях країна поставила за мету забезпечення стабільності та безпеки, зокрема через інтеграцію в західні політичні та безпекові структури. Основною стратегією стало укріплення національної безпеки та економічного розвитку через членство в НАТО та Європейському Союзі, що дозволяло Словаччині стати частиною європейської та трансатлантичної спільноти.

Для цього Словаччина почала активну зовнішньополітичну діяльність, спрямовану на підтримку демократичних реформ і економічного зростання. [18]. Країна провела низку реформ у політичній та економічній сферах, зокрема в галузі прав людини, судової системи, боротьби з корупцією та забезпечення правової держави. У 2004 році Словаччина стала членом НАТО, що стало важливим кроком для зміцнення її безпеки, особливо в контексті нестабільної ситуації на сході Європи.

Того ж року Словаччина приєдналася до Європейського Союзу, забезпечивши, таким чином, доступ до внутрішнього ринку ЄС та стабільність економічного розвитку. Членство в ЄС відкривало нові можливості для інтеграції в європейські економічні та політичні структури, а також сприяло розвитку співпраці з іншими країнами Центрально-Східної Європи. Одночасно, Словаччина брала активну участь у політичних і безпекових ініціативах ЄС, зокрема в рамках європейської політики сусідства, що включала співпрацю з країнами Балкан та іншими постсоціалістичними державами.

Зовнішня політика Словаччини завжди була спрямована на підтримку стабільності в Центрально-Східній Європі, зокрема шляхом співпраці з іншими країнами Вишеградської групи, а також через підтримку європейських ініціатив у сфері безпеки, енергетики та економіки. Водночас Словаччина активно сприяла європейській інтеграції країн-сусідів, таких як Україна, підтримуючи реформаторські процеси в цих країнах.

Угорщина, як одна з засновниць Вишеградської групи, має давні історичні зв'язки з іншими європейськими державами, що впливають на формування її зовнішньополітичних пріоритетів. До того, як Угорщина стала частиною Габсбурзької монархії в 1526 році, вона мала давні історичні зв'язки з іншими європейськими державами, що значною мірою визначали її зовнішньополітичні пріоритети. У часи середньовіччя Угорське королівство було однією з провідних держав Центрально-Східної Європи. У період з IX до XV століття Угорщина активно взаємодіяла з такими державами, як Візантія, Польща, Чехія, а також із західноєвропейськими країнами, зокрема з Італією, Францією та Священною Римською імперією.

Період радянського контролю та комуністичного режиму значно обмежив можливості для реалізації національних інтересів Угорщини на міжнародній арені, проте після 1989 року, з падінням прорадянського режиму, країна змогла знову орієнтуватися на інтеграцію з Заходом. Це стало важливим кроком у відновленні національної ідентичності та стабільності.

Угорщина, як і інші країни Вишеградської четвірки, спрямувала свої зусилля у напрямку євроатлантичної інтеграції, що стало важливим кроком у її зовнішній політиці. У 1999 році Угорщина приєдналася до НАТО. Це дозволило країні зміцнити свою безпеку в рамках трансатлантичної спільноти. Вступ до Альянсу означав не тільки гарантії колективної безпеки, але й зміцнення її міжнародної позиції в умовах змін на європейському континенті після закінчення Холодної війни. У 2004 році Угорщина стала членом Європейського Союзу, що дозволило їй інтегруватися в економічну та політичну систему ЄС і сприяло значному економічному розвитку, зокрема завдяки доступу до єдиного ринку та структурних фондів.

Одним із основних зовнішньополітичних пріоритетів Угорщини залишалася енергетична безпека, зокрема через забезпечення надійних і різноманітних джерел постачання енергоносіїв. Угорщина продовжила розвивати тісні зв'язки з Росією в енергетичній сфері, зокрема у вигляді постачання природного газу та нафтопродуктів, оскільки значна частина її

енергетичних ресурсів походить з Росії. Водночас, у рамках європейських ініціатив, Угорщина активно працювала над диверсифікацією своїх енергетичних джерел, зокрема через розвиток інтерконекторів з іншими країнами ЄС. Це дозволяє покращити доступ до альтернативних джерел енергії, зокрема з Азербайджану, Норвегії та інших постачальників. Це допомагає Угорщині знизити залежність від одних постачальників і зміцнити енергетичну безпеку в рамках ЄС.

Потрібно зауважити, що дещо неоднозначно можна оцінювати українсько-угорські відносини. Так, політико-дипломатичну присутність Угорщини в Україні забезпечував генеральний консулат у Києві, а з набуттям Україною незалежності виникла необхідність відкриття нового консульства в Ужгороді (10 серпня 1991 р.). Візит міністра закордонних справ України А. Зленка до Будапешта став каталізатором українсько-угорського зближення. Продовженням двосторонньої активізації став візит президента Угорщини Гьонча до Києва (27–30 вересня 1990 р.), під час якого було започатковано переговори про декларацію з прав меншин, новий договір про консульські відносини та посилення міжвідомчих контактів. Обговорення документів ускладнювалося суперечностями щодо колективних прав меншин та побоюваннями щодо Москви; компроміс передбачав реалізацію прав індивідуально та у межах групи, а консульська угода набула чинності після відповідних змін угорсько-радянського договору [131, с. 2].

Проте, після обнадійливого початку українсько-угорські відносини набули одностороннього характеру: Україна прагнула розширення контактів, тоді як Угорщина зосередилася на захисті угорської меншини. Першим сигналом цієї зміни став візит міністра закордонних справ Угорщини Гези Єженьські в серпні 1991 року, під час якого він відкрив консульство в Ужгороді та відвідав інші райони Закарпаття. Влада Угорщини після демократичних виборів 1990 року мала консервативно-націоналістично-християнсько-демократичну орієнтацію. Її зовнішня політика дедалі більше концентрувалася на угорських меншинах за кордоном, що отримало назву «доктрина Анталла»:

країни, які погано ставляться до угорців, не можуть розраховувати на добросусідські відносини, а організації меншин мали право вето на міждержавні угоди. Відкриття української посольства в Будапешті (1992 р.) та підвищення статусу угорського консульства в Ужгороді (1993 р.) продовжили розвиток відносин, але вже в моделі «одностороннього двосторонництва»: українські керівники відвідували Будапешт, тоді як угорські — лише прикордонні райони Закарпаття. У 1992–1993 рр. обговорювалися питання автономії угорців в Закарпатті (відкинута Україною), участь Угорщини в міжнародних програмах розвитку, безпека та повернення мистецьких цінностей, вивезених під час Другої світової війни. Ці контакти свідчили про прагнення Угорщини забезпечити особливий статус відносин із Україною через інтерес до меншини та регіональної присутності [131, с. 4-5].

Як уже зазначалося раніше, з моменту проголошення незалежності України держави Вишеградської групи активно формували свою зовнішню політику щодо новоствореної української держави. Цей процес був неоднорідним та багатовимірним: кожна країна В4 виходила із власних історичних, політичних та економічних пріоритетів. Вже у період 2010–2014 рр. країни Вишеградської четвірки загалом підтримували європейський вектор розвитку України, хоч і з певними застереженнями щодо стану демократії, корупції та відсутності реформ у різних сферах. Під час Революції гідності лідери В4 виступали посередниками між владою та опозицією. У 2014–2015 рр. держави-члени В4 офіційно підтвердили підтримку територіальної цілісності України на тлі анексії Криму та конфлікту на Донбасі. У грудні 2014 р. на саміті в Братиславі прем'єри В4 засудили політику Росії як порушення суверенітету України та публічно наголошували на дотриманні міжнародного права [133, с. 192-193].

Географічне розташування відіграє визначальну роль у формуванні безпекових пріоритетів країн Вишеградської групи. Для Польщі, що межує з Росією, ревізіоністська риторика та військові акти Москви сприймаються як серйозна загроза, навіть якщо пряме вторгнення малоймовірне. Історичний

досвід, сусідня агресія та потенціал Росії впливати на Захід підвищують чутливість польської безпекової політики. Словаччина та Угорщина, маючи кордон лише з Україною, а не з Росією, оцінюють ризики менш критично, тоді як Чеська Республіка, оточена стабільними союзниками, має найнижчий рівень прямої загрози. Для Угорщини пріоритетом залишається міграційна проблема з Півдня, тоді як питання російської агресії в публічному дискурсі країни майже не обговорюється. Чехія та Словаччина сприймають Росію як непряму загрозу, покладаючись на гарантії безпеки НАТО та захисну роль своїх більш «прифронтових» партнерів. Своєю чергою, кризові події в Україні стимулювали переорієнтацію стратегічного мислення країн Вишеградської четвірки від експедиційних операцій до територіальної оборони. У Польщі посилювалася модернізація армії та підготовка до гібридних загроз; Чеська Республіка оновила пріоритети на користь важкого озброєння та ППО. Угорщина сфокусувалася на прикордонному контролі та кризовому плануванні, а Словаччина досі реагує ситуативно через застарілі стратегічні документи та структурні недоліки [133].

Таким чином, Вишеградська група стала важливим форматом регіонального співробітництва, завдяки якому Польща, Угорщина, Чехія та Словаччина змогли досягти реалізації кількох ключових завдань, зокрема вступу до НАТО та ЄС. Незважаючи на прогнози про можливий кінець її діяльності після цього, четвірка продовжила своє існування, отримавши нові стимули для подальшої співпраці. Країни об'єднали зусилля для адаптації до нових умов і вироблення спільної стратегії в межах євроатлантичних та європейських інституцій. Відповідно до нових геополітичних викликів, що виникають у Європі, учасники Вишеграду шукають спільні шляхи реагування на них. Традиційну політичну взаємодію поступово замінює військове співробітництво, яке має на меті забезпечити безпеку та стабільність у регіоні.

2.2. Зовнішньополітичні пріоритети країн Вишеградської четвірки в контексті євроінтеграційних процесів

Зовнішньополітична стратегія країн Вишеградської четвірки (Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини) є важливим елементом регіональної співпраці в Центральній Європі, який значною мірою визначається їхнім прагненням до посилення інтеграції в межах Європейського Союзу. Кожна з країн-членів В4, маючи свої історичні, політичні та економічні особливості, водночас активно сприяє реалізації спільних євроінтеграційних цілей.

У контексті загальних пріоритетів Вишеградської четвірки в процесі європейської інтеграції слід наголосити, що одним із головних мотивів її створення було прагнення держав-учасниць не лише до внутрішньої координації, але й до посилення їхньої суб'єктності у європейському просторі. Уже на початковому етапі досягнуто низки результатів, які мали безпосереднє значення для інтеграційного курсу: укладення Центральноєвропейської угоди про вільну торгівлю (1993) [163], виведення радянських військ, розпуск Варшавського договору та РЕВ, а також офіційний старт переговорів про вступ до ЄС і НАТО. Разом із тим, не можна оминати й появу внутрішніх розбіжностей — зокрема, акцент на національних трансформаціях у 1990-х рр. чи спроби перегляду історичних питань, як у випадку з ініціативою уряду Угорщини щодо «декретів Бенеша» (2002) [162].

У процесі вступу до Європейського Союзу лідери Вишеградської четвірки окреслили нові напрями співпраці, зокрема зміцнення ідентичності Центральної Європи, реалізацію регіональних ініціатив, взаємодію в межах ЄС та обмін досвідом із країнами, які розпочали інтеграційний процес. Водночас досягнення стратегічної мети спричинило зростання думок щодо втрати актуальності регіонального співробітництва та посилення розбіжностей у «четвірці», зокрема через прагнення Польщі до регіонального лідерства. Однак підписання Кромерізької декларації у 2004 році, що

закріпила нові пріоритети співпраці центральноєвропейських країн у межах ЄС, засвідчило успішне подолання кризи в групі [19, с. 7-8].

Відзначимо, що переговори про приєднання та прагнення реалізувати основні цілі співпраці В4 зблизили ці чотири держави Центральної Європи. Було усвідомлено, що ефективна координація на рівні ЄС можлива лише за умови глибшої інституціоналізації В4. Після вступу до ЄС сфера співпраці розширилася, охоплюючи нові напрямки, що випливали з реалій європейської інтеграції. В4 почала позиціювати себе як представник регіональних інтересів і реагувати на виклики, наприклад, приєднання до Шенгенської зони або повна інтеграція у внутрішній ринок. Декларація Кромежіза стала базисом для подальшої діяльності групи, головним чином у сфері зовнішньої та безпекової політики ЄС. Першим практичним успіхом після 2004 року стало приєднання до Шенгенської зони, що відображало спільні інтереси країн В4 щодо свободи пересування. Після цього активність групи зосередилася на європейській зовнішній політиці, зокрема новій політиці сусідства, політиці розширення та енергетичній політиці [164, с. 133-135]. Загальні інтереси групи часто стосуються питань, за допомогою яких держави визначають свою регіональну ідентичність, наприклад енергетична безпека, відносини з східними сусідами, відмова від обов'язкових міграційних квот.

У 2004–2014 рр. Вишеградська четвірка не обмежувалася роллю «пасивного спостерігача», а поступово утверджувала себе як регіональний актор, здатний формувати політику ЄС. Хоча позиції провідних держав ЄС (Франції та Німеччини) нерідко містили критичні зауваги щодо координації всередині В4, це, власне, лише підтверджувало зростання її ваги як консолідованого голосу Центральної Європи [162]. Вишеградська четвірка дедалі активніше відстоює свої національні та політичні інтереси серед європейських партнерів. Створення цієї групи стало беззаперечним здобутком перехідного періоду для Центральної Європи. Країни В4 отримали у регіоні та поза його межами прізвисько «Вишеградські леви», відображаючи їхню помітну роль у Центральній Європі та у ЄС [165, с. 28].

Загалом необхідно відзначити, що Вишеградська четвірка посідає унікальне місце серед регіональних форматів ЄС, оскільки єдина проводить регулярні зустрічі міністрів із представниками країн Східного партнерства та Західних Балкан. У 2000-х роках, особливо після Помаранчевої революції 2004 р., зовнішній вимір діяльності В4 був зорієнтований насамперед на Україну та підтримку її євроінтеграційних прагнень. Симптоматично, що діалог із Києвом поєднувався зі співпрацею з односторонніми державами-членами ЄС, метою чого було вироблення більш амбітної політики щодо східного сусідства. Показовим прикладом стала спільна зустріч міністрів закордонних справ В4 та низки інших держав у листопаді 2008 р., яка завершилася декларацією на підтримку нової політики ЄС — Східного партнерства [166, с. 5].

Починаючи з 2010 р., міністри закордонних справ В4 систематично присвячують окремі зустрічі СП, а з 2012 р. до діалогу офіційно долучаються й представники країн-партнерів. Аналогічна практика, започаткована щодо Західних Балкан із 2009 р., згодом трансформувалася у формат спільних засідань, до яких приєднуються також міністри інших держав-членів та інституцій ЄС. Символічно, що участь у цих заходах беруть і високопосадовці Єврокомісії та Європейської служби зовнішніх дій [166, с. 6].

У період 2014–2025 років позиції країн Вишеградської четвірки дедалі чіткіше відображали їхню відмінність від європейського мейнстріму, що проявлялося не лише у питаннях розширення, а й у широкому спектрі політик ЄС, включно з кризовим управлінням та міграційною політикою. Зокрема, В4 активно просуvala концепцію «гнучкої солідарності» у відповідь на міграційний виклик, демонструючи власну парадигму реагування, відмінну від загальноєвропейської [167].

Зауважимо, що Вишеградська четвірка проявила себе як регіональний формат у трьох ключових кризах ЄС останніх років — міграційній, пандемії COVID-19 та війні Росії проти України. Вони мали різну природу та наслідки, але кожна висвітлила структурні вразливості Союзу в управлінні, згуртованості та стратегічній автономії. Зокрема, міграційна криза 2015 р. була

радше випробуванням політичної солідарності, ніж системною загрозою. Вона оголила неспроможність ЄС виробити єдину політику надання притулку й висвітлила суперечності між державами-членами щодо розподілу відповідальності та безпеки кордонів. Для В4 ця криза мала обмежений вплив: жодна з країн не була основним пунктом призначення мігрантів, а питання міграції не належало до ключових у їхньому порядку денному [168]. Реакція обмежувалася риторичним протистоянням із Брюсселем та занепокоєннями щодо Шенгенських кордонів [169, с. 77-78].

Своєю чергою, пандемія COVID-19 мала ознаки глибокої, структурної кризи. Вона торкнулася без винятку всіх держав-членів, порушила базові функції внутрішнього ринку та вимагала від ЄС координації на безпрецедентному рівні. Початкові фрагментовані відповіді швидко поступилися місцем механізмам спільної протидії, зокрема через створення Механізму відновлення та стійкості. Для В4 ця криза була симетричною: регіон одночасно зазнав схожих викликів, що спричинило посилення координації та відносне зростання регіональної єдності [170].

Війна Росії проти України стала кризою екзистенційного рівня для ЄС. Вона поставила під загрозу фундаментальні цінності й безпекові гарантії Союзу, виявила його критичну залежність у сферах енергетики та оборони, а також змусила до перегляду геополітичної стратегії. Для країн В4 наслідки були особливо відчутними: три держави мають прямий кордон з Україною, а Чеська Республіка прийняла значний обсяг біженців ще до початку повномасштабної агресії. У цьому випадку співпраця всередині В4 не лише посилилася, але й набула рис вимушеної солідарності, оскільки безпековий вимір кризи безпосередньо зачепив регіон [170].

Потрібно зазначити, що Формат «V4+1» слід розглядати як інституційний механізм підтримки євроінтеграційних прагнень України. Його сутність полягала у створенні платформи для регулярного діалогу між країнами Вишеградської четвірки та українською стороною, що дозволяло координувати позиції щодо ключових європейських реформ та інтеграційних

процесів [171]. Водночас ефективність цього формату була обмеженою, насамперед через різні підходи та пріоритети всередині самої групи.

Так, країни Вишеградської четвірки не змогли виробити спільну позицію щодо Росії через різні оцінки загроз та національні інтереси. Подібні розбіжності проявилися ще до Кримської кризи 2014 року, під час конфлікту між Грузією та Росією у 2008 році: прем'єр-міністр Словаччини звинуватив Грузію у відповідальності за кризу, Угорщина обрала нейтральну позицію, тоді як Польща підтримала Тбілісі.

Після анексії Криму країни В4 закликали Росію дотримуватися Будапештського меморандуму 1994 року, який гарантував територіальну цілісність України, підкресливши, що дії Москви порушують міжнародне право та створюють загрозливу ситуацію в Європі. На рівні ЄС вони підтримували санкції проти Росії та надавали допомогу Україні у проведенні внутрішніх реформ. У межах В4 підкреслювали, що цей конфлікт перегукується з їхнім досвідом військових інтервенцій 1956, 1968 та 1981 років. Одним із важливих результатів стало ухвалення пропозиції щодо створення другого В4–ЄС Батальйонного формування, що відбулося у 2019 році. Водночас на національному рівні оцінки країн відрізнялися. Польща розглядала кризу як символ наближення російської загрози в регіоні; Угорщина — через власні інтереси у питанні прав угорських меншин в Україні; Чехія та Словаччина не поділяли аналогічних побоювань і не підтримували пряме втручання або фінансову допомогу Києву [172].

Угорський уряд послідовно закликав скасувати економічні та політичні санкції проти Москви, вважаючи, що вони шкодять економіці Будапешта. Відносини України та Угорщини загострилися після 2014 року: Угорщина блокувала прагнення Києва до членства в НАТО та ЄС. Ключовим питанням залишалося ставлення українського уряду до угорських меншин, зокрема обмеження прав на використання рідної мови після закону 2017 року, що обмежив навчання мовами меншин у школах. Навіть президент Чехії Мілош Земан і Братислава ставили під сумнів санкції.

Серед країн В4 позиція Польщі залишалася найпослідовнішою: підтримка санкцій проти Росії та підготовка українських військових. Це зумовлено традиційним сприйняттям Росії як екзистенційної загрози та джерела нестабільності на східному фланзі НАТО, з урахуванням історичного досвіду Польщі з Москвою, а також подій у Грузії (2008) і Криму (2014). Позиція Варшави була підкріплена після загострення української кризи 2022 року [173].

Перший прояв розколу став очевидним під час скасування березневого засідання міністрів оборони у Будапешті в 2022 році. Заступник міністра оборони Польщі відзначив песимізм у межах платформи В4, тоді як Словаччина, перейнявши головування, зробила акцент на практичній співпраці та мінімізації розбіжностей, орієнтуючись на диверсифікацію енергетичних джерел, транспорт, сталий розвиток і колективну оборону. Незважаючи на продовження розбіжностей щодо угорської політики щодо Росії, на саміті V4 у листопаді 2022 року прем'єр Словаччини підкреслив значення формату і наголосив на потребі формування спільних позицій щодо України та міграції.

Таким чином, з початку російсько-української війни Вишеградська четвірка пережила серйозну кризу, а її співпраця була суттєво обмежена через різне сприйняття агресії Росії. Варшава виступила одним із найактивніших прихильників Києва, тоді як Будапешт утримувався від підтримки європейських ініціатив у цьому конфлікті. Водночас Польща та Чехія зайняли чітко проукраїнську позицію, тоді як Словаччина й Угорщина демонстрували більш проросійські настрої. Наприклад, прем'єр-міністр Словаччини Фіцо відмовився надавати військову допомогу Україні, а Будапешт блокував санкції ЄС проти Росії. Ці розбіжності призвели до формування двох умовних підгруп у межах V4 — V3+1 (Польща, Чехія, Словаччина проти Угорщини) та V2+V2 (Польща й Угорщина; Чехія та Словаччина), що відображає диференціацію стратегічних орієнтацій і політичних пріоритетів. Водночас, незважаючи на ці суперечності, усі члени групи погоджуються з двома базовими принципами:

продовження допомоги Україні та визнання факту порушення Росією міжнародного права.

Отже, російська агресія стала каталізатором кризових явищ у внутрішній єдності В4, одночасно посиливши політичну поляризацію, але не зруйнувала платформу повністю. Вона продемонструвала гнучкість і адаптивність групи: В4 здатна зберігати координацію у критичних питаннях безпеки та зовнішньої політики, навіть коли внутрішні інтереси держав-членів розходяться. Цей досвід підтверджує, що В4 залишається важливим регіональним актором у Європі, який, попри кризові виклики, здатен діяти як коаліційний майданчик для просування спільних або суміжних інтересів своїх учасників у межах ЄС та на міжнародній арені.

2.3. Позиція країн Вишеградської четвірки в структурах ЄС та НАТО в умовах російсько-української війни

Країни Вишеградської четвірки (Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина) займають важливе місце в євроатлантичних структурах, активно формуючи спільну позицію щодо ключових викликів сучасності [12]. Їхнє членство в ЄС та НАТО не лише зміцнило безпеку регіону, але й сприяло політичній та економічній інтеграції Центрально-Східної Європи [11]. У межах цих структур країни В4 прагнуть відстоювати власні інтереси, зберігаючи при цьому єдність із союзниками [15]. Важливо відзначити, що згідно з Лісабонським договором, який регулює інституційні процеси в ЄС, Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина разом отримали 46 голосів у Європейській Раді [11, с. 232].

Своєю чергою, співпраця країн Вишеградської четвірки у рамках багатонаціональних підрозділів НАТО значно поглибилася останнім часом в умовах геополітичної нестабільності. Так, 31 березня 2023 року штаб MND-C досяг початкової оперативної спроможності. Засновниками підрозділу є Хорватія, Словаччина та Угорщина, проте до командування також залучені

польські офіцери. 31 липня 2023 року командування штабом прийняв бригадний генерал Тібор Кралік зі Словаччини. Створення штабу MND-C мало ключове значення для командної структури східного флангу НАТО, забезпечуючи оперативний контроль центральної зони між дивізійними командуваннями в Ельблонгу (Польща) та Бухаресті (Румунія), відстань між якими становить майже 1200 км [175]. Таким чином, штаб виконує роль «заповнювача прогалів» у структурі управління.

У відповідь на широкомасштабне вторгнення Росії в Україну Альянс розгорнув додаткові чотири батальйонні бойові групи на східному фланзі, дві з яких розташовані у країнах В4. Йдеться про Багатонаціональну бойову групу посиленої пильності (MN eVA BG) у Таті та Багатонаціональну бойову групу у Лешці, Словаччина (MN BG SK), рамковою державою якої є Чехія. Важливо, що MN BG SK досягла бойової готовності у березні 2023 року під час сертифікаційних навчань «Словацький щит», в яких, крім держав-членів підрозділу, брали участь також польські та угорські війська. Хоча уряд Угорщини у 2022 році обмежив розміщення підрозділів НАТО на своїй території, він дозволив транзит союзних сил, що, з одного боку, підтримує оперативну діяльність Альянсу, але, з іншого, відображає наративні та політичні обмеження, які впливають на довіру в рамках В4 [175].

Прагнення Польщі до лідерства у Вишеградській четвірці відображається не лише в її економічному та політичному впливі в регіоні, а й у більш широкій міжнародній діяльності. Завдяки своїй активній участі в НАТО та ЄС, вона відігравала ключову роль у формуванні безпекової політики, особливо в питаннях оборони та енергетичної безпеки. Наприклад, Польща, як одна з найбільш активних країн-членів НАТО та ЄС, зокрема в питаннях оборони та енергетичної безпеки [38], значно впливає на стратегічні ініціативи цих організацій. Як один із ключових союзників США в Європі, Польща підтримує зміцнення східного флангу НАТО та активно виступає за посилення присутності Альянсу в регіоні.

Країна активно підтримує розміщення багатонаціональних батальйонів Альянсу в Балтійських державах і Польщі в рамках ініціативи Enhanced Forward Presence (eFP). Польща також виступає за збільшення кількості військових навчань НАТО в регіоні, таких як «Defender Europe», що покликані підвищити боєготовність і здатність до швидкого реагування. Уряд Польщі неодноразово закликав союзників збільшити постійну присутність американських військ на своїй території, що знайшло відображення в угоді 2020 року про створення постійного командного центру США у Польщі [139]. Це не лише посилює обороноздатність країни, а й демонструє стратегічну важливість регіону для НАТО в умовах зростаючих загроз зі сторони Російської Федерації. Стратегічна важливість регіону для НАТО зумовлена як географічним розташуванням Польщі, так і її роллю у забезпеченні оборони східного флангу Альянсу. Польща є ключовим плацдармом для реагування на потенційні загрози з боку Російської Федерації, зокрема в контексті її військової агресії проти України, нарощування військової присутності в Калінінградській області та проведення масштабних навчань на західних кордонах.

Польща слугує критично важливим логістичним хабом для транспортування військової техніки та забезпечення союзних військ у регіоні. Крім того, Польща відіграє важливу роль у зміцненні Балтійсько-Чорноморського безпекового коридору, координуючи зусилля з Литвою, Латвією, Естонією, Румунією та Україною. Це забезпечує як швидке реагування на загрози, так і формування єдиного фронту для протидії російським гібридним викликам, включаючи інформаційні атаки, кібератаки та енергетичний шантаж.

В ЄС Польща активно просуває ініціативи, спрямовані на диверсифікацію постачань енергоносіїв з метою зменшення залежності Європи від російського газу. Країна виступає за розвиток Північного газового коридору, який включає Балтійський газопровід (Baltic Pipe), що з'єднує Норвегію з Польщею через Данію. Цей проект дозволяє транспортувати

норвезький природний газ до Центрально-Східної Європи, зокрема до Чехії, Словаччини та Угорщини.

На початку 2025 року Польща вдруге очолила Раду ЄС, що символічно збіглося з 20-річчям її членства в Євросоюзі. Це відбувається в умовах нестабільної міжнародної ситуації та невизначеності щодо майбутнього Європи, що відображають, зокрема, Мюнхенська конференція з безпеки та замороження допомоги Україні США. Європа продовжує протистояти наслідкам російської агресії, а війна на сході континенту, ймовірно, назавжди змінить її відносини з Москвою. Реальна загроза з боку Росії підкреслює необхідність пріоритизації безпеки та європейської співпраці [140].

Так, через війну в Україні, геополітичну нестабільність і загрози демократії, польське головування в ЄС у 2025 році зосередилося на зміцненні безпеки Європи в сімох сферах: зовнішній, внутрішній, інформаційній, економічній, енергетичній, продовольчій та медичній. За шість місяців Рада ЄС під керівництвом Польщі впровадила низку заходів для посилення безпеки, зокрема рекордне збільшення оборонного бюджету ЄС – 150 млрд євро у рамках інструменту SAFE для термінових інвестицій у європейську оборонну промисловість. Також продовжено санкції проти Росії та ухвалено 16-й і 17-й пакети суворіших обмежень. Було посилено боротьбу з дезінформацією, зокрема створено спільну систему реагування на серйозні кібератаки державами-членами [141].

Також, у березні Сейм прийняв делегацію Асоціації колишніх членів Європарламенту, до складу якої увійшли 31 экс-депутат із 12 країн ЄС та Великої Британії. Делегація відвідала засідання Комітету національної оборони, присвячене пріоритетам і актуальним викликам Спільної політики безпеки та оборони [142].

Можемо зазначити, що головування Польщі у 2025 році має потенційно значні наслідки для України, оскільки пріоритети Варшави у сфері безпеки та європейської інтеграції прямо корелюють із захистом українського суверенітету та зміцненням Східного флангу НАТО. Польське головування,

орієнтоване на посилення оборонних та інформаційних можливостей ЄС, продовження санкцій проти Росії та розвиток стратегічної автономії Євросоюзу, створює сприятливі умови для координації міжнародної підтримки України. Очікується у майбутньому, що польське головування в ЄС 2025 року, ймовірно, підвищить політичний і стратегічний тиск на Росію та посилить позиції України у процесах євроатлантичної інтеграції та безпекового партнерства.

Своєю чергою, Чехія робить акцент на співпраці в межах ЄС, активно підтримуючи політику єдності Європи перед зовнішніми загрозами.

Готуючись до свого другого головування в Раді ЄС у 2022 році, Чехія прагнула відновити свою європейську репутацію. Міністр європейських справ Мікулаш Бек ще у 2009 році визнавав, що перспективи країни в ЄС були неоднозначними, і наголошував, що однією з ключових цілей президентства 2022 року було підтвердити Чехію як «добросовісного європейського члена». Початково програма головування передбачала акцент на постпандемічне економічне відновлення, що відповідало пріоритетам ЄС та глобальних інституцій, таких як G7 і G20. Однак у лютому 2022 року вторгнення Росії в Україну суттєво змінило контекст, зосередивши увагу на питаннях безпеки та стабільності. Офіційна програма головування, під девізом «Європа як завдання: переосмислити, відбудувати, пересилити», адаптувалася до нових викликів і приділила основну увагу темам миру та демократичних цінностей [143].

Так, ключові пріоритети головування охоплювали:

- 1) управління потоком українських біженців та післявоєнне відновлення України;
- 2) енергетичну безпеку;
- 3) європейську оборону та кібербезпеку;
- 4) зміцнення економіки ЄС;
- 5) стійкість демократичних інститутів [143].

У 2022 році Чехія під час свого другого головування в Раді ЄС позиціонувала себе як зразковий європеєць, готовий захищати демократичні цінності та діяти заради європейської єдності. На відміну від економічного невтручання 2009 року, Прага очолила переговори щодо обмеження цін на російські енергоносії, заборони імпорту вугілля та нафти, а також підтримки України. Ключові досягнення включали кліматичні ініціативи, санкції проти Росії та Білорусі та проведення першого саміту Європейської політичної спільноти. Вмілі переговори Праги зі складних питань, включаючи санкції проти Росії та Білорусі, енергетичні угоди та постійну військову та фінансову підтримку України, зміцнили її статус як зразкового європейця до кінця її головування. Високопоставлені посадовці ЄС, такі як Шарль Мішель та Урсула фон дер Ляєн, разом з багатьма комісарами ЄС, високо оцінили діяльність чеських чиновників за сприяння єдності та просування порядку денного ЄС під час головування Праги [143].

У НАТО Чехія активно сприяє розвитку спільних оборонних ініціатив, зокрема у сфері кібербезпеки, де вона вважається одним із лідерів. Країна є учасником Центру передового досвіду з кібероборони НАТО (CCDCOE) [113] у Таллінні, забезпечуючи експертну підтримку та обмін інформацією для протидії кіберзагрозам. Чехія стала членом Центру передового досвіду з кібероборони НАТО (CCDCOE) у Таллінні у 2017 році, що підтверджує її активну позицію у зміцненні кібербезпеки на рівні Альянсу. У рамках своєї участі Чехія надає висококваліфікованих фахівців для аналізу новітніх кіберзагроз, розробки захисних механізмів та підготовки рекомендацій для країн-членів НАТО.

Крім цього, Чехія бере участь у дослідницьких проєктах CCDCOE, які стосуються таких тем, як правове регулювання кібероперацій, протидія дезінформації та захист критичної інфраструктури. Чехія активно долучається до розробки навчальних програм та сценаріїв для міжнародних кібернавчань, таких як Locked Shields, що проводяться Центром щорічно.

Також Чехія забезпечує обмін інформацією щодо кіберінцидентів через Національний центр кібербезпеки (NÚKIB), який інтегровано в єдину систему координації Альянсу. Це сприяє посиленню оперативності реагування на кіберзагрози та вдосконаленню колективної кібероборони НАТО.

Ця країна також ініціювала створення національного Центру кібербезпеки, який тісно співпрацює з союзниками в рамках НАТО, а також Європейського Союзу. У 2017 році Чехія створила Національне управління з питань кібернетичної та інформаційної безпеки (NÚKIB) [95], яке стало основним державним органом, відповідальним за захист національної критичної інфраструктури від кіберзагроз. Одним із ключових підрозділів цієї установи є Національний центр кібербезпеки, що забезпечує моніторинг, аналіз та реагування на кіберінциденти.

Центр активно співпрацює з союзниками в рамках НАТО, беручи участь у колективних заходах із кібероборони, обміні розвідувальними даними та розробці стандартів кіберзахисту. У Європейському Союзі він є частиною мережі, що сприяє оперативному реагуванню на кіберзагрози в країнах-членах. Особливу увагу Чехія приділяє розробці стратегій для захисту критичної інфраструктури, яка включає енергетичні мережі, системи водопостачання, транспортну інфраструктуру та комунікаційні системи. Це зумовлено зростанням кількості кібератак на стратегічно важливі об'єкти, які можуть завдати значної шкоди національній безпеці та економіці [144].

У сфері комунікацій Чехія зосереджена на посиленні захисту від хакерських атак на телекомунікаційні мережі, особливо у контексті впровадження технологій 5G. У співпраці з НАТО та ЄС створюються стандарти кіберзахисту для операторів зв'язку, а також платформи для обміну інформацією про новітні загрози [145].

Країна активно працює над модернізацією своїх збройних сил, прагнучи привести їх у відповідність до стандартів НАТО та посилити обороноздатність країни. Цей процес включає як оновлення військової техніки, так і вдосконалення тактичних та стратегічних компонентів оборони. Зокрема,

Чехія зосереджується на модернізації сухопутних військ, авіації та систем протиповітряної оборони, а також на підвищенні здатності своїх збройних сил до взаємодії з військами інших країн НАТО [146].

У контексті дослідження також варто відзначити, що Словаччина, як одна з нових членів єврозони, активно залучена до вирішення економічних питань у межах ЄС. У НАТО Словаччина зосереджується на зміцненні співпраці з сусідніми країнами для забезпечення безпеки регіону. Особливу увагу країна приділяє питанням модернізації власних збройних сил відповідно до стандартів Альянсу. Словаччина активно працює над модернізацією своїх збройних сил з метою приведення їх до стандартів НАТО, що є частиною її стратегії зміцнення національної обороноздатності та інтеграції у західні оборонні структури. Це включає як оновлення технічного оснащення, так і вдосконалення організаційних та тактичних аспектів, що відповідають вимогам Альянсу.

1 липня 2016 року Словаччина вперше перебрала на себе головування в Раді Європейського Союзу, лише через дванадцять років після вступу до ЄС. За цей період вона утвердилася як держава з виразною проєвропейською та проєвропейською торгівельною орієнтацією, що створювало сприятливі умови для реалізації її лідерського потенціалу. Головування припало на період суттєвих викликів для ЄС, зокрема у сфері міграційної політики та зростаючої фрагментації Єдиного ринку. Додатковим чинником стала невизначеність, пов'язана з результатами референдуму щодо членства Великої Британії в ЄС, що зумовлювало потребу в консолідованому лідерстві та посиленій міждержавній співпраці [147, с. 2].

Вже у грудні словацьке головування замкнуло Генеральну раду ЄС низкою досягнень:

- 1) підтверджено підтримку політики розширення як ключової для стабільності, демократії та добробуту в Європі;
- 2) ухвалено переговорну позицію з Європейського фонду сталого розвитку (European Fund for Sustainable Development);

3) визначено законодавчі пріоритети ЄС на 2017 рік — робота, зростання, інвестиції, соціальна Європа, реформа міграційної політики, цифровий єдиний ринок, енергія й клімат [148].

Під час свого головування Словаччина виконувала роль нейтрального та ненав'язливого посередника, успішно зводячись із суперечливими позиціями держав-членів і пристосовуючи національні судження до ширшого консенсусу ЄС [149].

Проте варто відзначити, що наразі прем'єр-міністр Словаччини Роберт Фіцо демонструє доволі суперечливу риторiku. 17 червня 2025 року він заявив, що Словаччина могла б виграти від нейтралітету, вперше поставивши під сумнів своє членство в НАТО, і критично висловився щодо планів Альянсу нарощувати оборонні витрати. Фіцо займає проросійську позицію щодо війни в Україні та конфліктує з ЄС щодо імпорту російського газу та нафти, а також внутрішніх реформ, які впливають на юстицію і ЗМІ [150].

Своєю чергою, Угорщина, хоча і є активним членом ЄС та НАТО, проте неодноразово демонструє незалежну позицію, зокрема у питаннях зовнішньої політики, що стосуються Росії. Незважаючи на європейські санкції, введені проти Росії у відповідь на анексію Криму та агресію в Україні, Угорщина виступає за підтримку діалогу з Москвою та пошуку шляхів для збереження економічних зв'язків. Угорська влада наголошує на важливості стратегічного партнерства з Росією в таких сферах, як енергетика, зокрема поставки природного газу та ядерна енергетика.

Одним із прикладів цієї політики є реалізація проекту з будівництва атомної електростанції «Пакш-2», де значну роль відіграє російська компанія «Росатом» [151]. Це рішення викликало критику з боку багатьох країн ЄС, але Угорщина неодноразово підкреслювала, що енергетична незалежність є пріоритетом для її національної безпеки.

Загалом Угорщина головувала в Раді Європейського Союзу два рази: Перший раз – у 2011 році, з 1 січня по 30 червня 2011 року. Другий раз – у 2024 році, з 1 липня по 31 грудня 2024 року. Зокрема, У першій половині 2011

року Угорщина головувала в Раді ЄС під час глибокої економічної кризи в Єврозоні. Основні пріоритети включали:

- 1) вихід з економічної кризи: генерація сталого зростання та створення робочих місць;
- 2) зміцнення соціальної моделі Європи: забезпечення соціальної справедливості та рівних можливостей;
- 3) розвиток водної політики ЄС: інтегроване управління водними ресурсами, зокрема боротьба з посухами та повеннями;
- 4) підтримка розширення ЄС: завершення переговорів про вступ Хорватії та інтеграція Румунії та Болгарії до Шенгенської зони [152].

У 2024 році президентство Угорщини розпочалося в умовах помітної суперечливості, оскільки його старт був ознаменований кампанією під гаслом «Зробимо Європу знову великою» (Make Europe Great Again), що є очевидною алюзією на відоме гасло президента США Дональда Трампа «Make America Great Again» (MAGA). Протягом першого тижня головування Угорщини в Раді ЄС, прем'єр-міністр Віктор Орбан здійснив візит до Москви, під час якого зустрівся з президентом Росії Володимиром Путіним у межах того, що він охарактеризував як «миротворчу місію». Ця поїздка викликала значну критику з боку європейських інституцій: Європейський парламент у своїй резолюції кваліфікував її як «відверте порушення договорів ЄС та спільної зовнішньої політики» та наполягав на застосуванні санкцій до угорського уряду [153].

Подібна критика лунала й у зв'язку зі зустріччю Орбана з президентом Китаю Сі Цзіньпіном у Пекіні, яка також відбулася під час головування Угорщини в ЄС. Як наслідок, низка держав-членів ЄС почала дистанціюватися від угорського головування, бойкотуючи зустрічі, організовані Будапештом, зокрема на рівні Європейської комісії. Багато європейських лідерів висловлювали занепокоєння, що політика та риторика Орбана не відповідають інтересам блоку та не сприяють реалізації його спільних стратегічних цілей [153].

Після проблемного старту головування виступ Віктора Орбана перед Європейським парламентом двічі відкладався, і відбувся лише 9 жовтня, посередині терміну Угорщини. У своєму виступі Орбан позиціонував Угорщину як «голос і каталізатор змін» у складному європейському та геополітичному контексті. Він обіцяв діяти як «чесний посередник» щодо нової угоди ЄС про конкурентоспроможність, акцентуючи увагу на сільському господарстві та контролі міграції, поряд з оборонною та згуртованою політикою. На відміну від попередніх тріо головувань – Іспанії та Бельгії – Угорщина не включила у пріоритети боротьбу зі зміною клімату, рівність, демократію та верховенство права.

Угорщина залишалася винятком у відносинах ЄС з Росією. Орбан критикував рішення ЄС припинити закупівлі російських енергоносіїв, наголошуючи на негативному впливі на конкурентоспроможність блоку. Він послідовно голосував проти санкцій проти Росії та військової допомоги Україні, закликаючи до «припинення вогню» та переговорів із Москвою, хоча такі пропозиції були відкинуті іншими лідерами, зокрема Урсулою фон дер Ляєн, яка наголосила на відповідальності агресора у війні [154].

Угорська позиція полягає в тому, що санкції повинні бути переглянуті та враховувати економічні наслідки для країн ЄС, оскільки вони призводять до зростання цін на енергоресурси та негативно впливають на торгівельні відносини. Тому Угорщина активно виступає за збереження діалогу з Росією та за підтримку економічних відносин, що сприяють енергетичній безпеці країни, навіть якщо це суперечить загальній політиці ЄС щодо санкцій.

Таким чином, головування в ЄС виявляє прагнення окремих держав відстоювати спільні регіональні інтереси, які можуть носити як традиційний, так і тимчасовий характер. Водночас узгоджений курс країн Вишеградської четвірки у межах ЄС залишається нестійким: національні пріоритети часто суперечать колективним домовленостям і обмежують ефективність спільного просування інтересів. Наприклад, під час головування Угорщини проявився автономний підхід до енергетичної політики щодо Росії, що підкреслює

розбіжності у позиціях країн В4. Аналогічно, головування Словаччини поєднувало підтримку платформи В4 із реалізацією проєвропейської політики, яка не завжди збігалася з очікуваннями інших членів групи. Отже, координація регіональних дій В4 у межах ЄС залишається фрагментарною та залежною від конкретних національних стратегій.

Потрібно відзначити, що з огляду на аналіз головувань Угорщини, Польщі, Чехії та Словаччини в Раді Європейського Союзу, можна виокремити кілька ключових закономірностей та відмінностей у підходах В4 до безпеки, зовнішньої політики та внутрішнього позиціонування у контексті українсько-російської війни.

Словаччина та Чехія головували у більш проєвропейському ключі, акцентуючи на обороні, модернізації збройних сил та співпраці з НАТО. Словаччина приділяла увагу кіберзахисту та навчанням військовослужбовців, а Чехія активно підтримувала Україну в умовах повномасштабної війни, включно з гуманітарною допомогою та оборонною співпрацею.

Польща демонструвала найбільш комплексний підхід: поєднувала оборонну, економічну, інформаційну та енергетичну політику, просуvala санкції проти Росії та посилювала колективну оборону ЄС.

У порівнянні, Угорщина виділяється проросійською позицією та обмеженим фокусом на внутрішніх економічних питаннях, тоді як Польща, Чехія та Словаччина обирали послідовно проєвропейську та проатлантичну стратегію, особливо під час війни в Україні. Цей контраст демонструє різні моделі центральноєвропейського лідерства в кризовий геополітичний період.

Висновки до 2-го розділу.

У рамках зовнішньої політики країн Вишеградської четвірки (Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина) чітко проглядається прагнення до інтеграції з європейськими та євроатлантичними структурами, зокрема ЄС та НАТО, що стало результатом історичних умов і сучасних геополітичних викликів. Всі ці

країни розвивають свою зовнішню політику, орієнтуючись на стабільність у Центрально-Східній Європі, забезпечення національної безпеки та активне співробітництво з ключовими міжнародними партнерами. Це питання набуло особливої актуальності у зв'язку з російсько-українською війною. Військові дії фактично наблизились впритул до кордонів країн V4.

Польща, зважаючи на свій історичний досвід, зокрема в контексті російських загроз, виступає за активізацію співпраці з НАТО, сприяючи посиленню східного флангу Альянсу. Вона також активно працює над диверсифікацією енергетичних постачань і підвищенням безпеки в регіоні, ініціюючи відповідні проєкти в межах ЄС.

Чехія, в свою чергу, демонструє активну позицію щодо розвитку кібербезпеки, а також прагне до зміцнення ЄС, підтримуючи ініціативи розширення на Західні Балкани. Важливу роль у зовнішній політиці Чехії відіграє стратегічне партнерство зі США та інші ініціативи щодо енергетичної безпеки.

Словаччина, після здобуття незалежності, сконцентрувала свої зусилля на інтеграції з НАТО та ЄС, зокрема підвищуючи обороноздатність та підтримуючи процеси стабільності в Європі через взаємодію з країнами-сусідами, такими як Польща та Україна.

Дещо дисонансом виступає Угорщина. Попри стратегічну співпрацю з НАТО та ЄС, вона часто проявляє досить протилежну позицію, особливо в питаннях енергетичної політики та санкцій щодо Росії. Однак вона активно працює над модернізацією своїх збройних сил, зокрема відповідно до стандартів Альянсу, та бере участь у миротворчих місіях, підкреслюючи важливість колективної безпеки.

Таким чином, країни Вишеградської четвірки, з огляду на спільні інтереси та виклики, активно працюють над зміцненням безпеки та стабільності у цій частині Європи, підтримуючи свої стратегічні інтереси через інтеграцію в ЄС і НАТО. Водночас вони намагаються враховувати

національні особливості та прагнення до збереження незалежності в умовах сучасних геополітичних реалій.

У висновку слід підкреслити, що зростають розбіжності у стосунках країн Вишеградської групи щодо російсько-української війни, яка триває вже три роки, що відображає різні підходи до безпеки, зовнішньої політики та співпраці з НАТО та ЄС у регіоні. Порівняно з іншими країнами, Угорщина вирізняється проросійською орієнтацією тоді як Польща, Чехія та Словаччина послідовно проводили проєвропейську та проатлантичну політику, особливо у контексті війни в Україні.

РОЗДІЛ III

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

3.1. Спільні риси та відмінності у підходах країн Вишеградської четвірки до російсько-української війни

Російська повномасштабна війна проти України, яка розпочалася в лютому 2022 року, зруйнувала архітектуру європейської безпеки після Холодної війни. Держави-члени Європейського Союзу Центральної та Східної Європи були ключовими країнами, які першими відреагували політичною та військовою підтримкою України та зусиллями щодо забезпечення безпечного притулку для мільйонів українських цивільних осіб, які тікали з країни. Польща – найбільша держава в регіоні та сусід України – традиційно позиціонувала себе як прихильник інтеграції України із західними структурами, особливо з ЄС, та підтримувала такі ініціативи, як Східне партнерство в рамках Європейської політики сусідства. Однак, за нинішнього правопопулістського уряду, який перебуває при владі з 2015 року, польська зовнішня політика (включаючи її східний вимір) зазнала досить відчутної політизації, з більш поляризованими думками, особливо щодо інтеграції з ЄС [69].

Що стосується позиції Польщі, то для того, щоб проаналізувати, як усталені риси польської зовнішньої політики керували її реакцією та які рамки використовували у відповідь на війну правлячі та опозиційні актори в Польщі, потрібно розглянути той контекст, у якому мали місце наративи в публічному дискурсі та реакції польських політиків. Для цього треба пояснити спроби посилення союзницької відповіді в рамках Організації Північно-атлантичного договору та ЄС, а також мобілізацію міжнародної громадської думки для допомоги Україні. Важливо зазначити, що це вимагало призупинення внутрішньополітичних розбіжностей щодо зовнішньої та європейської

політики, а також тривалої суперечки уряду з ЄС щодо порушень демократичних стандартів та верховенства права. Беручи до уваги вищезазначене, можна буде відповісти на питання, як змінилася польська зовнішня політика внаслідок російської агресії проти України. Крім того, треба розглянути проблему узгодженості польської європейської політики з огляду на необхідність зміцнення безпеково-орієнтованого альянсу між ЄС та НАТО.

Польська зовнішня політика керується ключовими рисами, що впливають із багатовікового історичного досвіду несприятливих геополітичних умов та специфічних внутрішніх факторів. З 1990-х років країна пройшла через фундаментальне переосмислення своєї зовнішньої та безпекової політики та символічно «повернулася на Захід» [87]. Однак, як стверджує Лаура Чаппелл, дев'ять конкретних елементів продовжують служити основою польської зовнішньої політики: «Атлантизм, скептичний багатосторонній підхід (за винятком ЄС та НАТО), проєвропейська орієнтація, зосередженість на регіональній безпеці та територіальній обороні, проактивність щодо застосування сили, нічого про нас без нас, бути надійним союзником, діяти як міст між Сходом і Заходом та підтримувати самовизначення країн» [48, с. 235].

З початку демократичних перетворень у Польщі незалежна Україна є одним із її найважливіших сусідів. Двосторонні відносини розвивалися завдяки різним реконфігураціям політичних стратегій в обох державах та динамічним змінам у їхньому міжнародному середовищі. Однозначна підтримка незалежності України була не лише відходом від будь-якого наративу про повернення Польщі до кордонів до 1939 року, але й наслідком тривалої кампанії, ініційованої інтелектуальними емігрантськими колами навколо «Культури»¹ у Парижі на чолі з Єжи Гедройцем та Юліаном Мєрошевським, яка пізніше поширилася серед польських опозиційних кіл за

¹ «Kultura», також відома як «Паризька культура», – це польсько-емігрантський літературно-політичний журнал, який видавався з 1947 по 2000 рік Літературним інститутом.

комуністичного правління [115]. Відносини, офіційно започатковані у грудні 1991 року, були непростими, оскільки їм довелося пройти процес примирення з тягарем складної спільної історії [54]. Тим не менш, концепція незалежної України, пов'язаної із західними структурами НАТО та ЄС, була глибоко вкорінена у сприйнятті поляками безпеки Європи перед обличчям загрози з боку Росії [42]. Безсумнівно, 2004 рік приніс значні зміни для обох країн. Помаранчева революція в Україні та вступ Польщі до ЄС суттєво змінили взаємне польсько-українське сприйняття та зовнішньополітичну орієнтацію обох країн. Польща хотіла бачити себе послом східної політики ЄС, життєво важлива частина якої була спрямована на Україну [55; 56]. Тим часом Україна, вступаючи на шлях змін, розпочатий на рубежі 2003/2004 років, рішуче наголошувала на своїй історичній та географічній приналежності до європейської спільноти та, як наслідок, на своїх інтеграційних прагненнях.

Пряма та непряма участь Польщі у проєвропейських змінах в Україні досягла кульмінації на Євромайдані 2014 року. Це зміцнило взаємні відносини, водночас впливаючи на зовнішньополітичну діяльність Польщі в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. Офіційна позиція наступних польських урядів щодо європейських прагнень України була явно сприятливою. З точки зору Варшави, можливий вступ України до ЄС та НАТО змінить архітектуру європейської системи безпеки та політичної системи. Польща перестане бути периферійною країною, а натомість рухатиметься до геополітичного центру системи. Крім того, на думку польської політичної еліти, включення України до євроатлантичних структур послабить Росію та спрямує її імперіалістичні амбіції на Центральну Азію.

Тим не менш, двосторонній дипломатичний діалог не був вільним від розбіжностей, що головним чином коренилися в спільній та складній польсько-українській історії. Ефективність Польщі у відстоюванні європейських зовнішньополітичних цілей України була поставлена під сумнів через внутрішню невизначеність та нестабільну ситуацію в самій Україні – серед іншого, можна вказати на повторювані політичні кризи та корупцію [90].

Ба більше, процес європеїзації польської зовнішньої політики, поряд із зумовленими Західною Європою тенденціями до нормалізації та стабілізації відносин з Росією (особливо за часів коаліційного уряду «Громадянської платформи» 2007–2015 років), вплинув на сприйняття Польщею своїх відносин з Україною та спонукав Варшаву оцінювати їх більш прагматично. Як наслідок, міжнародна підтримка Польщею євроатлантичної орієнтації України дещо послабла. Такий поворот у зовнішній політиці з боку уряду Дональда Туска був жорстко розкритикований опозиційними партіями.

Цілком вірно, що зовнішня політика Польщі загалом та бачення Варшавою відносин зі своїми східними сусідами, особливо з Україною, змінилися після виборів 2015 року. Уряд на чолі з партією «Право і справедливість» (Prawo i Sprawiedliwość, або PiS) майже одразу вступив у суперечку з Європейською комісією, іншими європейськими інституціями та впливовими державами-членами (Францією та Німеччиною). Однак ця зміна не сигналізувала про суттєве потепління відносин зі східними країнами, що не входять до ЄС. За оцінкою професора Варшавського університету Анджея Шептицького, перші роки правління PiS були складним періодом у взаємних зв'язках, головним чином через зростаючий конфлікт щодо пам'яті, вшанування пам'яті та історичної політики в Польщі та Україні, який сприяв національній риториці [108]. Поступово польська дипломатія стала ще менш зацікавленою в інвестуванні у східну політику ЄС та просуванні цілей української зовнішньої політики в Брюсселі. Водночас Україна, під керівництвом президента Петра Порошенка, надавала пріоритет співпраці з Німеччиною. Хоча ці симптоматичні події не завадили політикам польської правлячої партії засудити та розкритикувати російську агресію проти України та анексію Криму у 2014 році, або подальший триваючий військовий конфлікт на Донбасі. Офіційний польський наратив щодо міжнародного майбутнього України був майже повністю позбавлений перспектив членства в ЄС. Польські чиновники публічно сумнівалися, з різних причин, у тому, що реалізація Угоди про партнерство зрештою призведе до вступу України до ЄС [109].

Слід також пам'ятати, що в період між 2015 роком і до початку російської агресії в лютому 2022 року польсько-українські відносини зазнавали сильного впливу – і, отже, охолодження – через суперечливу політику пам'яті, яку приймали обидві країни [93]. У липні 2016 року польський парламент ухвалив Резолюцію «Про збереження пам'яті жертв геноциду, скоєного українськими націоналістами проти громадян Другої Речі Посполитої між 1943 і 1945 роками», якою Волинську трагедію визнали «геноцидом» і оголосили 11 липня Національним днем пам'яті жертв волинського геноциду [155]. Своєю чергою, Верховна Рада України опублікувала заяву, в якій звинуватила Польщу у «політизації трагічних розділів українсько-польської історії» та підживленні антиукраїнських настроїв у часи страждань України, оскільки агресор (тобто Росія) використовував історично пов'язаний наратив для делегітимації Української держави [50].

Короткий огляд польсько-українських відносин цього періоду, розкриває деякі концепції ролей. Польща займала провідну позицію серед інших країн Центральної та Східної Європи в ініціативі Східного партнерства, виступала мостом між Сходом і Заходом і підтримувала самовизначення країн. Однак труднощі Варшави у двосторонніх відносинах з Україною та європейськими партнерами продемонстрували, що ці ролі – сильно інтернаціоналізовані в Польщі – оскаржувалися зовні. Водночас російська стратегія щодо Польщі та регіону ЦСЄ полягала в підриві польських цілей у регіоні, розглядаючи акторів ЦСЄ як пішаків у грі між великими державами, а не як повноцінних міжнародних акторів.

Польське суспільство та політична еліта відреагували з безпрецедентною єдністю, висловивши чітку та безумовну підтримку Україні та українцям у захисті від неспровокованої російської агресії. Це впливало з власного численного історичного досвіду Польщі у війнах із загарбниками з боку різних попередніх російських режимів і, отже, було глибоко вкорінене у

стратегічній культурній недовірі до трансформаційної парадигми, що лежить в основі відносин з Російською Федерацією з початку 1990-х років [69].

Польські політичні діячі наполягали на інтерпретації подій 2022 року як продовження агресії, що розпочалася у 2014 році, коли російські військові напали на Україну, хоча й з обмеженою територіальною метою. Це важлива, на той час позиція польського керівництва, фактично розкривала зміст тривалої російської стратегії дестабілізації Східної Європи та запобігання інтеграції України із Заходом. Вона також розглядала невдалі спроби Європи стримати російську агресію, такі як Нормандський формат [76].

Ще десять років тому Польщу називали «новим воїном холодної війни» через її традиційне сприйняття територіальних загроз та нібито транзакціоналізм західних урядів (зокрема Німеччини), а також її позицію щодо залежності Європи від російської енергії як структурної особливості, що давала Москві простір для наполегливості. Це проілюстрував той факт, як польська опозиція негативно ставилась до проектів «Північний потік 1» та «Північний потік 2». Вона роками дратувала західних партнерів і часто пояснювалася нібито підсвідомим польським комплексом та вродженою русофобією [103]. Після російської агресії багато політичних діячів у Польщі – як в уряді, так і в опозиції – висловлювали гріке почуття задоволення тим, що їхня песимістична оцінка мотивів Путіна була значно правильнішою, ніж транзакційний підхід, прийнятий Берліном чи Парижем [104].

Зрештою, війна посилила ще один довготривалий і глибоко вкорінений елемент польської зовнішньої політики: роль далеких друзів у темні години. Поляки є палкими атлантистами – здебільшого, незважаючи на політичні розбіжності – і водночас досить недовіжливо ставляться до європейських стратегічних і геополітичних амбіцій, відокремлених від НАТО [66]. Відразу після російського нападу ключовий постачальник безпеки та союзник Варшави перебували у Вашингтоні. Ба більше, початкова рішуча та однозначна реакція Польщі на ситуацію в Україні, разом з акцентом на ролі НАТО та США, проклала шлях для Польщі – на чолі з правим урядом, який

був втягнутий у запеклий спір щодо верховенства права з ЄС і не перебував у найкращих стосунках з адміністрацією Байдена – до повернення в центр європейської та союзної політики. У наступному розділі ми детально розглянемо три основні аспекти польської реакції на російську агресивну війну: гуманітарну допомогу українським мігрантам, участь у західному альянсі заради України та бачення післявоєнної відбудови та демократизації.

Невиправдана російська агресія проти України спричинила один із найбільших міграційних потоків у Європі з часів Другої світової війни. До 3,5 мільйона українських біженців прибули лише до Польщі протягом днів і тижнів після жорстокого нападу Росії [62]. Хоча масштаби цієї хвилі аж ніяк не були несподіваними, вони застали зненацька держави ЄС, зокрема прикордонні країни [44]. Першими реагуючими часто були громадяни та організації громадянського суспільства, які мобілізувалися до безпрецедентної міри та пропонували допомогу, часто у приватних будинках та місцевих громадських закладах. Ступінь підтримки, наданої Україні та українським біженцям, був вражаючим. У західних столицях їх зустріли залюбки, враховуючи вагання Польщі приймати мігрантів під час кризи 2015/2016 років і навіть у відповідь на міграційну кризу зі зброєю на польсько-білоруському кордоні кількома місяцями раніше [114].

Польща посідає друге місце серед країн ЄС за кількістю громадян України, яким надано статус тимчасового захисту, поступаючись лише Німеччині (близько 1,2 мільйона осіб). Вона також є домівкою для приблизно 23% усіх українців, що отримали тимчасовий захист у Європі. Станом на 30 червня 2025 року понад 4,3 мільйона громадян України перебували під тимчасовим захистом у країнах ЄС [156]. Станом на 08.07.2025 у Польщі зареєстровано 1000320 українських біженців [157].

Цьому сприяв політичний консенсус – новинка у вкрай поляризованій польській політиці. Правляча партія, її менші партнери по коаліції та опозиція однаково підтримали надання допомоги Україні та українським біженцям, включаючи продовження всіх соціальних виплат.

Крім того, уряд та опозиція доклали спільних зусиль для придушення будь-яких політичних сил у Польщі, які могли бути зацікавлені в політизації питання українських біженців та однозначної допомоги Польщі Україні, включаючи військову допомогу. Ультраправі, ультранаціоналістичні актори, пов'язані з російськими джерелами фінансування, намагалися мобілізувати польське суспільство проти України та українців. Але завдяки єдиному фронту основних акторів та ЗМІ питання було сек'юритизовано, тоді як зусилля маргінальних гравців були фактично придушені. Однак ультраправі групи та рухи продовжували намагатися винести ці теми на публічні дебати та використовувати їх як поляризуючу стратегію, розігруючи старі мотиви ідентичних фреймів, закріплених у суперечливому минулому та незавершеному примиренні. Наприклад, антиукраїнські гасла з'явилися під час святкування Дня Незалежності Польщі 11 листопада. Однак, вражаючим є те, що цього разу їх демонстрували не лише ультраправі та маргінальні групи. Їх легітимізувала участь другорядного партнера по коаліції, партії «Об'єднана Польща» («Солідарна Польща», SP), та деяких політиків з партії «ПіС». Цей факт вказував на існуючу потенційну небезпеку того, що, коли внутрішня політика та конкуренція загостряться перед загальнонаціональними виборами, запланованими на осінь 2023 року, тема біженців та, загалом, польська допомога Україні буде все більш політизуватися, враховуючи, що це може допомогти мобілізувати виборців, що вагаються. Криза, пов'язана з імпортом українського зерна до Польщі, яка вибухнула у квітні 2023 року, коли після протестів фермерів Польща (тимчасово) заборонила імпорт сільськогосподарської продукції з України, може слугувати прикладом не лише оскарження «безумовної» підтримки Польщі, але й руйнування консенсусу щодо пріоритетів зовнішньої політики [37].

Як було показано вище, польське суспільство продемонструвало безпрецедентну солідарність в індивідуальних та колективних зусиллях щодо допомоги Україні та українцям. Однак ціна за цю підтримку дедалі більше відчувається в Польщі, як і в усій Європі. Зростання цін на викопне паливо

сприяло вже прискоренню інфляції. Вартість життя зросла, тоді як заробітна плата фактично заморожена. Поки що невдоволення не було спрямоване на українців. Тим не менш, різні дослідження показують, що рівень солідарності, виміряний активною участю в допомозі, дещо знижується [82].

Безпосередньою реакцією поляків на російську агресію проти сусіда та стратегічного партнера Польщі було об'єднання та постачання зброї Україні. Своєю чергою, американське керівництво вже тісно співпрацювало з Україною після масового нарощування російських військових потужностей на її кордонах восени 2021 року. Американці надавали Україні навчання, доступ до розвідувальних даних та небойове військове спорядження ще з часів російської агресії та анексії Криму у 2014 році. Навіть якщо нова адміністрація на чолі з Джо Байденом була досить критичною до польського правого уряду, враховуючи його конфлікти з ЄС та тісні стосунки з адміністрацією Трампа, Польща незабаром стала ключовим союзником в американській стратегії щодо України та в концепції стримування на східному фланзі НАТО [67].

Загалом, у перший місяць агресії Польща стала другим за величиною постачальником допомоги Україні після США, за нею йдуть Велика Британія, Канада та Німеччина [34]. До кінця квітня 2022 року Польща надала Україні допомоги на суму 2,39 мільярда євро, включаючи 1,46 мільярда євро військової підтримки (там само). За той самий період Польща була третім за величиною постачальником допомоги у відсотках від ВВП (після Естонії та Латвії). У перший місяць допомога становила 0,43% ВВП країни (порівняно з 0,05% для Німеччини та 0,053% для США) [34]. Польща поставила важливе бойове спорядження та озброєння, зокрема танки. Крім того, польський уряд забезпечив Україні сучасну протиповітряну оборону. Станом на кінець листопада 2022 року Польща надала допомогу на суму 3,1 мільярда євро, що поставило її на п'яте місце в рейтингу донорів за абсолютною вартістю (після США, ЄС, Великої Британії, Канади та Німеччини), але на третє місце за обсягом допомоги у відсотках від ВВП [34].

Ця військова підтримка була широко схвалена польським суспільством і, перш за все, інтерпретувалася як озброєння сусіда, який захищає весь Захід, включаючи Польщу, разом із західними цінностями демократії та прав людини, від варварського режиму. Старі тропи польської стратегічної культури – розташування на лінії розлому між цивілізаціями та діючи як *antemurale* (оплот) західної цивілізації – повернулися, тільки цього разу саме Україна виступала захисницею Європи та європейських цінностей. У жовтні 2022 року 84% поляків підтримали поставки зброї Україні (порівняно із середнім показником по ЄС 60%). Польща також проводила важливі конференції донорів, мобілізуючи союзників для підтримки України. Іншим виміром польської реакції була мобілізація європейських акторів, які традиційно більш скептично ставилися до застосування сили в міжнародних відносинах [34].

На подив Польщі, ЄС кинув виклик своїй репутації обережного та стриманого лідера. Протягом кількох днів після російської атаки лідери блоку оголосили про безпрецедентне рішення фінансувати озброєння України летальною зброєю. Після цього було активовано Європейський фонд миру (EPF), що фінансується державами-членами, та дано зелене світло для накопичення військової підтримки для України. Польща вимагала від ЄС розширення EPF та наполягала на максимізації згоди відповідно до пріоритетів, на яких ми наголошували вище. Аналогічно, Варшава підтримала запровадження санкцій проти Росії. У грудні 2022 року прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький заявив: «Я кажу чесно та прямо: Польща підтримує посилення санкцій та закликає інші країни, зокрема Німеччину, Францію та Нідерланди, зробити санкції герметичними, посилити їх та продовжити» [34].

У таких випадках представники польського уряду часто критикували інших партнерів ЄС, зокрема Францію, за її нібито м'яку позицію щодо Росії та спроби підтримувати контакти з Володимиром Путіним. У більшості країн Центральної та Східної Європи, включаючи Польщу, підхід полягав у тому,

щоб наполягати на поразці Росії, стверджуючи, що мирні переговори з Москвою можуть бути продовжені лише після забезпечення повної територіальної цілісності України (включаючи Крим) [91].

Найбільш суттєва зміна в міжнародній співпраці Польщі, спричинена російською агресивною війною, стосувалася її стратегічного партнера – Угорщини. Ці дві країни, обидві з яких характеризуються неліберальним трендом, тісно співпрацювали з 2015 року, щоб блокувати будь-які санкції в рамках ЄС, що впливають зі статті 7 Лісабонського договору. Співпраця була заснована на довгій історії дружніх відносин. Однак проросійська позиція, яку зайняв уряд Віктора Орбана, була негативно сприйнята у Варшаві. Ключовими напрямками розбіжностей між Варшавою та Будапештом були обсяг допомоги українським біженцям, зусилля Угорщини щодо перешкоджання постачанням зброї до України та розпалювання розбіжностей у НАТО, а також її опозиція до колективних санкцій ЄС проти Росії, зокрема щодо енергетики. Варшава також не схвалила вето Угорщини на пакет допомоги Україні на 2023 рік. Однак, навіть попри те, що польський уряд перебуває у відкритому конфлікті з Європейською Комісією щодо пов'язування доступу до Механізму відновлення та стійкості з дотриманням демократичних стандартів, він одночасно почав дистанціюватися від бачення зовнішньої та безпекової політики Орбана. У 2023 році міністр закордонних справ Польщі Збігнєв Рау визнав: «Ми не погоджуємося з позицією Угорщини щодо війни в Україні та нам важко її зрозуміти та прийняти; це, на жаль, впливає на наші двосторонні відносини» [97].

24 лютого 2022 року, після вторгнення Росії в Україну, Угорщина заявила про підтримку територіальної цілісності та суверенітету нашої країни. Однак у заяві міністра закордонних справ Петера Сіярто не прозвучала різка критика на адресу Росії. Водночас прем'єр-міністр Віктор Орбан наголосив, що Угорщина має залишатися осторонь конфлікту і не буде надсилати військову допомогу.

Через кілька днів П. Сіярто уточнив, що Угорщина не лише відмовляється від надання військової допомоги Україні, але й не дозволить транзит летальної зброї через свою територію. Він пояснив, що це рішення прийнято для запобігання можливим військовим атакам на такі поставки. Улітку угорська сторона зробила заяву, яку багато хто сприйняв як пом'якшення позиції щодо транзиту зброї, проте в міністерстві уточнили, що зміни політики не відбулося [158].

На початку березня 2022 р., під час обговорення Єврокомісією надання тимчасового захисту українським біженцям, Угорщина не підтримала цю ініціативу, але не могла скористатися правом вето у цьому випадку. Станом на 30.06.2025 Угорщина прийняла 63870 українських біженців [157].

У березні 2022 р. Будапешт виступив проти запровадження безпольотної зони над Україною та розміщення миротворчої місії НАТО (хоча варто зазначити, що ці ініціативи не підтримала й низка інших країн) [159]. Крім того, МЗС Угорщини заявило про незгоду з ембарго на російські енергоносії.

Відтоді Угорщина регулярно блокувала зусилля Євросоюзу щодо введення санкцій проти російських нафти та газу. Будапешт вибивав для себе винятки, блокував обговорення й зрештою досяг успіху: країна звільнена від нафтового ембарго та збільшує імпорт «дешевого» російського газу, на відміну від більшості інших держав.

До атак Росії на енергетичну інфраструктуру Україна експортувала електроенергію до Європи. У вересні 2022 р. стало відомо, що Угорщина гальмує розширення цього експорту. За словами радниці міністра енергетики Лани Зеркаль, це може бути пов'язано із шантажем ЄС з боку Будапешта через замороження фінансування в розмірі 7,5 млрд євро [6].

Схожа ситуація спостерігалася й у грудні 2022 р: через проблеми з верховенством права ЄС відмовився виділити Угорщині кошти з фонду, у відповідь на що Будапешт блокував всі рішення, що потребували одностайності країн-членів [23]. Це сталося після того, як ЄС відмовив Угорщині у виділенні 5,8 млрд євро на відновлення після пандемії. У відповідь

Будапешт почав застосовувати свої найсильніші важелі впливу – право вето на будь-які рішення ЄС, що потребують одностайної згоди всіх 27 країн-членів [23]. Що було ще важливішим для України, Угорщина заблокувала виділення 18 млрд євро допомоги на 2023 рік.

Ще одна ініціатива Євросоюзу, яку Будапешт не підтримав, – тренувальна місія для українських військових. Угорщина вважає, що ця ідея може спровокувати «ескалацію конфлікту та втягування Європи у війну» [23]. У травні 2022 р. секретар РНБО Олексій Данілов заявив, що Угорщина не лише була обізнана про майбутнє російське вторгнення в Україну, але й мала намір привласнити частину її території [24].

Таким чином, позиція Угорщини щодо війни в Україні демонструє прагнення зберегти нейтральний статус і уникати конфронтації з Росією. Попри заяви про підтримку територіальної цілісності України, Будапешт не надає військової допомоги, блокує деякі санкції ЄС проти Росії, домагається винятків для імпорту енергоносіїв та гальмує ключові ініціативи, пов'язані з підтримкою України. Дії угорського уряду часто спрямовані на захист власних економічних інтересів, що створює напруження у відносинах з ЄС та негативно впливає на міжнародну підтримку України.

Чеська Республіка відіграє активну роль у війні в Україні, будучи важливим гравцем у формуванні політики щодо України та Росії на міжнародному рівні. Як США, так і НАТО високо оцінюють політичну стратегію чинного уряду, яка базується на центральній ролі НАТО у питаннях безпеки в трансатлантичному регіоні та за його межами.

Чеський випадок, у порівнянні з позицією інших країн Вишеграду, заслуговує на особливу увагу з кількох причин. По-перше, негайна реакція чеського уряду на російський напад була однією з найшвидших і найпряміших, що поставило Чехію серед провідних країн, які працюють над єдиною реакцією всього ЄС. Країна також прийняла велику хвилю українських біженців, що контрастує з чеськими ваганнями щодо прийняття

мігрантів під час європейської кризи біженців у 2015 році [86, с. 1393]. Станом на 25.05.2025 р. Чехія надала прихисток 374 310 українським біженцям [157].

З історичної точки зору, Чехія досі має власну живу пам'ять про досвід окупації, керованої Росією (або на той час радянською) у 1968 році. У більш широкому сенсі, Чехія, як колишня країна Східного блоку (як Чехословаччина на той час), має спільну історію як з Росією, так і з Україною. Цей історичний контекст може впливати на сприйняття та позицію чеських політичних партій щодо дій Росії, або з точки зору солідарності з Україною, або з точки зору збереження нейтралітету, щоб уникнути ескалації напруженості з Росією. По-третє, є фактор географічної близькості. Чеська Республіка межує із західними сусідами України – Польщею та Словаччиною, що робить її частиною ширшого регіону Центральної та Східної Європи. Завдяки цій близькості Чеська Республіка має явну зацікавленість у регіональній стабільності та безпеці.

Саме на базі цього поєднання історичних та географічних факторів Чеська влада розробила конкретні практичні плани допомоги, зокрема в сфері оборонного забезпечення. Наразі Данія та Нідерланди були найщедрішими донорами, входячи до числа 15 країн ЄС/НАТО, які надали кошти на суму понад 1,6 мільярда євро. Мета полягає в тому, щоб до кінця цього року поставити Києву 800 000 артилерійських снарядів. Станом на кінець травня учасники надали фінансування на постачання близько 500 000 снарядів. Ініціатива приносить користь як чеському уряду, так і вітчизняній оборонній промисловості. У проекті беруть участь такі провідні підприємства, як Czechoslovak Group, STV Group, Česká zbrojovka або Omnipol. Державні органи, у свою чергу, отримали кредит від Джо Байдена, Урсули фон дер Ляєн або Єнса Столтенберга, що підвищило політичну значимість Чеської Республіки в трансатлантичних структурах [96]. Однак ініціатива щодо боєприпасів також критикується опозицією. Критики застерігають від затягування війни та стверджують, що військова участь у конфлікті робить

Чеську Республіку можливою мішенню, наражаючи її на безпосередню небезпеку [118].

Що стосується Словаччини, то у відповідь на збройну агресію Російської Федерації проти України країна засвідчила солідарність із сусідньою державою, надаючи дипломатичну підтримку, гуманітарну допомогу та військові ресурси. У 2022 році вищі державні інституції, зокрема президентка Зузана Чапутова та уряд правоконсервативної коаліції з чотирьох партій, однозначно засудили дії Росії щодо України. Тодішній прем'єр-міністр Едуард Гегер виступив за посилення міжнародного тиску на Москву через економічну ізоляцію, підтримавши санкційні заходи Європейського Союзу, включно з відключенням російських банків від системи SWIFT. Водночас словацький уряд наголошував на необхідності припинення воєнних дій і запропонував Братиславу як можливий майданчик для українсько-російських мирних переговорів — ініціативу, яку несподівано схвалили деякі представники проросійської опозиції. Президентка Словаччини також долучилася до спільної заяви керівників восьми держав Центральної та Східної Європи, які 28 лютого 2022 року у відкритому листі висловили підтримку євроінтеграційним прагненням України [161]. Варто зазначити, що у питанні закриття повітряного простору для російських літаків Словаччина, подібно до Угорщини, не ухвалила самостійного рішення, а здійснила цей крок 27 лютого в межах загальноєвропейської домовленості.

Як держава ЄС, що межує з Україною (разом з Польщею, Угорщиною та Румунією), Словаччина зараз стикається з проблемою масового прибуття біженців. Станом на 13.07.2025 країна надала притулок 144970 українським біженцям [157].

Для порівняння пропонується також долучити статистичні дані щодо українських біженців:

Refugees from Ukraine recorded in countries featured in the Refugee Response Plan ^[1]

Country	Refugees recorded in country as of date	Date
Bulgaria	67 730	30.06.2025
Czech Republic	379 120	31.07.2025
Estonia	41 400	31.07.2025
Hungary	64 190	31.07.2025
Latvia	30 920	31.07.2025
Lithuania	47 680	31.07.2025
Poland	1 000 240	12.08.2025
Republic of Moldova	135 080	31.07.2025
Romania	188 270	30.06.2025
Slovakia	146 200	24.08.2025
Всього	2 100 830	

Рис. 2.1. Статистика біженців з України, що зареєстровані у країнах ЄС станом на 2025 рік.

Джерело [157].

Зауважимо, що випадок Словаччини у контексті російсько-української війни є досить неоднозначним, адже він поєднує у собі як прояви солідарності з Україною, так і приклади політичної ревізії зовнішньополітичного курсу. На початковому етапі повномасштабної агресії Російської Федерації Словаччина задекларувала підтримку українському народові, що виявилось у наданні політичної, гуманітарної та військової допомоги Києву. Втім, парламентські вибори у вересні 2023 року, перемогу на яких здобула партія «Смер», істотно трансформували офіційну позицію держави. Лідер цієї політичної сили Роберт Фіцо ще під час виборчої кампанії заявив про необхідність припинення військових поставок Україні, водночас наголосивши на збереженні та розвитку комерційного співробітництва [161, с. 262-263].

Події останніх років засвідчили глибоку поляризацію словацького політичного спектра. З одного боку, продемократичні та проєвропейські партії послідовно відстоювали підтримку України та інтеграцію Словаччини в західні політичні й безпекові структури. З іншого боку, в політичному просторі країни активно діють сили, орієнтовані на риторику національного егоїзму, крайнього націоналізму, скептицизму щодо Заходу та, нерідко, прихильності до авторитарних і недемократичних режимів. Саме

представники цих партій послідовно або приховано заперечували необхідність підтримки України та демонстрували відверті симпатії до Росії. Додатковим чинником зміни політичного курсу стала внутрішньополітична нестабільність: вотум недовіри уряду Едуарда Гегера у грудні 2022 року відкрив шлях до дострокових парламентських виборів, що завершилися формуванням коаліційного уряду партій «Глас-СД», «Смер-СД» та Словацької національної партії (SNS) [161, с. 263]. Унаслідок цього нинішня політика Братислави щодо війни в Україні зазнала суттєвих обмежень, що відображає складність і суперечливість словацького випадку у ширшому регіональному контексті.

Таким чином, у підходах країн Вишеградської четвірки до російсько-української війни простежуються як спільні риси, так і суттєві відмінності, що безпосередньо вплинули на внутрішню єдність формату V4.

По-перше, Чехія та Польща від початку повномасштабного вторгнення Росії зайняли максимально чітку позицію, яка поєднала рішуче засудження агресії з активною практичною підтримкою України. Обидві держави не лише інтегрувалися в загальноєвропейську санкційну політику, але й стали ініціаторами та локомотивами ряду рішень, спрямованих на ізоляцію Москви. Їхні уряди розглядали допомогу Києву не лише як прояв солідарності з народом-сусідом, але й як стратегічну інвестицію у власну безпеку та стабільність регіону. Саме тому вони активно підтримували військові поставки, гуманітарні програми та дипломатичні ініціативи на користь України.

По-друге, позиція Словаччини виявилася менш стабільною та зазнала трансформації залежно від внутрішньополітичної динаміки. Якщо на початку війни Братислава діяла синхронно з Варшавою та Прагою, демонструючи готовність до військової та гуманітарної допомоги Україні, то прихід до влади уряду Роберта Фіцо наприкінці 2023 року змістив зовнішньополітичний акцент. Нова політична лінія передбачала згортання військової підтримки Києва при одночасному збереженні економічного співробітництва з

партнерами. Це засвідчило, наскільки внутрішньополітичні зміни в одній країні можуть впливати на консолідованість усього регіонального формату.

По-третє, Угорщина з самого початку війни зайняла відмінну від інших членів V4 позицію, що характеризувалася нейтралістською риторикою та фактичним блокуванням низки ініціатив на користь України. Будапешт систематично наголошував на тому, що війна «не є угорською справою», уникаючи військової підтримки та апелюючи до потреби «не втягувати країну в чужий конфлікт». Такий курс зумовив загальне послаблення дієвості Вишеградської групи як інструменту регіональної співпраці.

Відмінності між підходами досліджуваних країн виявилися настільки глибокими, що фактично розділили Вишеград на два табори: Польща та Чехія залишилися в авангарді підтримки України, тоді як Угорщина — і згодом Словаччина після зміни уряду — зайняли позицію, ближчу до нейтралізму або прихованої симпатії до Москви. Це розмежування не лише підірвало ефективність V4 як політичного інструменту, а й поставило під сумнів її майбутню роль у регіональній безпековій архітектурі.

3.2. Вплив внутрішніх політичних факторів на зовнішню політику країн Вишеградської четвірки

Вивчення зовнішньої політики країн Вишеградської групи неможливе без врахування внутрішніх політичних факторів, що визначають пріоритети державних рішень та формують їхню реакцію на міжнародні виклики.

Угорщина є однією з країн, які найбільше залежать від імпорту природного газу та нафти в ЄС, особливо від імпорту з Росії. Енергетична залежність становить понад 50 % і понад 90 % імпорту нафти та природного газу надходили з Росії до війни, що робить країну дуже чутливою до геополітичних подій минулого року. На цей момент санкції ЄС не поширюються на ядерне паливо, але ця тема також є конфліктною в Угорщині, оскільки 100 % , палива, яке використовується на єдиній ядерній установці

країни, АЕС «Пакш», надходить з Росії. Нова атомна електростанція «Пакш 2» будується за участю «Росатому», хоча війна ставить під сумнів здійсненість проекту [21]. Відхід залежності від Росії залишається однією з цілей уряду, хоча ступінь цих намірів поки що не є чітко визначеною. У сфері атомної енергетики Угорщина прагне диверсифікувати імпорту та розглядає можливість співпраці з американською компанією Westinghouse і французькою Framatome.

У сфері постачання природного газу Угорщина має чинний довгостроковий договір із Росією, однак, у зв'язку із закриттям трубопроводів Nord Stream Росія не зможе постачати договірну кількість, що прискорить відокремлення Угорщини від Росії, яке вже повільно відбувається з СПГ, азербайджанським та румунським імпортом [22].

Своєю чергою, велика залежність домогосподарств від природного газу плюс надзвичайно висока залежність від Росії у споживанні природного газу призводить до ситуації, яка є політично дуже складною: населення Угорщини знаходиться в ситуації, коли дефіцит російського газу відчувається відразу. Незважаючи на те що майже весь імпорту вугілля в Угорщину надходить із Росії, імпорту вугілля становило лише 0,6 % споживання вугілля в країні, а частка вугілля у споживанні первинної енергії становила лише 5,1 % у 2021 році. Частка чистого імпорту електроенергії в первинній енергії Угорщини споживання енергії становило 4,1 % у 2021 році, а частка імпорту в кінцевому споживанні електроенергії залишилася на 26,5 % [25].

Природний газ протягом десятиліть відіграє важливу роль в енергетичному балансі Угорщини. Його частка в енергетичному балансі була максимальною в 2003 році з приблизно 45 %ми ,споживання первинної енергії, але вона все ще важлива сьогодні: за останніми даними (2021) на її частку припадає 34,3 % споживання первинної енергії [4].

Частка нафти в основному залишалася на місці протягом останніх 20 років, досягнувши піка в 2019 році – 30,4 % в споживанні первинної енергії та 29,3 % в 2021 році. Частка вугілля зменшується і становила 5,1 , % в 2021 році.

Відновлювані джерела енергії в основному є горючими відновлюваними джерелами енергії в енергетичному балансі країни. Частка відновлюваних джерел енергії в кінцевому споживанні енергії в Угорщині становила 12,7 % в 2010 році, зросла до 14,5 % в 2015 році та впала до 14,1 % в 2021 році.

Населення країни демонструє тенденцію до скорочення. Відповідно до перепису 2022 року населення Угорщини скоротилося до 9,6 мільйона осіб порівняно з 9,9 мільйона у 2011 році та 9,8 мільйона у 2016 році. Виробництво первинної енергії на душу населення при 47 300 МДж, тоді як споживання первинної енергії на душу населення становило 120 300 МДж, а кінцеве споживання енергії становило 82 000 МДж на душу населення (або 1,970 тне на душу населення). Як у 2020, так і в 2021 роках споживання енергії на душу населення в Угорщині було значно нижчим, ніж у середньому по ЄС: 1,847 тонн на душу населення порівняно з 2,027 у 2020 році та 1,972 тонн на душу населення порівняно з 2,165 у 2021 році [53].

Від початку війни уряд стверджував, що Угорщина хоче не брати участі у війні, і що Угорщина не може підтримати санкції, пов'язані з імпортом викопного палива. Останнє пояснювалося тим, що Угорщина перебуває в особливій ситуації через високу залежність від російського імпорту нафти та газу, до того ж Угорщина є країною, що не має виходу до моря з меншими можливостями для імпорту та диверсифікації енергоносіїв.

Ще до війни в Угорщині було вжито два основні заходи, спрямовані на боротьбу з високими цінами на енергоносії. Обидва показники були обмеженнями цін, які не диференціювалися на основі доходів або багатства. Ці два заходи були збережені після початку війни (також тому, що одним із ключових меседжів партії Фідес було те, що якщо вони будуть переобрані навесні 2022 року, цінові обмеження будуть збережені), хоча це стало дедалі тягарем для державного бюджету [3].

З 2013 року по серпень 2022 року законодавчо закріплювалися ціни на енергію для кінцевих споживачів для житлового сектора. Фіксовані ціни на енергію для кінцевого споживача діяли навіть тоді, коли ціни на енергію на

ринку були нижчими за фіксовану, але в останні кілька років ринкові ціни були вищими, що спричиняло величезні збитки для державного бюджету. Унаслідок реальної енергетичної кризи дотримання встановленого цінового ліміту виявилось неможливим, хоча напередодні весняних виборів уряд запевняв, що збереження низьких тарифів буде гарантованим.

Попри це, наприкінці липня 2022 року було введено обмеження на обсяги енергії, які можна придбати за встановленими урядом тарифами. У межах нової системи визначено так званий «середній» рівень споживання природного газу та електроенергії, і для споживачів, чиє споживання не перевищує цей показник, зберігається право на субсидовану ціну. Понад цей рівень використовуються ринкові ціни. Ця міра, запроваджена всього за кілька днів, поставила мільйони домогосподарств у дуже скрутне фінансове становище.

Наприкінці 2021 року уряд запровадив фіксовану ціну для кінцевого споживача на 95 бензин (480 форинтів/л = ~1,2 євро) [63]. Відповідне законодавство змінювалося кілька разів, спочатку щоб припинити «паливний туризм» або індивідуальне зберігання палива: лише водії з індивідуальними автомобілями, зареєстрованими в Угорщині, могли купувати за нижчою ціною, а нижчу ціну не можна було використовувати для заправки паливних каністр. Цей захід, як і той, що стосується фіксованих цін на енергію для кінцевих споживачів домогосподарств, був розроблений до енергетичної кризи 2022 року, але уряд хотів зберегти його, навіть коли ринкові ціни вирости, таким чином поклавши надзвичайно важкий тягар на угорську державу [21].

Ця політика інтенсивно працювала проти енергоефективності та раціоналізації споживання енергії. Згідно з офіційними даними, лише за 3 триместри споживання бензину зросло на 40 %, а споживання бензину – на 36 % порівняно з попереднім роком. Ліміт було знято з системи на початку грудня 2022 року, коли спостерігалися серйозні дефіцити на АЗС: угорська нафтова компанія MOL не змогла забезпечити достатню кількість палива, а

раніше імпортованого не було. Імпорт в країну більше не надходив, оскільки фіксовані ціни зробили торгівлю паливом збитковою [53].

Угорщині вдалося домовитися про спеціальні виключення з деяких елементів санкційних пакетів, прийнятих проти Росії. Зокрема, щодо енергоносіїв позиція Угорщини дуже жорстка, коли вона виступає проти санкцій ЄС. У травні 2022 року прем'єр-міністр Віктор Орбан заблокував подальші кроки щодо санкцій ЄС щодо нафти, скориставшись правом вето країни. Ось як угорському уряду спочатку вдалося досягти угоди, згідно з якою він був звільнений від заборони на російську сиру нафту, а потім угоди, згідно з якою він був звільнений від заборони на російські нафтопродукти. Угорський нафтопереробний завод Duna Refinery в Сазхаломбатті працює на російських нафтових сумішах. Хоча технологію можна модифікувати, щоб вона була придатною для використання різних масляних сумішей, це займе кілька років. Подібний час знадобиться для розвитку потужностей, які можуть виробляти змішану нафту, необхідну для нафтопереробного заводу, де не в Росії.

У липні 2022 року Угорщина була єдиною державою-членом, яка проголосувала проти пакету ЄС, спрямованого на скорочення споживання природного газу, стверджуючи, що це суперечить інтересам країни. Уряд стверджує, що як країна, яка не має виходу до моря і дуже залежить від імпорту енергоносіїв, особливо російського, Угорщина не має альтернатив, які мають інші країни-члени ЄС [21].

Підвищення цін на газ та електроенергію сильно б'є по суспільству, хоча домогосподарства певною мірою захищені від потрясінь завдяки частково фіксованим цінам на електроенергію для кінцевих споживачів. Для приватних компаній стрімке зростання цін на енергоносії становить загрозу існуванню: багатьом компаніям довелося припинити свою діяльність – тимчасово чи остаточно – через високі рахунки за електроенергію. Згідно з новим аналізом, у 2022 році проти угорських компаній було майже вдвічі більше процедур ліквідації, ніж роком раніше.

Місцева влада також опинилася в складній ситуації, коли влітку 2022 року втратила статус захищеного споживача. Раніше вони також мали право на фіксовані ціни на енергію для кінцевих споживачів, які були нижчими за ринкову, але це дуже швидко змінилося, поставивши місцеву владу в ситуацію, коли їм довелося закрити спортивні та культурні центри, центрів, обмежити освітлення громадських будівель, зменшити вуличне освітлення та закрити основні частини громадських будівель для економії енергії [53].

«Тінь» соціалістичної епохи та енергетична залежність, у поєднанні з політикою діючих урядів щодо Росії, завжди спричиняли суперечки серед політичних акторів і неодноразово впливали на політичний порядок денний Угорщини [3]. Будапешт все ще перебуває в певній фінансовій залежності від РФ, яка забезпечує країну нафтою та природним газом, а з 2018 року фінансує будівництво п'ятого і шостого енергоблоків на АЕС «Пакш». Така позиція відкриває можливості для посилення кампанії за скасування антиросійських санкцій серед європейських країн [26].

Отримувачами російської нафти, яка постачається до Європи через трубопровід «Дружба», є Угорщина, Словаччина та Чехія. Загалом ці країни щомісяця імпортують з Росії 1,1 мільйона тонн нафти. Зокрема, Угорщина та Словаччина отримують по 450 тисяч тонн, а Чехія – близько 200 тисяч тонн. Орієнтовно третина нафти, що надходить через «Друмбу», походить від підсанкційного в Україні «Лукойлу». Нафта «Лукойлу» становить близько третини загального імпорту нафти до Угорщини, що складає приблизно два мільйони тонн на рік [2].

Таким чином, офіційна позиція Угорщини щодо війни в Україні та російської агресії є суперечливою. Уряд Віктора Орбана засудив російське вторгнення на початку конфлікту та підтримав деякі санкції ЄС проти Росії. Проте Угорщина активно виступає проти розширення санкцій, блокує військову допомогу Україні через європейські програми та дотримується нейтральної риторики щодо конфлікту. Водночас, країна продовжує економічну співпрацю з Росією, зокрема в енергетичній сфері. Така позиція

викликає критику з боку ЄС і партнерів України як така, що підіграє російським інтересам.

Зовнішньополітичний курс Угорщини вирізняється серед держав Східної та Центральної Європи своєю особливою позицією, що фактично протиставляє національну суб'єктність принципам європейської солідарності. Прем'єр-міністр Віктор Орбан відкрито відстоює економічні інтереси Росії в межах країни, чим послаблює єдність Європейського Союзу. Міністерство закордонних справ Угорщини розглядає війну в Україні як заморожений конфлікт і виходить із припущення про неминучість співпраці з Росією, тоді як національні медіа поширюють елементи російського пропагандистського дискурсу.

Загострення взаємин між Україною та Угорщиною в 2017-2021 роках стало наслідком ухвалення Закону України «Про освіту», що, на думку Угорщини, порушує права угорської національної меншини. Крім того, Угорщина заблокувала роботу Комісії Україна-НАТО. Угорщина є єдиною країною в регіоні, яка активно виступала проти санкцій ЄС щодо Росії, наводячи економічні причини як обґрунтування. Україну також турбують зв'язки угорських праворадикальних рухів з російськими спецслужбами, які публічно підтримують окупацію Криму [5, с. 21].

У контексті українського питання В. Орбан публічно засудив військову агресію Росії, підтримав суверенітет України та погодився прийняти до 500 тис. українських біженців. Проте в інших питаннях офіційний Будапешт фактично відокремився від більшості Європи у санкційному тиску на Росію через її агресивні дії. В. Орбан став єдиним лідером в ЄС, який категорично відмовився постачати будь-яку зброю Україні для оборони від російського нападу і заборонив транзит через угорську територію зброї з інших країн, якщо вона спрямована до України.

Угорщина наклала вето на приєднання до нового пакету санкцій Європейського Союзу проти Росії, якщо ці санкції включатимуть ембарго на імпорт російської нафти до країн ЄС. У відповідь Єврокомісія планує

заморозити фінансову допомогу Угорщині через порушення демократичних принципів управління. З огляду на результати парламентських виборів в Угорщині, можна очікувати, що правляча команда продовжить балансувати між Кремлем та Заходом, намагаючись зберегти вигоди від обох сторін.

Незважаючи на нещодавні заяви угорського керівництва щодо нафтового ембарго та війни Росії проти України, коментарі міністра закордонних справ Угорщини заперечують, що позиція країни сильно відрізняється від інших держав ЄС та НАТО. До того ж Угорщина підтримала всі п'ять пакетів санкцій Євросоюзу, водночас розраховуючи на альтернативний сценарій від Єврокомісії, який дозволить уникнути ембарго.

Тому в найближчі місяці не варто очікувати значних змін у політиці Будапешту щодо підтримки України у боротьбі з Росією. Угорщина, ймовірно, продовжить надавати лише гуманітарну допомогу Україні, при цьому приєднуючись до незначних санкцій проти російської економіки та еліти і блокуючи вступ України до НАТО.

Наразі відносини між Україною та Угорщиною знаходяться на «найнижчому історичному рівні» [10]. Угорська політика щодо України та Росії в рамках Європейського Союзу, без сумніву, є однією з найбільш суперечливих серед країн Східної та Центральної Європи. Відмінності у підходах Угорщини до санкційної політики та військової допомоги Україні свідчать про її прагнення зберігати стратегічну незалежність у зовнішній політиці, що часто вступає в конфлікт із загальноєвропейською лінією. Позиція уряду Віктора Орбана щодо Росії характеризується значним акцентом на економічних вигодах, що, на думку Будапешта, виправдовує тісні зв'язки з Кремлем навіть в умовах агресії проти України [28].

Попри формальну підтримку України в гуманітарному аспекті, зокрема в прийомі біженців, Угорщина продовжує дистанціюватися від основної частини ЄС у питаннях постачання зброї та санкційної політики. Відмова від участі у постачанні озброєнь Україні і блокування транзиту зброї через свою територію демонструють прагнення зберегти стабільність своїх економічних

та енергетичних відносин з Росією, що для Будапешта є пріоритетом. Така позиція пояснюється не лише економічними, а й внутрішньополітичними факторами, адже Орбан отримує підтримку частини населення, яке виступає за збереження співпраці з Москвою.

Що стосується санкцій Європейського Союзу, Угорщина продовжує виступати проти ембарго на російську нафту, що є життєво важливим для її енергетичної безпеки. Невизначеність у її позиції щодо санкцій і блокування нових ініціатив ЄС надає відчуття двозначності в її зовнішній політиці. Однак, незважаючи на ці суперечності, Угорщина, ймовірно, буде й надалі підтримувати мінімальні санкції проти Росії, надаючи перевагу збереженню економічних відносин з Москвою [30].

Таким чином, в найближчі роки можна очікувати, що Угорщина продовжить балансувати між Кремлем і Заходом, прагнучи отримувати вигоди від обох сторін. Це може призвести до подальшого загострення її відносин з Україною, адже угорська влада продовжить блокувати більшість ініціатив щодо інтеграції України в НАТО, водночас підтримуючи тільки обмежену гуманітарну допомогу. Враховуючи ці фактори, на горизонті не передбачається кардинальних змін у позиції Будапешта щодо війни Росії проти України.

Як ми бачили у попередніх розділах, як і в інших посткомуністичних країнах Центральної Європи, пріоритети зовнішньої політики Чеської Республіки в 1990-х роках були значною мірою зосереджені на вступі до НАТО та Європейського Союзу. Зосередження уваги на цих двох цілях створило ілюзію, що чеські зовнішньополітичні еліти поділяють консенсусне бачення майбутнього країни. Однак, після досягнення цих цілей у 1999 та 2004 роках відповідно, ця ілюзія розвіялася. Сьогодні багато важливих питань зовнішньої політики, включаючи характер зобов'язань Чехії щодо безпеки, а також участь у європейській інтеграції, стали предметом дискусій, при цьому політичні розбіжності зростають, а не зменшуються. Нідє відсутність

консенсусу у зовнішній політиці не є такою помітною, як у підході країни до Росії, зокрема в нещодавньому російсько-українському конфлікті.

До російсько-української війни серед політичних еліт Чехії поширювалися два суттєво різні наративи про Росію та російсько-чеські відносини. Перший, більш типовий для правих партій, таких як ГДП чи ТОП09, зображував Росію як загрозу. Цей наратив ґрунтувався на припущенні, що трансформація Росії на ліберально-демократичну країну не була і насправді ніколи не може бути успішною, і що відносно поміркована зовнішня політика Росії в 1990-х роках була не наслідком її трансформації, а радше її слабкості. Отже, чеська зовнішня політика повинна залишатися обережною щодо намірів Росії, цінувати членство в НАТО та розвивати тісні зв'язки зі Сполученими Штатами як головним гарантом чеської (і європейської) безпеки.

Другий наратив, який переважав на лівому кінці чеського політичного спектру, розглядав Росію як можливість. Він різко відмежовував Радянський Союз та його спадщину від «нової» Росії. У такому тлумаченні пересічні росіяни можуть все ще відчувати певне обурення щодо НАТО, але Росія – це постімперська держава, яка прагне стабільності, економічного зростання та – найголовніше – дружніх відносин зі своїми колишніми сателітами. З огляду на великий досвід чеських бізнесменів на російському ринку, його розглядали як землю обітовану з величезним потенціалом, який чеські компанії могли легко використати.

Ці дві позиції також відображені в звивистій еволюції чесько-російських політичних зв'язків протягом останніх 20 років, яка залежала від того, чи представники однієї чи іншої інтерпретації мали владу над зовнішньою політикою. Хоча зовнішні потрясіння час від часу сприяли погіршенню взаємних відносин (наприклад, кампанія в Косові 1999 року та російсько-грузинська війна 2008 року), вони не мали тривалого впливу на двосторонні відносини. Натомість вони лише тимчасово посилили наратив «Росія як загроза», перш ніж коливання між двома полюсами відновилися.

Такий різноманітний підхід до Росії, з періодами настороженості та періодами дружніх відносин, відрізняє Чеську Республіку від інших посткомуністичних країн Центральної Європи. Існує щонайменше дві основні відмінності, пов'язані з їхнім суттєво несхожим історичним досвідом з Росією. По-перше, прямі історичні контакти між Росією та «чеськими землями» були маргінальними до ХХ століття. На відміну від мешканців Польщі та країн Балтії, чехи ніколи не сприймали Росію як пряму військову загрозу, а також не відчували царського правління на власному досвіді. Навпаки, один з національних міфів їхнього «національного пробудження» 19 століття ґрунтувався на сильно романтизованому погляді на Росію як на «слов'янський дуб», який міг би захистити чехів від германізаційного тиску Габсбурзької імперії. Звільнення Чехословаччини Червоною Армією наприкінці Другої світової війни також – донині – інтерпретувалося позитивно. Дискусія про звільнення/окупацію Радянським Союзом, яка досі так жваво триває в країнах Балтії, ніколи не прижилася в Чеській Республіці. Тому негативний образ Росії пов'язаний виключно з комуністичним періодом (1948-89). Зокрема, вторгнення армій Варшавського договору 1968 року та подальші репресії залишили глибокий слід у національній свідомості: недовіра до Росії глибоко вкорінена в свідомості тих, хто жив у 1960-ті та 1970-ті роки.

Економічна трансформація Чеської Республіки 1990-х років, що відбулася після закінчення Холодної війни, була не лише переходом від планової економіки до ринкової, але й від високого рівня взаємозалежності з Радянським Союзом до переорієнтації на Захід. Сьогодні Росія є важливим ринком, але її загальна частка у зовнішній торгівлі відносно невелика. На країни-члени ЄС припадає 73,6 % зовнішньої торгівлі Чеської Республіки; Німеччина є найважливішим торгівельним партнером з 28,6 %, далі йдуть Словаччина (7,3 %) та Польща (6,7 %). Росія, яка є найважливішим партнером Чеської Республіки серед пострадянських країн, припадає лише 4,5 %, тоді як Україна є значно менш важливою (0,9 %).

Крім того, основна частина імпорту з Росії – це енергетичні ресурси. Це означає, що економічна залежність від торгівлі з Росією є відносно невеликою, і тому санкції ЄС та російські контрсанкції не можуть мати такого сильного впливу на національну економіку, як може здатися, якщо стежити за чеськими ЗМІ. З іншого боку, високий рівень енергетичної залежності від Росії посилює занепокоєння громадськості, особливо на правому крилі політичного спектру. Водночас слід наголосити, що на відміну від деяких своїх сусідів, Чеський національний банк, торгівельні відносини Чеської Республіки з Україною та Росією (чеською мовою). Чеська Республіка не повністю залежить від російських енергетичних ресурсів, ні з точки зору нафти (через трубопровід ІКЛ, який транспортує імпорт нафти через Німеччину), ні з точки зору газу (через довгостроковий контракт на постачання газу з Норвегії).

Російсько-українська війна, безсумнівно, є найсуттєвішим із зовнішніх потрясінь, що вплинули на відносини між Чеською Республікою та Росією. І все ж, на відміну від Польщі та країн Балтії, навіть це найсерйозніше порушення європейського порядку безпеки не призвело до поразки дружньої до Росії орієнтації серед частини політичних еліт. Навпаки, боротьба за «справжнє» тлумачення того, чого очікувати від Росії, сьогодні є більш запеклою, ніж будь-коли. У цьому сенсі публічні дебати в Чеській Республіці більше нагадують ситуацію у Франції чи Німеччині, ніж негативний консенсус щодо Росії в «північному ярусі» посткомуністичних країн.

Серед чеських політиків нещодавно сформувалося чотири основні погляди на українську кризу. Першою впливовою позицією є позиція «антиросійських яструбів» – альянсу правоконсервативних політичних сил (таких як партія ТОП09 та колишній міністр закордонних справ Карел Шварценберг) та багатьох впливових ЗМІ. Хоча прихильники цієї позиції погоджуються із санкціями, запровадженими Сполученими Штатами та ЄС, вони кажуть, що необхідно піти ще далі та надати Україні більш суттєву підтримку, починаючи від фінансової допомоги і закінчуючи військовою підготовкою та спорядженням. «Яструби» також переконані, що Чеська

Республіка повинна наслідувати приклад Польщі та переконати партнерів країни по ЄС, що Росія становить серйозну загрозу для безпекового порядку в Європі.

Друга позиція – це позиція «багатовекторників», які стверджують, що Чеська Республіка повинна пріоритезувати координацію своєї діяльності щодо Росії з партнерами з ЄС. Мета полягає не в тому, щоб переконати їх у чеській позиції, а радше в тому, щоб приєднатися до мейнстріму ЄС. Аргументація цієї групи є більш зрозумілою, якщо врахувати ширший контекст чеської зовнішньої політики та її нещодавні зміни. У той час як правий уряд (при владі до липня 2013 року) наголошував на трансатлантичних зв'язках і демонстрував досить євроскептичну позицію, нинішній уряд прагне повернути країну в мейнстрім політики ЄС. Як наслідок, зовнішня політика змінилася в низці сфер. Це вплинуло не лише на підхід Чехії до внутрішніх питань ЄС (таких як ратифікація давно критикованого Фіскального пакту), але й на політику щодо інших регіонів. Раніше явна критика Китаю, Куби та деяких інших країн відійшла на другий план, а сильна проізраїльська позиція країни змінилася на більш збалансований підхід. Ця ж зміна вплинула і на позицію Міністерства закордонних справ (головного оплоту багатовекторного підходу) щодо Росії та російсько-української війни. Офіційна лінія міністерства полягає в тому, що санкції були невдалою, але необхідною відповіддю на російську агресію, і що ЄС зрештою повинен прагнути їх скасування та відновлення нормальних відносин з Росією, причому необхідною передумовою є дотримання Росією міжнародного права та виведення російських солдатів і зброї зі східної України. Отже, позиція міністра закордонних справ Любоміра Заоралека, ймовірно, є найближчою серед чеських політиків до позиції, яку відстоює канцлер Німеччини Ангела Меркель або президент Європейської Ради Дональд Туск.

Третя позиція – це позиція прагматиків, для яких відносини з Росією є переважно питанням економічних зв'язків. Вони розглядають санкції як перешкоду для взаємної торгівлі, яку слід скасувати якомога швидше. Ця

позиція є найпоширенішою серед політичної еліти, яку поділяють прем'єр-міністр Богуслав Сobotка та міністр фінансів Андрей Бабіш. Для них обох головним занепокоєнням є не майбутнє європейського порядку безпеки, оскільки вони не бачать конфлікт крізь призму потенційно загрозової чеської безпеки, а радше звичайні побоювання щодо економічної шкоди, завданої чеським бізнес-інтересам. Парадоксально, що ця позиція настільки поширена, незважаючи на те, що чеська торгівля з Росією та Україною має другорядне значення порівняно з основними торгівельними партнерами країни в ЄС.

Зрештою, є загадкові, але впливові «друзі Росії» в Чеській Республіці. Вони наслідують риторику офіційних заяв Росії та пропаганду російських державних ЗМІ. Хоча ця група досить несумісна, її політичний вплив не слід недооцінювати, оскільки до неї входять деякі неабиякі політичні партії (такі як Комуністична партія Богемії та Моравії), а також колишні президенти Мілош Земан та Вацлав Клаус. Ці двоє належать до протилежних кінців політичного спектру: один – лівий, а інший – консервативний лібертаріанець, але обидва повністю віддані російській справі. Президент Земан, наприклад, неодноразово заперечував будь-які докази російської військової присутності на сході України. Клаус зробив низку подібних заяв, додавши звинувачення в тому, що конфлікт в Україні був спровокований Заходом.

Отже, чеський політичний ландшафт є різноманітним, різні політичні партії представляють різні ідеології, від ліберальних до консервативних, від націоналістичних до глобалістських. Аналіз реакції цих партій може дати цінне розуміння того, як різні політичні ідеології сприймають та реагують на російську агресію. Більше того, в останні роки Чеська Республіка зазнала ймовірного втручання Росії у свої внутрішні справи, як-от вибух 2014 року на складі боєприпасів у Врбетицях. Ця подія може вплинути на те, як чеські політичні партії сприймають російську агресію та їхню готовність зайняти рішучу позицію проти неї. Таким чином, «жорстка антиросійська позиція країни», згадана на початку цього абзацу, не була автоматичною. Різні вчені визначили досить різні тенденції в довоєнній чеській зовнішній політиці та

політиці ЄС. Наприклад, колишній президент Мілош Земан рішуче підтримував проросійську та прокитайську орієнтацію, стверджуючи, що країна втрачає економічні можливості від відносин з незахідними країнами [117]. Більше того, Чехія під час спалаху конфлікту сильно залежала від імпорту російського газу та нафти. Ця залежність може формувати політичний дискурс навколо російської агресії проти України, оскільки політичні партії можуть розглядати потенційні наслідки зайняття рішучої позиції проти Росії.

Наш аналіз показує, що початок війни в Україні не став переломним моментом для зовнішньополітичних позицій чеських політичних партій. Навпаки, довгострокові ідеологічні мотиви та інші міркування, здається, є найважливішими факторами поряд зі стратегічними інтересами. Сценарій переосмислення війни в контекст внутрішньої розподільчої політики, який успішно завершився парламентськими виборами у Словаччині 2023 року, де перемогу здобув Фіцо, який його використав, був випробуваний Андреем Бабішем на президентських виборах у Чехії 2023 року безуспішно (Gregor and Šedo 2023). Цей висновок має важливе значення для нашого розуміння поведінки Чеської Республіки щодо війни в Україні.

Моделі зовнішньополітичної ідентичності та іміджу чеських політичних партій були надзвичайно стабільними до лютого 2022 року. У рамках дебатів щодо чеської зовнішньої політики Друлак [61, р. 77] виокремив чотири позиції:

(1) пронатовські та проєвропейські «інтернаціоналісти», представлені Християнськими демократами (KDU-ČSL), ліберальними політиками та елементами Громадянських демократів (ODS) та Соціал-демократів (ČSSD) у 1990-х роках;

(2) пронатовські «атлантисти» – основна позиція Громадянських демократів, які скептично ставилися до поглиблення інтеграції з ЄС;

(3) проєвропейські «європеїсти», прикладом яких є ті, хто в мейнстрімі Соціал-демократів вагається підтримувати тіснішу співпрацю в рамках НАТО; та

(4) «автономісти» – Комуністична партія (KSČM), які відкидають як НАТО, так і ЄС. Ще більш складну концептуалізацію нещодавно запропонували Глоушек та Каньок (2021), чия концептуальна рамка базується на розмежуванні двох вимірів чеської зовнішньої/європейської політики. Перший вимір полягає в тому, чи повинна Чехія бути активним чи пасивним актором у міжнародній політиці. Тому дві ідеальні типові позиції – це інтернаціоналізм та ізоляціонізм. Другий вимір ґрунтується на траєкторії, яку має обрати чеська зовнішня політика, виходячи з геополітичних пріоритетів та уподобань, спираючись на раніше використані концепції європеїзму, атлантизму, невизначеного мультилатералізму та східності [77, р. 706–708].

Треба відмітити унікальне становище ГДП, головної правлячої партії в Чехії. Партія дуже інтенсивно зосередилася на війні. ГДП намагалася створити свій імідж як найсильнішого захисника певних цінностей та норм. Ще однією причиною жорсткої позиції щодо російського вторгнення був той факт, що прем'єр-міністр Петр Фіала був головою ГДП і був дуже активним у цій темі з самого початку війни. Те ж саме можна сказати і про міністра оборони Яну Чернохову.

Інші партії приділяли війні значно менше уваги війні. Ні парламентський, ні урядовий статус не були суттєвими факторами, оскільки найменш зацікавленою партією була непарламентська КПЧМ. Це дещо дивно, особливо у випадку з Піратами, оскільки вони контролювали Міністерство закордонних справ під керівництвом міністра Яна Ліпавського. З іншого боку, ЧССД, маючи такий самий статус, як КПЧМ, посіла друге місце – після ГДП. Різниця між парламентською опозицією та рештою партнерів по коаліції була мінімальною в абсолютних цифрах.

У чеській системі зовнішньополітичні позиції не є одними з найважливіших аспектів партійної ідеології чи партійних програм. Тим не

менш, вони є дуже важливим фактором, який варто проаналізувати, оскільки політичні партії є ключовими архітекторами зовнішньополітичної позиції та орієнтації будь-якої країни. Таким чином, і особливо в контексті останнього десятиліття, коли міжнародний порядок, встановлений після Другої світової війни, був поставлений під сумнів з різних боків, будь-який аналіз змін та динаміки у зовнішній політиці політичних партій є важливим. У цій статті ми використали напад Росії на Україну в лютому 2022 року – навіть у нинішні турбулентні часи безпрецедентну подію – щоб з'ясувати, якою мірою такий зовнішній шок може вплинути на зовнішньополітичну орієнтацію політичних партій.

З нашого аналізу можна зробити два важливі висновки.

По-перше, наш аналіз показав, що в мисленні чеських політичних партій щодо того, як має бути орієнтована чеська зовнішня політика, спостерігається значний ступінь стабільності. Крім того, тенденція до оскарження домінуючої європейської та міжнародної орієнтації, яка вперше проявилася на виборах 2013 року, підтвердилася і на виборах 2021 року. Це означає, що з партійної точки зору, переважаючий європейський та міжнародний напрямок Чехії більше не є консенсусним та прийнятим шляхом, як це було в період між 1990 і 2013 роками. Хоча можна стверджувати, що в період 1990–2013 років також існували політичні партії, такі як КПЧМ або Республіканці, які пропонували альтернативний напрямок для Чехії, але вони ніколи навіть близько не були причетні до виконавчої влади. Після 2013 року це змінилося, і принаймні часткове сумнівання в орієнтації чеської зовнішньої (та європейської) політики почало ставати новим статус-кво. Ці висновки узгоджуються з існуючою літературою про політичні партії та їхню роль у формуванні зовнішньої політики. У цій конкретній сфері партії здаються стабільними та вагаються змінювати свої довгострокові орієнтації.

Війна, конфлікт, який не має прецедентів у Європі з 1945 року, не змінила зовнішню політику та політику стосовно ЄС у чеських політичних партій і не є фактором, який потенційно міг би змінити позиції партій. Війна,

незалежно від того, наскільки близько вона знаходиться до чеських кордонів, ще не є «критичним моментом», оскільки «національна єдність» з цього питання (24 лютого) тривала лише кілька днів/годин. Глибоко вкорінені ідеологічні чинники все ще переважають над іншими міркуваннями. Наше дослідження показує, що навіть суттєва зміна в історичному, геополітичному чи економічному контексті та чітка зовнішня загроза – чинники, які ми визначили у випадку Чехії – не мали достатньої сили над довгостроковими ідеологічними уподобаннями. Крім того, схоже, що дві найсильніші партії – ANO та ODS – використовують свої позиції щодо війни як джерело зміцнення своєї ідентичності. Для ANO це зосередження на «нашому народі». Європейська інтернаціоналістична перевага урядових партій полегшила А. Бабішу наголосити на впливі війни на чеське населення та звинуватити уряд у недостатньому вчинку для «нашого народу». Таким чином, ANO зміцнює свою ідентичність як партії, «якій не байдуже». У випадку ODS, це нове формування ідентичності виникає з її майже безумовного підтвердження західних цінностей та членства в ЄС. Хоча останній аспект не означає безумовної підтримки будь-якої політики ЄС, ODS, схоже, шукає нового (і більш конструктивного) підходу до ЄС, який міг би замінити її добре відомий (м'який) євроскептицизм.

Звичайно, є й інші фактори, які можуть пояснити, чому чеські партії відреагували на війну саме так. Так, урядовий/опозиційний статус партії відіграє значну роль, як стверджували Hloušek та Kaniok [77] для періоду 1990-2017 років. Партії урядової коаліції мусили робити певні дії та робити заяви так, як вони це робили, через міжнародні зобов'язання та відповідальність країни. Оскільки опозиція традиційно вільна від такого тягаря, вона може позиціонувати себе по-різному. Чіткий ідеологічний профіль полегшив життя коаліції Spolu/Pir-STAN і зробив уряд більш надійним, але важко уявити, що якби ANO була при владі, а А. Бабіш був прем'єр-міністром, альтернативний кабінет міг би – по суті – діяти зовсім інакше. Можливо, він би менше підтримував Україну, як риторично, так і політично, але навряд чи можна

увести, що Чехія, наприклад, виступала б проти санкцій ЄС або підтримувала б діяльність Росії. Навіть Угорщина, найбільш проросійська держава в ЄС, намагалася тримати свою політику щодо Росії дуже в тіні. Альтернативний чеський кабінет навряд чи перетнув би такі межі. Крім того, зайняття важливих урядових чи парламентських функцій, пов'язаних із зовнішньою/європейською політикою, також впливає на партії. Посади прем'єр-міністра та Міністерства оборони знаходяться в руках Глобальної демократичної партії (ГДП), а більшість інших відповідних посад, таких як відповідні парламентські комітети, також підпорядковуються партіям СПЛУ. Опозиція має дуже обмежений доступ до цих посад, що, очевидно, робить її менш відповідальною за те, що вона говорить. І останнє, але не менш важливе: навесні 2022 року майбутнє чеське головування в ЄС закликала уряд зайняти активну та чітку позицію.

Щоб пояснити конкретний контекст позиціонування чеських партій, нам слід врахувати різні фактори. По-перше, зайняття іншої позиції – це питання стратегічного та ринкового вибору. У Чехії близько 15-20% виборців дійсно незадоволені офіційною політикою, чи то через Covid-19, чи то через війну в Україні. По-друге, ідеологія також відіграє свою роль. Як і в інших країнах, досі існують групи виборців, які справді вірять, що Захід мертвий, а Схід – це майбутнє. До цієї групи належать люди, які ніколи не приймали поворот подій 1989 року. Третім фактором, безсумнівно, є гроші або інші утилітарні «змінні» – з'являється все більше доказів втручання Росії в політичні процеси в країнах ЄС, і деякі чеські партії та чеські політики безумовно можуть мати таку мотивацію для своїх позицій.

Що стосується Словаччини, то щодо війни в Україні після лютого 2022 року уряд Словаччини повністю виступив проти Російської Федерації та підтримав Україну. Підтримка України Словацькою Республікою здійснювалася не лише з морально-політичного боку, а й з гуманітарного та військового. Словацька Республіка надала Україні військову допомогу на суму 671 мільйон євро з січня 2022 року до кінця жовтня 2023 року [32].

Після парламентських виборів у вересні 2023 року відбулася зміна урядових еліт та повернення до влади соціал-демократичних та національних політичних партій. Роберт Фіцо знову став прем'єр-міністром Словацької Республіки. Зовнішня політика нового словацького уряду повернулася до концепції міжнародної співпраці на «всі чотири сторони світу». Незадовго до парламентських виборів у вересні 2023 року Роберт Фіцо заявив: «У зовнішньополітичній орієнтації Словаччини нічого не зміниться. Але ми маємо право називати деякі речі дуже жорстко. Я є представником лінії у зовнішній політиці, що треба дивитися на всі чотири сторони світу, світ має не лише Захід» [99].

У новій Програмній заяві Уряду на період 2023-2027 років зазначено: «Зовнішня політика Уряду Словацької Республіки послідовно базуватиметься на державних інтересах Словацької Республіки з метою забезпечення необхідних міжнародних умов для зміцнення безпеки, економічного процвітання держави та підвищення рівня життя громадян Словаччини. Уряд здійснюватиме надійну, відповідальну та збалансовану зовнішню політику. Вона спиратиметься на все позитивне, що було досягнуто в цій сфері досі. Уряд Словацької Республіки наголошуватиме на зміцненні миру та стабільності в Європі та світі та буде надійним союзником і партнером, який дотримується своїх зобов'язань. ... «Уряд послідовно просуватиме суверенну та активну зовнішню політику та захищатиме словацькі національно-державні інтереси, реагуючи таким чином на виклики, пов'язані з глобальною нестабільністю та новими загрозами, пов'язаними з тероризмом, військовими конфліктами або припливом нелегальних мігрантів. Уряд керуватиметься гаслом «Словаччина понад усе», що означає бути солідарним, відповідальним та передбачуваним у зовнішній політиці щодо національних інтересів Словацької Республіки» [100, с. 81].

Чинна Програмна заява Уряду Словацької Республіки безпосередньо стосується війни в Україні: «Уряд усвідомлює ризики продовження воєнного конфлікту в Україні для Словацької Республіки. З метою припинення

військового конфлікту в Україні він підтримуватиме всі змістовні мирні плани з пропозиціями щодо негайного припинення бойових дій в Україні та дипломатичного вирішення конфлікту відповідно до міжнародного права. Уряд продовжуватиме підтримувати гуманітарну допомогу Україні, але не продовжуватиме військову допомогу Україні на урядовому рівні. Він виступає за використання коштів Європейського Союзу для підтримки прикордонних регіонів Словаччини та залучення словацьких компаній до відбудови України. Уряд оцінюватиме пропозиції щодо запровадження санкцій проти будь-якої країни світу на основі аналізу ефективності запропонованих санкцій у досягненні поставлених цілей та, особливо, на основі їх економічного та соціального впливу на громадян Словаччини. Уряд із занепокоєнням ставиться до спроб побудувати нову залізну завісу між Заходом та Сходом». Словацька Республіка має намір суверенно, в контексті членства в Європейському Союзі та НАТО, продовжувати свою зовнішню політику на всіх чотирьох сторонах світу» [100, с. 82-83].

Порівняно з попереднім урядом Словаччини (2020-2023), новий уряд відмовляється від військової допомоги Україні та наголошує на дипломатичному вирішенні конфлікту. «Відповідно до чинної Стратегії оборони Словацької Республіки, що базується на Конституції Словацької Республіки, Статуті ООН та відповідних стратегічних документах Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та Європейського Союзу, уряд чітко сприятиме мирному вирішенню спорів. Війна в Україні, за наявною інформацією, не має військового вирішення. Тому уряд вважає єдино правильним рішенням негайне забезпечення припинення вогню та початок мирних переговорів» [100, с. 85].

Після парламентських виборів прем'єр-міністр Словаччини Фіцо заявив, що бажає, щоб зовнішня політика не була «консервативною, деспотичною та нездатною представляти словацькі національні інтереси». Фіцо наголосив, що ставлення Словаччини до членства в Європейському Союзі чи НАТО не змінюється. «Це не означає, що ми не будемо висловлювати власні суверенні

позиції». У цьому контексті він повторив, що Словацька Республіка не зацікавлена у військовій підтримці України, але запропонує їй іншу, необхідну форму допомоги [99]. Новий уряд Словаччини розпочав конкретні відносини між Словаччиною та Україною. Вже 24 січня 2024 року в Ужгороді (Україна) відбулася перша офіційна зустріч Роберта Фіцо з прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем. На цій зустрічі Фіцо заявив про зацікавленість уряду Словаччини в добрих відносинах з Україною. Він висловив свою підтримку вступу України до ЄС, а також заявив, що Словаччина не блокуватиме допомогу ЄС Києву в розмірі 50 мільярдів євро або закупівлю Україною зброї та техніки у словацьких компаній [33]. 11 квітня 2024 року в Міхаловцях відбулося спільне засідання урядів Словаччини та України. На цьому засіданні Роберт Фіцо відкрито заявив про свою підтримку України в кількох сферах: «Підтримка Словацькою Республікою України та її амбіцій стати членом ЄС не є спекулятивною. Це повноцінна підтримка». Фіцо наголосив, що бажає знайти мирні рішення війни в Україні, які поважатимуть територіальну цілісність та суверенітет України [33]. У спільно підписаній міжурядовій угоді викладено деякі важливі політичні позиції чинного словацького уряду: «Словаччина засудила порушення міжнародного права Російською Федерацією через її незаконну, невинуватену та нічим не спровоковану війну агресії проти України» [98, с. 1]. Підписавши договір, уряд Словаччини підтвердив необхідність «продовження політики невизнання Російської Федерації у спробі анексувати Автономну Республіку Крим та місто Севастополь, а також частини Донецької, Херсонської, Луганської та Запорізької областей України» [98, с. 1]. Маємо підстави констатувати, що спільні зустрічі прем'єр-міністрів та міністрів урядів Словаччини та України у першій половині 2024 року сприяли гармонізації відносин між двома країнами. Це також підтвердив прем'єр-міністр України Шмигаль, заявивши: «Ми досягли значного прогресу у досягненні взаємовигідної співпраці» [106].

Попри те, що після парламентських виборів у Словаччині (вересень 2023 року) відбулася зміна політичних еліт, зовнішньополітична орієнтація

Словаччини на євроатлантичні структури залишається збереженою. Крім того, уряд Роберта Фіцо декларує співпрацю з усіма сторонами світу. У зовнішній політиці уряд Фіцо наголошує на більш енергійному просуванні національних та державних інтересів Словаччини. У російсько-українському конфлікті, як ми вже задокументували, Словаччина стоїть на боці України. Однак вона відмовляється підтримувати Україну постачанням зброї з озброєння армії Словацької Республіки. Поряд з цим це не перешкоджає закупівлі зброї у збройових компаній, що працюють у Словаччині. У поточний період Словаччина реалізує свою допомогу Україні гуманітарним шляхом. Словацький уряд відкидає військове вирішення конфлікту в Україні та надає перевагу дипломатично-мирному рішення. Він підтримує вступ України до Європейського Союзу, але відкидає її вступ до НАТО. Роберт Фіцо висловив своє ставлення до вступу України до НАТО у липні 2023 року: «Україна не належить до НАТО. Дуже важливо надати гарантії безпеки Україні, як зі Сходу, так і із Заходу. Відповідно, між НАТО та Російською Федерацією повинен бути певний буфер. Цей буфер формуватиметься Україною, незалежною, суверенною, з усім, що з цим пов'язано», – заявив Фіцо на прес-конференції [110]. Поточні відносини Словаччини з Україною були чітко визначені міністром закордонних справ Словаччини Юраєм Бланаром з нагоди другої річниці початку війни проти України (24 лютого 2024 року): «Словацька Республіка підтримує Україну як мирне, демократичне, територіальне утворення, в межах міжнародно визнаних кордонів, з перспективою в Європейському Союзі після виконання всіх критеріїв, встановлених для всіх країн-кандидатів». Ми хочемо й надалі надавати нашому сусіду матеріальну, гуманітарну допомогу... Саме тому ми підтримуємо миротворчу діяльність, зокрема ініціативу Президента України, що веде до цієї мети... Для Словацької Республіки, як і раніше, важливо, щоб майбутній мир для України був всеохоплюючим, справедливим і повністю відповідав ключовим принципам Статуту ООН. Тільки це сприятиме зміцненню загальноєвропейської стабільності та безпеки» [111]. Поточна

урядова політика Словацької Республіки також була посилена обранням кандидата урядової коаліції Петра Пеллегріні Президентом Словацької Республіки. Новообраний президент підтримує політику чинного словацького уряду у сфері зовнішньої політики.

3.3. Регіональна солідарність як об'єктивна складова співробітництва у контексті безпеки в Європі

Країни Вишеградської групи або Вишеградської четвірки (V4) – це відносно невеликі, середні за розміром демократичні держави з ринковою економікою. У минулому вони були досить нестабільними, а національні кордони постійно змінювалися. Лише після Другої світової війни територія цього регіону набула того вигляду, який ми знаємо сьогодні. Головною проблемою в цьому регіоні був його багатонаціональний, багатоетнічний та багатоконфесійний характер, що суттєво впливало на регіональні суперечки та сприяло їм. Суперечності та конфлікти виникали «скоріше через мову та ідентичність як засіб взаємних контактів». Конфлікти в цьому регіоні завжди були пов'язані «з владними амбіціями великих держав, ніж були притаманними регіону» [89, с. 26.].

У контексті досліджень багато зосереджені на питаннях, що виникають через глобальні проблеми, що зрозуміло, оскільки на процеси в кожній одиниці в сучасному глобалізованому світі опосередковано впливають процеси на найвищих рівнях. Але більшість загроз діють на меншій відстані (тобто чим менша географічна відстань до винуватця загрози, тим більше її сприйняття). В іншому випадку одиниці схильні реагувати на загрозу, що виходить з безпосереднього сусідства, а не від віддалених держав. Це, у свою чергу, призводить до неоднорідних інтересів у сфері безпеки та складних відносин у сфері безпеки між різними регіональними та глобальними суб'єктами.

Другий контекст, який ми повинні враховувати в системі регіональної співпраці, – це взаємозалежність держав, що виключає «чистий» стратегічний раціональний вибір не лише для держав, а й для інтегрованих груп, таких як Європейський Союз, міжурядові організації, такі як Північноатлантичний альянс [84], або навіть регіональні угруповання, такі як Вишеградська четвірка. Наприклад, в енергетичній сфері економічна та політична залежність визначає не лише стратегічний вибір, а й стратегічні партнерства, і суттєво змінює середовище безпеки. Конкретним прикладом є конфлікт в Україні та ставлення країн-членів Вишеградської четвірки, і навіть усього Європейського Союзу та світових держав щодо підходів Росії до України.

Стандартна модель взаємозалежності безпеки в географічно фрагментованій та анархічній міжнародній системі представлена регіонально визначеними кластерами, які називаються комплексами безпеки. На них головним чином впливає високий ступінь міждержавних відносин безпеки, де відбувається перерозподіл влади та впливу на окремих суб'єктів та підрозділи. У межах таких регіональних кластерів (комплексів безпеки) ймовірність співпраці між відповідними підрозділами зростає з їхньою взаємозалежністю та якістю відносин. Підрозділи з високим рівнем взаємозалежності та дружніми/мирними відносинами мають вищі перспективи співпраці у сфері безпеки. Однак у контексті теорії регіональних комплексів безпеки важливо, щоб вони виникали в цілісному географічному просторі та були відокремлені (в ідеалі загрозою або сприйняттям певної загрози) від сусіднього комплексу. Європейський регіон є специфічним сам по собі, і це впливає на країни Вишеградської групи. Точніше, Європа одночасно перебуває під впливом двох різних структур безпеки: НАТО та ЄС. НАТО є досить одноцентричним регіональним комплексом безпеки з домінуючим становищем Сполучених Штатів. ЄС, з іншого боку, є багатоцентричним регіональним комплексом безпеки, структура та відносини якого є результатом створення спільних інституційних органів та процесів. У цьому контексті, хоча Центральна Європа є невід'ємною частиною Європейського комплексу безпеки, вона

одночасно використовує певну плинність між цими двома структурами. Хоча всі країни Вишеградської групи зацікавлені в досягненні належного рівня безпеки (що включає співпрацю В-4 як один із засобів), вони не завжди узгоджені в засобах його досягнення, і ми можемо спостерігати певні відхилення (часом схиляння до ЄС або НАТО) між окремими країнами В-4.

Один конкретний аспект теорії комплексів регіональної безпеки є важливим для нашого дослідження, а саме та частина, яка пояснює, як країни співпрацюють у межах комплексу. Комплекси можна розділити на однорідні та гетерогенні комплекси [84]. Саме в рамках цього поділу стверджується, що гетерогенні комплекси включають різні типи суб'єктів у різних секторах. На практиці це означає, що одна форма співпраці в рамках усталеного комплексу регіональної безпеки не перешкоджає конкретній під-співпраці на іншому рівні, що включає лише вибрані одиниці. Саме критика концепції теорії комплексів регіональної безпеки Девідом Лейком та Патріком Морганом [88] свідчить про те, що безпека є однією з важливих змінних, які керують розвитком регіональних домовленостей, але, звичайно, не єдиною. Вони стверджують, що регіони безпеки мають іншу динаміку порівняно з міжнародною системою; таким чином, необхідні специфічні підходи, щоб забезпечити належне розуміння динаміки регіональної безпеки та формування (під)комплексів регіональної безпеки. Крім того, вони стверджують, що специфічні типи загроз можуть пов'язувати різні регіональні комплекси, незалежно від характеру загроз (тобто військових чи невійськових).

З огляду на вищезазначені теоретичні підходи, ми стверджуємо, що у випадку Вишеградської групи нам потрібно спиратися на комбінований підхід Бюзена-Вевера та Лейк-Моргана, що підкреслює вимір м'якої безпеки. Ми вважаємо, що Вишеградська група належить до категорії регіонального співробітництва у сфері безпеки, оскільки всі вимоги для такої співпраці виконані — чітко визначені територіальні кордони, взаємозалежності та особливі відносини в рамках Європейського комплексу регіональної безпеки.

В останні роки ЄС як основне угруповання економічної інтеграції розробляє додаткові компоненти в галузі політики безпеки (СЗБП, ЄПБО/СПБО). Вони також використовуються як доповнення до можливостей НАТО, оскільки поточна ситуація підкреслює необхідність Північноатлантичної організації на європейському континенті. Зокрема, якщо подивитися на останні п'ять років після анексії Криму Росією у 2014 році, ми бачимо важливість Північноатлантичного альянсу у перейнятті відповідальності за захист східного кордону ЄС та НАТО.

Однак, ми повинні стверджувати, що державна безпека може розвиватися лише на основі існуючої політичної системи. Існуючий режим створює специфічне середовище безпеки, спонукає до його змін та розвитку, а також до участі в міжнародних угрупованнях та створює простір для взаємної співпраці, включаючи безпекову. Ми можемо поділити середовище безпеки на два основні аспекти: зовнішнє або внутрішнє. В останні роки зовнішнє середовище безпеки додатково поділяється на безпосереднє (держава та безпосередні сусіди), близьке (Європа – участь в організаціях Варшавського договору, НАТО в інтеграційних групах РЕВ, ЄС тощо) та віддалене (сфери інтересів з точки зору повноважень – членство в ООН та інших міжнародних організаціях). У всіх випадках держава та її політична система вступають у співвідношення між суб'єктами та об'єктивною реальністю. Не лише як одиниця організації певного суспільства в певному часі та просторі, але й як сукупність органів, установ та правил, створених для захисту власної державної ідеї, цілісності, громадян та як засіб захисту від зовнішніх загроз. Кожна держава має свої особливості залежно від цінностей її політичної системи та її основного ядра. Взаємовідносини між державою та її підданими створюють специфічну безпекову співпрацю не лише в межах усього комплексу, а й у його середині.

Оскільки прем'єр-міністри мають найбільший вплив, вони головують на цих зустрічах для обговорення кроків гармонізації, обміну досвідом та визначення спільних процедур. На основі пропозицій та рекомендацій

експертів можна визначити чотири основні напрямки майбутньої співпраці в рамках Вишеградської групи: розвиток потенціалу та закупівлі; створення міжнародних підрозділів та транскордонна діяльність; а також спільна освіта та навчання [112].

Невійськові аспекти (взаємна політика, висування кандидатур, думки щодо зовнішньої політики та безпеки) роблять Вишеградську групу більш готовою до практичного впровадження у сфері безпеки та менш готовою до практичної співпраці в оборонній сфері.

Держави вирішили застосувати концепцію м'якої сили, намагаючись досягти своїх інтересів зовні невійськовими засобами. Саме низький рівень інституціоналізації дозволяє державам Вишеградської четвірки гнучко реагувати на нові стимули та виклики, таким чином запроваджуючи нові форми співпраці, впроваджувати інновації з новими стимулами та ініціативами, або створювати нові регіональні ініціативи, які не є контрпродуктивними з точки зору пріоритетів та поточної діяльності самої Вишеградської четвірки.

Ми вважаємо, зокрема, Північно-атлантичний договір вирішальним сьогодні, він гарантує колективну оборону країн Центральної Європи, але в майбутньому ми не можемо виключати зміцнення архітектури європейської безпеки за рахунок Альянсу. У цьому відношенні ми можемо зрозуміти зростаючу роль Польщі, яка прагне бути регіональним лідером у Центральній Європі.

Якщо розглядати потенціал на майбутнє, можна виділити такі пункти співпраці:

- забезпечення енергетичної безпеки, боротьба з екстремізмом та російською пропагандою;
- співпраця у розробці нових стратегічних документів ЄС та НАТО;
- співпраця у сфері військової та цивільної розвідки;
- спільні дослідження та розробки, [74] особливо в оборонній промисловості, та співпраця в кризових ситуаціях.

Більш конкретно, у сфері спільного військового оперативного розгортання, Спільна бойова група ЄС Вишеградської групи, яка може бути корисною не лише для ЄС, але й для НАТО, заклала підґрунтя для розвитку спільної військової діяльності всіх країн Центральної Європи.

Щодо викликів, найбільшими можна вважати кібернетичну (інформаційну) безпеку; відносини з ЄС, НАТО, США, Китаєм та Росією; а також сумісність інтересів різних держав із діяльністю співпраці в рамках Вишеградської групи. Вона продовжуватиме будувати свою спільну позицію щодо м'якої сили та прагнучиме зміцнювати співпрацю з країнами, що межують з Вишеградською групою. Протягом майже 30 років існування Вишеградської групи було багато злетів і падінь у спільній співпраці. Тим не менш, можна сказати, що якщо держави, члени Вишеградської групи, не стикалися зі значними викликами, ці держави завжди об'єднувались у кризових ситуаціях, під час життєво важливих викликів та рухалися в одному напрямку.

Висновки до 3-го розділу.

Узагальнюючи розглянуті аспекти польської зовнішньої політики у контексті російсько-української війни, можна стверджувати, що позиція Варшави вирізняється високим ступенем цілеспрямованості. Польща активно закликала міжнародну спільноту, зокрема НАТО та ЄС, концентрувати зусилля на багатовимірній підтримці України: гуманітарній допомозі цивільному населенню, військовому сприянні та зміцненні демократичних інституцій. Головним аргументом офіційного дискурсу є твердження, що Україна, захищаючи власну державність, фактично обороняє Європу та її цінності від прямої та відчутної загрози з боку Росії.

Особливістю польської політики останніх років стало прагнення до зміцнення європейської єдності та мінімізації внутрішньополітичних суперечок у питаннях, що стосуються безпосередньо України та її безпеки. У

контексті реальної загрози з боку східного сусіда процеси політизації, характерні для польського політичного життя, були не просто призупинені, а в окремих випадках набули оборотного характеру: політичні суперечки відходили на другий план, а суспільна та урядова увага зосереджувалася на питаннях безпеки та солідарності з Україною. Цей феномен узгоджується з концептуальним підходом до сек'юритизації, де нормальні політичні конфлікти та переговори тимчасово відсуваються задля спільної мобілізації ресурсів та прийняття рішень у сфері безпеки — у такому випадку між політичними силами всередині Польщі, які координують свої дії навколо підтримки України.

З моменту початку повномасштабної агресії Росії проти України у 2022 році влада Чехії зайняла чітку та однозначну проукраїнську позицію. Країна рішуче засудила дії Росії, беззаперечно підтримала санкції ЄС та надала всебічну підтримку Україні — політичну, гуманітарну та військову. Чехія протягом усього періоду конфлікту демонструвала послідовну зовнішньополітичну солідарність із Києвом, активно долучаючись до координації допомоги на рівні ЄС та НАТО та виступаючи ініціатором заходів підтримки української державності.

У розділі було проаналізовано зовнішньополітичну позицію Угорщини в умовах повномасштабної війни Росії проти України, зокрема її офіційну позицію щодо російської агресії, енергетичну залежність від Росії та вплив цієї залежності на зовнішню політику, а також її ставлення до санкційної політики ЄС та військової допомоги Україні.

Порівняно з Польщею та Чехією, офіційна позиція Угорщини щодо війни та російської агресії демонструє значну двозначність. З одного боку, уряд Орбана засуджує військову агресію Росії і підтримує суверенітет України, з іншого — активно просуває економічні інтереси Росії в Угорщині. Позиція Будапешта ускладнюється його прагненням зберегти добрі відносини з Москвою через енергетичну залежність, що фактично призводить до підтримки Росії в ряді міжнародних питань.

Енергетична залежність Угорщини від Росії є ключовим фактором, що визначає зовнішню політику країни. Ця залежність перешкоджає Угорщині повністю підтримувати санкції ЄС проти Росії, зокрема в енергетичній сфері. Відмова Угорщини від підтримки ембарго на російську нафту та блокування постачання зброї Україні свідчать про намагання зберегти вигоди від співпраці з Москвою, що, за оцінками угорських чиновників, є важливим для національної економічної безпеки.

Аналіз позиції Угорщини в рамках Європейського Союзу свідчить про її суперечливість. Офіційний Будапешт виступає проти більшості санкцій ЄС щодо Росії, зокрема тих, які стосуються енергетичних ресурсів. Поряд з цим, незважаючи на свою опозицію щодо деяких санкцій, Угорщина підтримала ряд інших ініціатив Євросоюзу, зокрема санкції проти окремих осіб та обмеження для російської економіки. Стосовно військової допомоги Україні, Угорщина продовжує надавати лише гуманітарну підтримку, відмовляючись від участі у постачанні зброї та обмежуючи транзит озброєнь через свою територію.

Таким чином, зовнішня політика Угорщини під час повномасштабної війни в Україні, у порівнянні з Польщею та Чехією, характеризується прагненням балансувати між економічними інтересами Росії та зобов'язаннями в рамках ЄС. Влада Орбана шукає способи зберегти вигоди від співпраці з Кремлем, одночасно намагається надавати мінімальну дипломатичну підтримку Україні, що призводить до складної і часто суперечливої позиції в міжнародних справах.

Суть політики уряду Словаччини щодо українського питання полягає в засудженні військової агресії Росії проти України, а також визнанні територіальної цілісності України. У 2020-2023 роках уряд Словацької Республіки на чолі з Едуардом Гегером здійснював широкомасштабну допомогу Україні, включаючи постачання кількох видів озброєння та військової техніки. Це був уряд, який повністю поважав політику ЄС та НАТО щодо України. Проте чинний уряд Словацької Республіки, на чолі з Робертом

Фіцо відкидає військову підтримку України з державних ресурсів та виступає за мирне дипломатичне вирішення конфлікту. Незважаючи на специфічний підхід чинного уряду Словаччини до формування зовнішньої політики Словаччини, а отже, й до війни в Україні, Словацька Республіка продовжуватиме впроваджувати політику ЄС та НАТО. Однак можна припустити, що чинний уряд Словацької Республіки не підтримуватиме можливу ескалацію воєнної напруженості в Європі. Словаччина підтримує Україну в процесі її інтеграції до Європейського Союзу. Однак, наразі вона проти членства України в НАТО, з міркувань безпеки.

ВИСНОВКИ

Комплексний аналіз теоретико-методологічних підходів до дослідження зовнішньої політики країн Вишеградської четвірки показав, що їхня зовнішньополітична поведінка детермінована поєднанням історичних, інституційних, безпекових та ідентифікаційних чинників. Жоден окремий підхід не дає вичерпного пояснення трансформації регіональної взаємодії, тоді як інтеграція реалістичної, ліберальної, конструктивістської та геополітичної перспектив забезпечує більш повне бачення процесів, що відбуваються у Центрально-Східній Європі. Реалізм дозволяє обґрунтувати пріоритетність гарантування суверенітету, лібералізм — значення інституційної співпраці, конструктивізм — вплив історичної пам'яті та спільних наративів, а геополітика — роль регіону як простору зіткнення інтересів великих держав.

Історичні передумови постсоціалістичних трансформацій зумовили подібність стратегічних орієнтацій країн В-4, які були спрямовані на консолідацію демократії, формування ринкової економіки та інтеграцію до європейських і трансатлантичних структур. Підписання Вишеградської декларації 1991 року стало важливим інституційним сигналом про їхню готовність до координації дій у сфері безпеки, оборони та зовнішньої політики. У подальшому ця співпраця еволюціонувала від декларативної взаємодії до більш структурованого формату, що передбачає узгодження позицій у межах ЄС і НАТО та реагування на спільні виклики.

З'ясовано, що держави Вишеградської групи відіграють помітну роль у формуванні рішень ЄС та НАТО щодо безпеки Центрально-Східної Європи, особливо після початку російсько-української війни. Війна актуалізувала питання зміцнення обороноздатності, розвитку спільних механізмів реагування на гібридні загрози, а також поглиблення енергетичної та кібербезпеки. При цьому між країнами В-4 зберігається відчутна різниця у підходах до оцінки загроз та інструментів їхнього подолання. Польща та Чехія підтримують активну політику ЄС і НАТО щодо протидії агресії Росії, тоді як

позиції Угорщини та частково Словаччини характеризуються більшою обережністю через внутрішньополітичні та економічні чинники.

Встановлено, що найбільший розрив позицій спричинений різним рівнем залежності окремих країн від російських енергоресурсів, а також відмінностями у внутрішньополітичних дискурсах. Угорщина демонструє прагнення балансувати між зобов'язаннями в межах ЄС і власними економічними інтересами, що зумовлює стриманість щодо санкцій та військової підтримки України. Натомість Польща й Чехія вбачають у російській агресії системну загрозу регіональній безпеці та виступають за посилення колективних механізмів стримування.

Попри наявні суперечності, аналіз показує, що Вишеградська група зберігає потенціал для подальшої співпраці. Формат В-4 залишається корисним майданчиком для обговорення зовнішньополітичних пріоритетів, координації дій у межах європейських інституцій, проведення консультацій та реалізації галузевих проектів. В умовах актуалізації зовнішніх загроз країни-члени здатні узгоджувати позиції у тих сферах, де їхні інтереси об'єктивно збігаються: енергетичній безпеці, прикордонній співпраці, протидії гібридним впливам та участі у миротворчих ініціативах ЄС і НАТО.

У підсумку слід зазначити, що хоча війна в Україні загострила наявні розбіжності всередині Вишеградської четвірки, це не означає згортання регіонального формату. Натомість подальша результативність В-4 залежатиме від здатності країн знаходити баланс між національними інтересами та спільними безпековими пріоритетами, а також від збереження прагматичного характеру співпраці, який традиційно відрізняв цей регіональний механізм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 30 років Вишеградської четвірки – економічна оцінка розвитку країн: досягнення, перспективи та уроки для України: Збірник матеріалів круглого столу кафедри менеджменту та Інституту права, економіки та міжнародних відносин, присвячений 30-річчю Вишеградської четвірки / під ред. Т. Деркач, М. Коваленко. Одеса, 2021. 104 с. URL: <https://docs.mgu.edu.ua/docs/konferencii/sborniki/sbirnik022021.pdf> (дата звернення: 23.11.2025).
2. Висновок Венеціанської комісії щодо освітнього закону. Текст документа. Європейська правда. 2017. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/8/7074838/> (дата звернення: 23.11.2025).
3. Віднянський С. Основні етапи та проблеми історії українсько-угорських взаємин. Україна – Угорщина: спільне минуле та сьогодення. *Матеріали міжнародної наукової конференції, м.Київ, 14-16 квітня 2005 р.* Київ, 2006. С. 11-8.
4. Віднянський С. Проблемні питання партнерських відносин України з сусідніми країнами-членами ЄС та їх вплив на безпеку в Карпатському регіоні. *Міжнародний науковий вісник. Випуск 1-2 (23-24) Матеріали круглого столу «Загрози міжнародній безпеці в Карпатському регіоні» (м. Ужгород, 22 квітня 2021 р.) і міжнародної інтернет-конференції «Євроінтеграційні аспекти розвитку вищої освіти України в контексті сучасних викликів і трендів» (м.Ужгород, 22-23 квітня 2021 р.)* Ужгород, 2021. С. 18-31.
5. Віднянський С. Українсько-угорські відносини: проблемні питання і роль історичної науки. *Стратегічні пріоритети*. Серія: «Політика». 2017. № 4(45). С. 16–25. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=spr_2018_1_6 (дата звернення: 23.11.2025).

6. Війна в Україні: як офіційний Будапешт дистанціюється від підтримки Києва. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/09/infografika/polityka/vijna-ukrayini-yak-oficijnyj-budapesht-dystancziuyetsya-pidtrymky-kyyeva> (дата звернення: 23.11.2025).
7. Вступ Польщі до Європейського Союзу, НАТО та його наслідки. *Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень Борисфен Інтел*. URL: https://bintel.org.ua/nash_archiv/arxiv-evroatlanticna-integraciya/vstuplenie-polshi-v-evropejskij-sojuz-nato-i-ego-posledstvija/ (дата звернення: 23.11.2025).
8. Гарагонич В.В. Джерельно-інформаційна база дослідження проблем транскордонного співробітництва та участі в ньому України / В.В. Гарагонич // Історичний архів. Наукові студії: збірник наукових праць. – Миколаїв: Вид-во МДУ ім. Петра Могили, 2009. – Вип. 3. – 158 с.
9. Зеленько Г. Політична «матриця» громадянського суспільства: Досвід країн Вишеградської групи та України. К. : Знання України, 2007.
10. Зміст російсько-угорських відносин. *Центр протидії дезінформації*. 2022.
11. Зуб С. Основні чинники внутрішньої та зовнішньої взаємодії країн Вишеградської групи. Збірник наукових праць. 2018. №. 1 (20). С. 217-235. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gpuis_2018_1_17 (дата звернення: 23.11.2025).
12. Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. / ред. кол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. Т. 2. 760 с.
13. Івасечко О. Я., Мартиненко Б. О. Особливості та перспективи співробітництва країн Вишеградської четвірки та України: безпековий вимір. Регіональні студії. 2022. № 30. С. 146–153. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2e32fb39-ceac-4bd0-84cf-c5603b506c1d/content> (дата звернення: 23.11.2025).

14. Історія успіху чотирьох: польський і український погляди з нагоди 30-ї річниці створення Вишеградської групи. 2021. URL: https://instytutpolski.pl/kyiv/wpcontent/uploads/sites/19/2021/06/%D0%91%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%83%D1%80%D0%B0_V4.pdf (дата звернення: 23.11.2025).

15. Кіш Є. Проблеми регіонального лідерства Вишеградської четвірки у Центральноевропейському регіоні. *Наукові записки*. 2008. №. 38.

16. Латенко В. Вишеградська група: історія створення та досвід співпраці з Україною в контексті європейської інтеграції. *Європейські історичні студії*. 2019. № 13. С. 25–50.

17. Лизун М. В., Ліщинський І. О. Концепція «Вишеградська четвірка + Україна»: реальність і перспективи. *Вісник економічної науки України*. 2019. №1 (36)

18. Радиш О. Зовнішня політика Словаччини в умовах глобалізації. *Вісник НТУУ «КПІ»*. № 2(58) 2023. URL: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/285607> (дата звернення: 23.11.2025).

19. Співробітництво з країнами Вишеградської четвірки як інструмент європейської інтеграції та модернізації України : аналіт. доп. / С. І. Мітряєва, М. О. Лендьел, А. Д. Стряпко, А. М. Крижевський [та ін.]. К.: НІСД, 2014.

20. Струтинський В. Вишеграду 30 років: передумови створення, досягнення, можливі перспективи. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2021. № 43. С. 83-94. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Ippss_2021_43_10 (дата звернення: 23.11.2025).

21. Ткач Д.І. Сучасна Угорщина – шлях від демократії до авторитаризму: історична ретроспектива. *Проблеми всесвітньої історії*. 2024. № 1(25). С. 86-103. URL:

[https://www.researchgate.net/publication/380839295_Sucasna_Ugorsina -
_slah_vid_demokratii_do_avtoratirizmu_istoricna_retrospektiva](https://www.researchgate.net/publication/380839295_Sucasna_Ugorsina_-_slah_vid_demokratii_do_avtoratirizmu_istoricna_retrospektiva) (дата звернення: 23.11.2025).

22. Ткач Д. Угорсько-російські економічні відносини на сучасному етапі. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № (1(73)). С. 40–46. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/709> (дата звернення: 23.11.2025).

23. Угода між Урядом України і Урядом Угорської Республіки про співробітництво в галузі культури, освіти і науки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/348_054#Text (дата звернення: 23.11.2025).

24. Угорщина виступила проти нового пакету антиросійських санкцій ЄС. *Слово і діло. Аналітичний портал*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/08/novyna/polityka/uhorshhyna-vystupyla-proty-novoho-paketu-antyrosijskix-sankcij-yes-ft> (дата звернення: 23.11.2025).

25. Угорщина знала про напад росії та планувала забрати частину території України – Данілов. *Слово і діло. Аналітичний портал*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/03/novyna/polityka/uhorshhyna-znala-pro-napad-rosiyi-ta-planuvala-zabraty-chastynu-terytoriyi-ukrayiny-danilov> (дата звернення: 23.11.2025).

26. Угорщина надала Закарпаттю медичну гуманітарну допомогу. *Zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/ugorshhina_nadala_zakarpattyu_medichnu_gumanitarnu_dopomogu_n1501107 (дата звернення: 23.11.2025).

27. Україна – Угорщина: спільне минуле та сьогодення. *Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 14-16 квітня 2005 р.)*. К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. 275 с. URL: [https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirnyk_statei/Ukraine -
_Uhorschyna_spilne_mynule_ta_sohodennia/](https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirnyk_statei/Ukraine_-_Uhorschyna_spilne_mynule_ta_sohodennia/) (дата звернення: 23.11.2025).

28. Україна – Угорщина: які конфлікти виникали між державами у 2014-2020 роках. *Слово і діло. Аналітичний портал*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/29/infografika/polityka/ukrayina-uhorshhyna->

yaki-konflikty-vynykaly-mizh-derzhavamy-2014-2020-rokax (дата звернення: 23.11.2025).

29. Чорна Н. Країни вишеградської групи та Україна: досвід та перспективи співробітництва. *Наукові записки*. 2012. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9558/1/41_ChornaN.pdf (дата звернення: 23.11.2025).

30. Шипка Н. Угорська національна меншина як чинник формування українсько-угорських міждержавних політичних відносин (1991–2006 рр.). *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. Випуск 19. С. 208–216. URL: https://vlp.com.ua/files/35_23.pdf (дата звернення: 23.11.2025).*

31. Щолокова Г. Євроінтеграційний дискурс Польщі: особливості та еволюція. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. № 1. URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/606> (дата звернення: 23.11.2025).

32. Slovakia has already sent over 670 million military aid to Ukraine. See how much it cost. *Aktuality. Sk.* URL: <https://www.aktuality.sk/clanok/z2zbe9Q/slovensko-uz-poslalo-naukrajinu-vojensku-pomoc-za-vyse-670-milionov-pozrite-si-kolko-co-stalo/> (date of access: 23.11.2025).

33. Ukraine and Slovakia will develop pragmatic relations, said Denys Šmyhal' after the meeting with Robert Fico. *Aktuality. Sk.* URL: <https://www.aktuality.sk/clanok/SrcEiDV/ukrajina-a-slovensko-budu-rozvijat-pragmaticke-vztahy-uviedol-denys-smyhal-postretnuti-s-robertom-ficom/> (date of access: 23.11.2025).

34. Antezza A., Frank A., Frank P., Franz I., Rebinskaya E. & Trebesch C. Which countries help Ukraine and how? Introducing the Ukraine support tracker. Kiel Institute for the World Economy. 2022.

35. Arianna A., Bushnell K., Frank A., Frank P., Franz L., Kharitonov I., Kumar B., Rebinskaya E. & Trebesch, C. Ukraine support tracker data. *Institute for World Economy*. 2022. 77 p.
36. Bajda P. The Visegrad Group in the security architecture of Europe. *The Warsaw Institute Review*. 2018. URL: <https://warsawinstitute.org/visegrad-group-security-architecture-europe/> (date of access: 23.11.2025).
37. Balfour R., Basagni L., Floth-Liersch A., Fusaro P., Gelhaus K., Groenendaal L. & Hegedus D. Divide and obstruct: populist parties and EU *Foreign policy*. *Strengthening transatlantic cooperation*. 2019. URL: <https://www.gmfus.org/news/divide-and-obstruct-populist-parties-and-eu-foreign-policy> (date of access: 23.11.2025).
38. Banat-Adamiuk M. Poland's Activities in the European Union. *Yearbook of Polish Foreign Policy*. Warszawa: PISM, 2007
39. Bernek A. Central and Eastern European Geopolitical study. Central and Eastern European Countries in the Multipolar World of the 21st Century. *Pallas Athéné Innovation and Geopolitical Foundation*. 2018. 114 p.
40. Dvořáková Z., Zubrzycki G. „The Visegrad Group: Central European Cooperation and its Role in the European Union“, *Politics in Central Europe*, Vol. 12, № 1, 2016.
41. Smith M. „Contestation and Continuity: The CFSP in the Changing EU Foreign Policy Environment“, *European Security*, Vol. 29, №3, 2020.
42. Brzezinski Z. The grand chessboard. American Primacy and its geostrategic imperatives, 1. Basic Books New York. 1997.
43. Buzan B., Waever O. Regions and Powers: The structure of International Security. Cambridge, Cambridge University Press. 2003. 592 p.
44. Byrska O. Civil crisis management in Poland: The first weeks of the relief in Russian War on Ukraine. *Journal of Genocide Research*. 2022. № 1(8). 8 p.

45. Cabada L. The Visegrad Cooperation in the Context of Other Central European Cooperation Formats. *Politics in Central Europe*. Vol. 14. № 2. pp. 165-179.
46. Cantir C., Kaarbo J. Domestic role contestation, foreign policy, and International relations. *Domestic Role Contestation, Foreign Policy, and International Relations*. Routledge. 2016. 244 p.
47. Chappell L. Germany, Poland and the Common security and defence policy. *Palgrave Macmillan UK*. 2012.
48. Chappell L. Polish foreign policy: From 'Go To' player to territorial defender. In *Foreign Policy Change in Europe Since 1991*. 2021. vol. 233. № 58. Springer International Publishing.
49. Přichystal A. Česká republika v Evropské unii: členství, přínosy, výzvy. Praha, Český institut pro integraci EU, 2005. 181 p.
50. Cherviatsova A. Memory wars: The Polish-Ukrainian battle about History. 2018. Verfassungsblog. URL: <https://verfassungsblog.de/memory-wars-the-polish-ukrainian-battle-about-history/> (date of access: 23.11.2025).
51. Zamoyski A. *The Visegrad Group: A Central European Constellation*. New York: Council on Foreign Relations Press, 2007. 214 p.
52. Ekiert G., Ziblatt D. Democracy in Central and Eastern Europe One Hundred Years On. *East European Politics and Societies*. 2013. Vol. 27(1).
53. Ágh A. The Decline of the Central European Cooperation: The Visegrad Group in Crisis. *Journal of Comparative Politics*. 2016. Vol. 9(2).
54. Bugajski J. *Poland and the New Eastern Europe*. Washington, D.C.: CSIS, 2019.
55. Dangerfield M. The Visegrad Group in the Expanded European Union: From Pre-accession to Post-accession Cooperation. *East European Politics & Societies*. 2008. Vol. 22(3).
56. Luczka T. Poland's Security Policy in the Context of the Russian-Ukrainian Conflict. *Journal of Strategic Security*. 2020. Vol. 13(4).

57. Czyż A. Współpraca regionalna państw Grupy Wyszehradzkiej. Doświadczenia i perspektywy. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. 2018. 314 P.

58. Contents of Visegrad Cooperation. *Visegrad Group*. URL: <https://archive.visegradgroup.eu/cooperation/contents-of-visegrad-110412> (date of access: 23.11.2025).

59. Cyber Rapid Response Teams and Mutual Assistance in Cyber Security (CRRTs).

60. De Wilde P. No polity for old politics? A framework for analyzing the politicization of European integration. *Journal of European Integration*/ 2011/ № 33(5). pp. 559–575.

61. Drulák P. Qui Décide la Politique étrangère Tchèque? Les Internationalistes, les Européanistes, les Atlantistes ou les Autonomistes? *Revue Internationale et Strategique*. 2006. № 61 (1). pp. 71–86.

62. Duszczyk M., Kaczmarczyk P. The war in Ukraine and migration to Poland: Outlook and challenges. *Intereconomics*. 2022. № 57(3). pp. 164–170.

63. Enhanced Forward Presence (eFP). URL: <https://lc.nato.int/operations/enhanced-forward-presence-efp> (date of access: 23.11.2025).

64. Entman R. Framing bias: Media in the distribution of power. *Journal of Communication*. 2007. № 57(1). pp. 163–173.

65. Entman R. Projections of power: Framing news, Public opinion, and U.S. Foreign policy. Chicago University Press. 2004. 240 p.

66. Fried D., Wiśniewski J. Poland and the United states: What's right, What's not, and What's next. Issue Brief Atlantic Council. 2021. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/poland-and-the-united-states-whats-right-whats-not-and-whats-next/> (date of access: 23.11.2025).

67. Gilliam J., Van Wie R. Feasible US steps to strengthen NATO deterrence in the Baltics and Poland. The Brookings Institution. 2022.

68. Gora M. Legitymizacja i Kontestacja Polityki Zagranicznej Unii Europejskiej. Legitimization and contestation of the foreign policy of the European Union. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. 2019.
69. Gora M., Mach Z., Styczyńska N. Poland and Russia: Turbulent Relations and No Rapprochement in Sight. In M. Kaeding, J. Pollak, & P. Schmidt (Eds.), *Russia and the future of Europe: Views from the capitals*. Springer International Publishing. 2022. pp. 79–83.
70. Gora M., Thevenin E., Zielińska K. Politicised integration at last? The future of Europe debate in the Polish Sejm. In M. Góra, E. Thevenin & K. Zielińska, *What future for Europe? Political actors' narratives on European integration and democracy in national parliaments (2015–2021)*. 2023. URL: <https://www.eu3d.uio.no/publications/eu3d-reports/eu3d-report-10-gora.pdf> (date of access: 19.08.2025).
71. Gregor M., Šedo J. *Flanelem proti válce aneb Česká prezidentská volba*. Brno: Books & Pipes. 2023.
72. Gyurcsany F. *Giving Citizens a reason to celebrate. A Central European Constellation*. Bratislava, 2006.
73. Halizak E. *Polityka zagraniczna i wewnętrzna państwa w procesie integracji europejskiej*. Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta. 2004. 407 s.
74. Harnisch S. Full-spectrum role-taking: A two-level role theoretical model. In *Paper Prepared for Annual Conference of the International Studies Association*. 2014. pp. 1–40.
75. Hegemann H., Schneekener U. Politicising European security: From technocratic to contentious politics? *European Security*. 2019. № 28(2). pp. 133–152.
76. Helwig N. Germany in European diplomacy: Minilateralism as a tool for leadership. *German Politics*. 2020. № 29(1). pp. 25–41.
77. Hloušek V., Kaniok P. Europe Forever? Czech Political Parties on the Orientation of Czech Foreign Policy. *East European Politics*. 2021. № 37 (4). pp. 702–721.

78. Horonziak S. Dysfunctional democracy and political polarisation: The case of Poland. *Zeitschrift Für Vergleichende Politikwissenschaft*. 2022. № 16(2). pp. 265–289.
79. Hudec M. Development of the Visegrad Group in the Context of Efforts to Accelerate the Convergence Processes by Joining the European Union. *Studia commercialia Bratislavensia*. 2016. Vol. 9. № 33. pp. 26-35.
80. Janebová P., Végh Z. Trends of Visegrad foreign policy. *Association for International Affairs (AMO)*. 2019. URL: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2019/10/AMO_Trendy_2019.pdf (date of access: 23.11.2025).
81. Kaarbo J., Cantir C. Domestic role contestation and foreign policy. Oxford University Press. 2017. URL: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.415> (date of access: 23.11.2025).
82. Kacprzak I. Sondaż z: Polacy Chcą, by Uchodźcy Wojenni Partycypowali w Kosztach Życia. 2022. URL: <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art37484871-sondaz-polacy-chca-byuchodzcy-wojenni-partycypowali-w-kosztach-zycia> (date of access: 23.11.2025).
83. Keohane R. Nye O., Joseph S. Power and Interdependence: World Politics in Transition. Boston: Little, Brown and Company. 1977. 273 p.
84. Kilroy R., Sumano A., Rodriguez and Hataley Todd. North American Regional Security: A Trilateral Framework? Boulder, Lynne Rienner. 2012.
85. Koenig N. Multi-level role contestation: The EU in the Libyan Crisis. In C. Cantir & J. Kaarbo (Eds.), Domestic role contestation, foreign policy, and international relations. 2016. pp. 157– 173.
86. Kovář J. Framing Different Groups of Immigrants in Central Europe Before and During the 2015–2017 EU Refugee Crisis. *Europe-Asia Studies*. 2022. № 74 (8). pp. 1385–1412.
87. Kuźniar R. Poland's foreign policy after 1989. Wydawnictwo Naukowe Scholar. 2009.

88. Lake D., Morgan P. *Regional Orders: Building Security in a New World*, University Park, The Pennsylvania State University Press. 1997.
89. Lasicová J. *Bezpečnosť. Bezpečnostná agenda súčasnosti*, Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela. 2006.
90. Leszczenko L. *Stosunki Polsko-Ukraińskie*. In M. Wolański (Ed.), *Polityka Zagraniczna Polski w Latach 2004–2011: Struktury, Koncepcje, Śledzi, Izrael*. Wydawnictwo Dolnośląskiej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Techniki w Polkowicach. 2013.
91. Liik K. The old is dying and the new cannot be born: A power audit of EURussia relations. *ECFR*. URL: <https://ecfr.eu/publication/the-old-is-dying-and-the-new-cannot-be-born-a-power-audit-of-eu-russia-relations/> (date of access: 23.11.2025).
92. Lukášek L. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Praha Karolinum. 2010. 170 p.
93. Magda J. Poland and Ukraine: A strategic argument. International Centre for Defence and Security. URL: <https://icds.ee/en/poland-and-ukraine-a-strategic-argument/> (date of access: 23.11.2025).
94. Morgenthau H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Fifth Edition, Revised. N.Y. : Alfred A. Knopf, 1978. 653 p.
95. National Cyber and Information Security Agency. URL: <https://nukib.gov.cz/en/> (date of access: 23.11.2025).
96. Otto P. Česko se stalo lídrem NATO. Muniční iniciativa Prahy nahrazuje pomalou zbrojní výrobu v Evropě. 2024. E15. <https://www.e15.cz/domaci/cesko-se-stalo-lidrem-nato-municni-iniciativa-prahynahrazuje-pomalou-zbrojni-vyrobu-v-evrope-1415938> (date of access: 23.11.2025).
97. Papiernik O. Coraz chłodniejsze stosunki Węgier i Polski. *Rau: Nie zgadzamy się z ich stanowiskiem. Rzeczpospolita*. URL: <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/8702762,zbigniew-rau-wegry-wojna-rosja-ukraina-wladimir-putin.html> (date of access: 23.11.2025).

98. Plan of joint actions between Ukraine and the Slovak Republic. April 11, 2024.
99. Blanár: In foreign policy, we must take national-state interests into account. *Pravda. Sk.* URL: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/686826-blanar-v-zahranicnej-politikemusime-brat-do-uvahy-narodno-statne-zaujmy/> (date of access: 23.11.2025).
100. Program statement of the Government of the Slovak Republic 2023 – 2027. URL: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=535376> (date of access: 23.11.2025).
101. Rapport A. Cognitive approaches to foreign policy analysis. Oxford University Press. 2017.
102. Schmitt E. Between European and National role conceptions-the EU3 initiative regarding the Iranian nuclear programme. *European Security*. 2017. № 26(2). pp. 253–272.
103. Siddi M. Theorising conflict and cooperation in EU-Russia energy relations: ideas, identities and material factors in the nord stream 2 debate. *East European Politics*. 2020. № 36(4).
104. Sikorski R. Russia Ukraine war. Lecture by Radek Sikorski. German Council on Foreign Relations. 2022. URL: <https://dgap.org/en/press/news/lecture-radek-sikorski-russia-ukraine-war> (date of access: 23.11.2025).
105. Smolar E. Oto Dlaczego osłabło zaufanie do Niemiec. *Gazeta Wyborcza*. URL: <https://wyborcza.pl/7,75968,28804272,oto-dlaczego-oslablo-zaufanie-do-niemieclist-otwarty-eugeniusza.html> (date of access: 23.11.2025).
106. R. Fico: you have to look at all four sides of the world, the world does not only have the West (interview). *Správy RTVS*. URL: <https://spravy.stvr.sk/2023/09/r-fico-treba-sa-pozerat-na-vsetky-styri-svetove-strany-svet-nema-iba-zapad-rozhovor/> (date of access: 23.11.2025).
107. Steiner N. Berlinschi R., Farvaque E., Fidrmuc J., Harms P., Mihailov A., Neugart M., Stanek P. Rallying around the EU Flag: Russia's Invasion of

Ukraine and Attitudes toward European Integration. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 2022.

108. Szeptycki A. Stosunki Polsko-Ukraińskie: Ku Nowemu „strategicznemu Partnerstwu”? Forum Idei Fundacji Im. Stefana Batorego. 2020.

109. Szymański K. Jak Ocalić Ukrainę? Rzeczpospolita. URL: <https://www.rp.pl/opinie-polityczno-spoleczne/art10758551-konrad-szymanski-jak-ocalic-ukraine> (date of access: 23.11.2025).

110. R. Fico: Ukraine's membership in NATO is against our national interests. Teraz.Sk. URL: <https://www.teraz.sk/slovensko/r-fico-clenstvo-ukrajiny-je-v-nato-je/726730clanok.html> (date of access: 23.11.2025).

111. J. Blanár: Slovakia wants to continue providing aid to Ukraine. Teraz.Sk. URL: <https://www.teraz.sk/slovensko/j-blanar-slovensko-chce-aj-nadalej-p/776915-clanok.html> (date of access: 23.11.2025).

112. The Budapest Declaration of the Visegrad Group Heads of Government on the New Opening in V4 Defence Cooperation. Visegrad Group. URL: <https://www.visegradgroup.eu/home/documents/2014/budapest-declaration-of> (date of access: 23.11.2025).

113. The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence is a multinational and interdisciplinary cyber defence hub. URL: <https://ccdcoe.org/> (date of access: 23.11.2025).

114. Thevenin E. From division towards convergence? Comparing crises discourses on migration in the polish parliament. In J. Bátora & J.-E. Fossum (Eds.) *Differentiation and dominance in Europe's Poly-crises*. Routledge. 2023.

115. Urbańczyk M. Idea ULB (Ukraina-Litwa-Białoruś) w Myśli Jerzego Giedroycia i Juliusza Mieroszewskiego. *Rodzinna Europa. Europejska Myśl Polityczno-Prawna u Progu XXI Wieku*. 2015.

116. Ušiak J. Visegrad Group as institution for Central European cooperation: Ups and downs of small international organizations. *UNISCI Journal*. 2020. № 54.

117. Vérteši M., Kopeček L. Nastolování politických témat a ovlivňování mediální agendy prezidentem Milošem Zemanem: Čínské investice, podpora Izraele a sankce proti Rusku. *Acta Politologica*. 2021. № 13 (3).

118. Vláda na Česko muniční iniciativou namalovala terč, kritizoval Zaorálek. *iDNES.cz*. URL: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/bezpecnost-cesko-eu-eurovolby-zharstvi-evropa-ruskopoliciezaoralek.A240609_110047_domaci_svm (date of access: 23.11.2025).

119. Wendt A. Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*. 1992. № 2.

120. Wendt A. Why a World State is Inevitable. *European Journal of International Relations*. 2003. № 4.

121. Zulianello M. Populist parties in Central and Eastern Europe: Regional trends in comparative perspective. *Poliarchie / Polyarchies. Special Issue*. 2023.

122. Zürn M. The Politicization of World Politics and Its Effects: Eight Propositions. *European Political Science Review*. 2014. №6 (1). pp. 47–71.

123. Zürn M. Politicization compared: At National, European and global levels. *Journal of European Public Policy*. 2019. № 26(7). pp. 977–995.

124. Contents of Visegrad Cooperation 1999. *The Visegrad Group: the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia*. URL: <https://archive.visegradgroup.eu/cooperation/contents-of-visegrad-110412> (date of access: 23.11.2025).

125. Agreement concerning the establishment of the international Visegrad Fund. URL: https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads.mangoweb.org/shared-prod/visegradfund.org/uploads/2018/12/IVF_statute.pdf (date of access: 23.11.2025).

126. Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic. *The Visegrad Group: Czechia, Hungary, Poland, Slovakia*.

URL: <https://www.visegradgroup.eu/2004/declaration-of-prime> (date of access: 23.11.2025).

127. Макар Ю., Макар В. Сучасні виклики перед Україною: допомога з боку Польщі у їх подоланні. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2016. № 1.

128. Deklarácia Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky. *Národná rada Slovenskej republiky*. URL: https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/v_deklaracia-o-zvrchovanosti.htm (date of access: 23.11.2025).

129. Czechia and NATO. *My country and NATO*. URL: https://mzv.gov.cz/jnp/en/foreign_relations/security_policy/czechia_and_nato_1/index.html (date of access: 23.11.2025).

130. Політичні відносини між Україною та Чехією. *Посольство України в Чеській республіці*. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/308-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-chehijeju> (дата звернення: 23.11.2025).

131. Poti L. From special to normal relations through unilateralism: Hungary's policy towards Ukraine, 1991–2002. URL: <https://www.batory.org.pl/doc/p1.pdf> (date of access: 23.11.2025).

132. Жовтенко Т. Вишеградська четвірка й Україна: еволюція стосунків і їх сучасні безпекові виміри. 2018. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8342/1/190-202.pdf> (дата звернення: 23.11.2025).

133. Crisis in Ukraine and the V4's Defence and Military Adaption. *Centre for Euro-Atlantic Integration and Democracy*. URL: <https://ceid.hu/ukraine-crisis-and-the-v4s-defence-and-military-adaption/> (date of access: 23.11.2025).

134. Visegrad Declaration 1991. *The Visegrad Group: Czechia, Hungary, Poland, Slovakia. About the Visegrad Group*. URL: <https://www.visegradgroup.eu/home/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-2> (date of access: 23.11.2025).

135. Enhanced Forward Presence (eFP). *NATO*. URL: <https://lc.nato.int/operations/enhanced-forward-presence-efp>. (date of access: 23.11.2025).
136. Poland - NATO. *Ministry of National Defence*. URL: <https://www.gov.pl/web/national-defence/poland---nato> (date of access: 23.11.2025).
137. Eastern policy. *Ministry of Foreign Affairs Republic of Poland*. URL: <https://www.gov.pl/web/diplomacy/eastern-policy> (date of access: 23.11.2025).
138. EU-Ukraine Relations: what developments have there been since the election of Viktor Yanukovich?. *La Fondation Robert Schuman le centre de recherches et d'études sur l'Europe*. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0214-eu-ukraine-relations-what-developments-have-there-been-since-the-election-of-viktor-yanukovich> (date of access: 23.11.2025).
139. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o wzmocnionej współpracy obronnej, podpisana w Warszawie dnia 15 sierpnia 2020 r. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzuzdziennik-ustaw/usa-polska-umowa-o-wzmocnionej-wspolpracy-obronnej-warszawa-2020-08-15-19051809> (date of access: 23.11.2025).
140. Big opportunity and big responsibility: the polish presidency of the Council of the EU. *Foreign policy research insitute*. URL: <https://www.fpri.org/article/2025/03/big-opportunity-and-big-responsibility-the-polish-presidency-of-the-council-of-the-eu/> (date of access: 23.11.2025).
141. Results of the Polish Presidency by Council Configuration. *Polish presidency Council of the European Union*. URL: <https://polish-presidency.consilium.europa.eu/en/programme/results-by-council-configuration/> (date of access: 23.11.2025).
142. Polish Presidency of the EU Council. *Polska Prezydencja w Radzie UE*. URL: <https://parleu2025.pl/en/news/1-july/> (date of access: 23.11.2025).

143. Neuman M. A reluctant European? The Czech Republic's EU membership experience read through the EU Council Presidency. *Taylor&Francis*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782804.2024.2348684> (date of access: 23.11.2025).

144. National Cybersecurity Strategy of the Czech Republic. *Digital Watch Observatory*. URL: <https://dig.watch/resource/https-dig-watch-resource-national-cybersecurity-strategy-of-the-czech-republic> (date of access: 23.11.2025).

145. National Cyber and Information Security Agency. *Cyber Security*. URL: <https://nukib.gov.cz/en/cyber-security/> (date of access: 23.11.2025).

146. Czech government approves plan to buy up to 77 Leopard tanks. *Reuters*.

147. Cox K. Recommendations to the Slovak Presidency of the Council of the European Union. AmCham, 2016. 28 p. URL: https://www.amchameu.eu/sites/default/files/publications/files/slovak_presidency.pdf (date of access: 23.11.2025).

148. M. Lajčák: Slovak Presidency ends with long list of results. *EU Monitor*. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vka0dxkco2vu?ctx=vjv8h4zwvmiz> (date of access: 23.11.2025).

149. From an amplifier to a silencer: the Slovak EU presidency and energy policy. *Taylor&Francis*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782804.2024.2432861> (date of access: 23.11.2025).

150. Slovak PM Fico raises neutrality before NATO summit. *Reuters*.

151. Будівництво АЕС "Пакш II" в Угорщині спільно з росіянами під питанням через санкції. *Infopost.Media*. URL: <https://infopost.media/budivnycztvo-aes-paksh-ii-v-ugorshhyni-spilno-z-rosiyanamy-pid-pytannyam-cherez-sankcziyi/> (дата звернення: 23.11.2025).

152. Priorities and programme of the Hungarian Presidency. URL: https://oide.sejm.gov.pl/oide/en/images/files/archiwum_dokumentow/hungarian.pdf (date of access: 23.11.2025).

153. Hungary's controversial presidency of the EU comes to an end. *EuroNews*. URL: <https://www.euronews.com/2024/12/31/hungarys->

controversial-presidency-of-the-council-of-the-european-union-comes-to-an-end (date of access: 23.11.2025).

154. The Hungarian Presidency – Halfway Point. *European Movement Ireland*. URL: <https://www.europeanmovement.ie/the-hungarian-presidency-halfway-point/> (date of access: 23.11.2025).

155. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 lipca 2016 r. w sprawie oddania hołdu ofiarom ludobójstwa dokonanego przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach II Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1943-1945. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20160000726> (date of access: 23.11.2025).

156. Wzrosła liczba Ukraińców objętych ochroną w Polsce. Najwięcej w całej UE. *Bankier.pl*. URL: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Wzrosla-liczba-Ukraiincow-objetych-ochrona-w-Polsce-Najwiecej-w-calej-UE-8994339.html> (date of access: 23.11.2025).

157. Situation Ukraine Refugee Situation. *UNHCR*. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (date of access: 23.11.2025).

158. Bayer L. Hungary refuses to allow weapons transit to Ukraine. *Politico*. URL: <https://www.politico.eu/article/hungary-foreign-minister-peter-szijarto-weapon-transit-ukraine/> (date of access: 23.11.2025).

159. НАТО не буде створювати безпольотну зону над Україною. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60622376> (дата звернення: 23.11.2025).

160. Slovakia's Response to the Russian Invasion of Ukraine. *Polish Institute of International Affairs*. URL: <https://pism.pl/publications/slovakias-response-to-the-russian-invasion-of-ukraine> (date of access: 23.11.2025).

161. Czyż A. The Visegrad Group Countries Towards the War in Ukraine in 2022. *Studia Politologiczne*. 2024. Vol. 73.

162. Dutta A. A Divided ‘Visegrad Four’ Navigates Relations with the European Union. *ORF*. URL: <https://www.orfonline.org/research/a-divided->

visegrad-four-navigates-relations-with-the-european-union (date of access: 23.11.2025).

163. Central European Free Trade Agreement (CEFTA, 1993). URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=8604> (date of access: 23.11.2025).

164. Bauerová H. The V4 and European Integration. *Politics in Central Europe*. 2018. Vol. 14, no. 2.

165. Лобас В. Динаміка змін структури співпраці між країнами «Вишеградської четвірки» за 30 років» : кваліфікаційна робота освітній рівень – бакалавр. Київ, 2023.

166. Juzová J. The V4 and EU Enlargement. Advocates With Limited Influence?. 2023. 23 p. URL: <https://www.gmfus.org/sites/default/files/2023-12/Juzova%20-%20V4%20and%20enlargement%20-%20report.pdf> (date of access: 23.11.2025).

167. Joint Statement of the Heads of Governments of the V4 Countries. 2016. Bratislava, 16 September 2016. URL: <https://www.visegradgroup.eu/home/documents/2016/joint-statement-of-the-161215> (date of access: 23.11.2025).

168. Stojarová V. Populist, radical and extremist political parties in visegrad countries vis à vis the migration crisis. In the name of the people and the nation in central Europe. *Open Political Science*. 2018. № 1(1).

169. Potyrala A. Poland towards the migration crisis of 2015–2016. *Political Science, Review*. 2016. № 2.

170. Kaniok P. Visegrad four as an institution in times of EU crises. *European Politics and Society*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23745118.2025.2488815#abstract> (date of access: 23.11.2025).

171. Співробітництво в сфері безпеки V4 + Україна: межі можливого - Prism UA. *Prism UA*. URL: <https://prismua.org/v4ukraine-security-cooperation-limits-possible-ukrainian-perspective/> (дата звернення: 23.11.2025).

172. Russia, Ukraine, and the Visegrad: Time to Get Real. *Carnegie Endowment for International Peace*.

URL: <https://carnegieendowment.org/posts/2014/11/russia-ukraine-and-the-visegrad-time-to-get-real?lang=en> (date of access: 23.11.2025).

173. Poland says will train 50 Ukrainian military staff this year. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/article/world/poland-says-will-train-50-ukrainian-military-staff-this-year-idUSKBN0MR0KU/> (date of access: 23.11.2025).

174. Bayer L. Hungary refuses to allow weapons transit to Ukraine. *Politico*. URL: <https://www.politico.eu/article/hungary-foreign-minister-peter-szijarto-weapon-transit-ukraine/> (date of access: 23.11.2025).

175. The development of military cooperation as part of multinational units among Visegrad countries (V4) in 2023. Institute of Central Europe. URL: <https://ies.lublin.pl/en/comments/the-development-of-military-cooperation-as-part-of-multinational-units-among-visegrad-countries-v4-in-2023/> (date of access: 23.11.2025).

Summary

The master's thesis explores the foreign policy of the Visegrad Group countries (Poland, Hungary, Czech Republic, and Slovakia) in the context of the Russian-Ukrainian war, offering a comprehensive comparative analysis of their approaches, strategic priorities, and policy outcomes. The research highlights the critical role of these Central European states in shaping regional responses to the challenges posed by Russian aggression and assesses how domestic, historical, and geopolitical factors influence their foreign policy behavior. The study demonstrates that while Poland and the Czech Republic have consistently pursued proactive support for Ukraine, Hungary and Slovakia have exhibited more cautious, pragmatic, or ambivalent positions, reflecting the complex interplay of national interests, energy dependencies, historical legacies, and political orientations within the Visegrad framework. The thesis emphasizes the importance of understanding these variations to assess regional security dynamics, EU and NATO coordination, and the broader European response to contemporary security threats.

The thesis comprises an introduction, three chapters divided into multiple subsections, conclusions, and a bibliography.

The first chapter investigates the conceptual and methodological foundations of the study. It provides an in-depth review of the main theoretical approaches used in foreign policy and security studies, including realism, liberalism, constructivism, geopolitical analysis, institutionalism, critical theory, and comparative approaches. The multidimensional character of V4 foreign policy necessitates such an integrated approach, as no single theoretical paradigm can fully capture the complexity of regional interactions, historical determinants, and responses to contemporary crises. Realism explains the prioritization of national security and sovereignty, liberalism emphasizes the significance of institutional cooperation within the EU and NATO, constructivism highlights shared identities and cultural factors, and geopolitical analysis underscores the strategic importance of Central Europe as a crossroad of great-power interests. Institutional and critical approaches draw attention to

organizational structures, the role of political elites, and power asymmetries, while comparative analysis allows for the identification of both common patterns and divergences in policy approaches across the four countries.

This chapter also reviews the source base used in the study, which includes governmental documents, official statements, international agreements, policy reports, and scholarly publications. Such a comprehensive source base ensures an integrated analysis of both formal legal frameworks and practical policy outcomes. The methodology combines comparative-political analysis, foreign policy decision-making analysis, content analysis, institutional analysis, and systemic approaches. Comparative-political analysis identifies shared and divergent strategic positions of Poland, Hungary, Czech Republic, and Slovakia, while foreign policy decision-making analysis reconstructs policy formation processes, accounting for domestic political factors, national interests, public opinion, and external pressures. Content analysis of official documents and declarations allows for objective assessment of declared priorities, and institutional analysis evaluates the role of EU and NATO frameworks in shaping the foreign policies of V4 countries. The systemic method situates these policies within the broader context of international relations, demonstrating the interplay of domestic, regional, and global factors.

The second chapter examines the formation of foreign policy strategies and strategic interests of the V4 countries. It traces the development of Poland, Czech Republic, Slovakia, and Hungary's foreign policies in the post-Soviet era, emphasizing their integration into European and transatlantic structures. The chapter analyzes the role of historical legacies, post-communist transformation, EU and NATO membership, and domestic political dynamics in shaping foreign policy orientations. The study finds that V4 countries have consistently sought to strengthen regional stability, promote European integration, and ensure national security, although their approaches to crisis management, military support, and diplomatic initiatives differ substantially.

The chapter further analyzes the foreign policy of each V4 country in detail:

1. Poland has demonstrated consistent and proactive support for Ukraine, emphasizing military assistance, humanitarian aid, and diplomatic advocacy within EU and NATO frameworks. Warsaw has actively promoted sanctions against Russia, coordinated defense initiatives, and contributed to regional energy security and cyber defense efforts. Domestic political considerations have reinforced a unified security-oriented approach, with political disputes temporarily subordinated to national and regional priorities.

2. Czech Republic maintains a similarly strong pro-Ukraine stance, providing humanitarian, political, and military support, while actively coordinating policies within EU and NATO structures. Prague prioritizes regional stability and adherence to European security norms and has consistently condemned Russian aggression.

3. Slovakia presents a more variable approach, alternating between active support and cautious diplomacy depending on government leadership. The previous government (2020–2023) supplied military equipment and aligned closely with EU and NATO directives, whereas the current administration emphasizes diplomatic conflict resolution and selective engagement, particularly regarding NATO membership perspectives for Ukraine.

4. Hungary exhibits a complex, ambivalent position, shaped by energy dependency on Russia and economic considerations. While formally condemning Russian aggression and supporting Ukraine's sovereignty, Hungary limits military aid and selectively implements EU sanctions. Budapest's approach underscores the influence of domestic energy policies and geopolitical pragmatism on foreign policy decision-making.

The third chapter addresses the influence of the Russian-Ukrainian war on the foreign policy of V4 countries. It identifies shared and divergent features in national responses, including security, political, and economic dimensions. The chapter emphasizes the role of domestic political factors, public opinion, energy security, and historical perceptions in shaping policy. The research finds that Poland and Czech Republic consistently pursue robust pro-Ukraine policies, facilitating military support, humanitarian assistance, and regional coordination, while Hungary

maintains a more ambiguous stance balancing relations with Russia and commitments to EU frameworks. Slovakia's position has fluctuated depending on government leadership, alternating between active support and cautious diplomacy.

The study highlights regional solidarity as an objective component of cooperation in Central Europe, noting that the Russian-Ukrainian war has reinforced both the need for collective security mechanisms and the visibility of intra-V4 divergences. It demonstrates that despite differences, the Visegrád Group remains a relevant platform for dialogue, coordination, and practical cooperation in addressing security threats. The research underscores the strategic importance of V4 countries in EU and NATO decision-making, regional energy security, cyber defense, and the protection of democratic institutions.

The research findings demonstrate that V4 foreign policy behavior cannot be adequately understood through a single theoretical lens. A combination of realism, liberalism, constructivism, geopolitics, institutional analysis, critical approaches, and comparative methods provides the most comprehensive explanation. Historical experiences, post-Soviet transformations, EU and NATO membership, and current security challenges shape the contemporary foreign policy priorities of these states. Poland and Czech Republic emerge as leaders in promoting collective regional security and supporting Ukraine, while Hungary and Slovakia display a more cautious, selective, or pragmatically constrained approach. The study concludes that the effectiveness of V4 cooperation depends on the countries' capacity to reconcile divergent national interests, coordinate policies on regional security, and maintain solidarity in response to external threats, particularly Russian aggression.

Overall, the research illustrates that the foreign policy of Visegrad countries is multidimensional, historically grounded, and strategically oriented toward European integration and regional stability. Comparative analysis provides insights into national approaches, regional cooperation dynamics, and the capacity of Central European countries to contribute to collective security. The study contributes to understanding how domestic, historical, and geopolitical factors intersect in shaping foreign policy, offering recommendations for strengthening V4 cooperation,

enhancing support for Ukraine, consolidating NATO's eastern flank, and promoting democratic and energy security objectives in Central Europe.